

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Sebast. Izquierdo Alcarazensis Soc. Iesv, svpremis
Inquisitionis Senatvs Censoris, Et Olim Complvti SS.
Theologiæ Professoris. Pharvs Scientiarvm**

Izquierdo, Sebastián

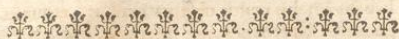
Lugduni, 1659

Dispvt. 2. De natura intellectionis humanæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95620](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95620)

DISPUTATIO II.

De naturâ intellectiōis humanæ.

IN hac disputatione de naturâ intellectiōis humanæ, tum generatim, tum speciatim sumptæ erit sermo.

QVÆSTIO I.

In quo intellectio humana consistat? Et quid sit verbum mentis?

AB hac quæstione breuiter me curabo expedire, vt quæ parum ad institutum meum conferre videtur; & in Auctoribus citandis fusiùs tractata reperitur. Et verò, quoddam ad primam ipsius partem attinet, tot ferè, quot capita, sunt sententiæ. Supponunt autem iam omnes contrâ Antiquiores quoddam, iuxta doctrinam à nobis *suprà* statutam *disp. 1. q. 1. num. 5. & 6.* intellectiōnem nostram non solum passiuè, sed effectiuè etiam ab intellectu nostro causari. Deinde præter quosdam Thomistas statim citandos qui in quadam actione carente termino intellectiōnem constituunt, reliqui vnanimiter sentiunt, dum intelligimus, qualitatem quamdam ab intellectu nostro produci, quæ suapte natura expressa, & formalis representatio obiecti est, atque adeo naturalis quædam imago eius; ob idque species expressa vulgò appellatur. Similitérque, dum amamus aliam à voluntate nostra qualitatem causari, quæ pondus, impulsusve dici consuevit, quasi inclinatur per illam voluntas, tanquam per quoddam pondus, feraturve, vt per quemdam impulsum in obiectum amatum.

Igitur prima sententia supponens speciem expressam per actionem superadditam ab intellectu fieri, in tali actione formaliter ponit intellectiōnem quasi intelligere aliud non sit, quam intellectum effectiuè sibi depingere obiecti imaginem, qualis est species expressa. Ita Molin. *1. p. q. 12. art. 2. disp. 1. & art. 5. disp. 1. aliisque in locis*; Gaspar. Hurt. *1. 2. disp. 2. diff. 9.* Montel. *q. 3. art. 2. disp. 3. q. 5.* Conimb. *lib. 3. de Anim. cap. 8. q. 3. art. 3.* & apud eos alij. Quos pro se aduocans Franc. Alf. *disp. 13. de Ani. sec. 3.* addit intellectiōnem non in actione productiua speciei expressæ; sed in actione productiua vnionis, quæ species expressa vnitur intellectui, consistere; quia per hanc solum facit sibi intellectus præsens formaliter obiectum, quod est intelligere. Supponit itaque speciem expressam vniri per superadditam vnionem, & hanc per actionem sibi propriam causari distinctam ab actione, quæ species causatur.

Secunda sententia in sola specie expressa, vt distincta ab actione, quæ sit, constituit essentiam intellectiōis. Ita S. Th. *1. p. q. 34. art. 1. ad 3.* Scot. Duran. Oham. Ægid. & alij apud Conimb. *suprà* Rub. *lib. 3. de Anim. tract. de actu intell. possib. q. 3.* Valent. *1. p. disp. 6. q. 5. punc. 1.* Vazq. *1. p. disp. 112. n. 13. & 1. 2. disp. 9. n. 16.* Soar. *lib. 2. de Attrib. cap. 11. & lib. 3. de Anim. cap. 5. concl. 3.* Ruiz. *tom. de scient. disp. 87. cap. 6.* Arriag. *disp. 6. de Anim. sec. 1.* & alij multi. Ex quibus plerique supponere videntur

speciem expressam, in qua dicunt intellectiōnem consistere, non solum produci ab intellectu, & in eo recipi per superadditam actionem, eamque immanentem, quæ simul actio, & passio est; sed etiam eidem intellectui vniri per superadditam vnionem: vt reliquæ qualitates videntur vniri suis subiectis. Nonnulli tamen hanc superadditam vnionem explodunt censentes, speciem impressam esse entitatem quamdam modalem se ipsa affixam intellectui. Ita Zuniga *disp. 1. de Trin. dub. 9. memb. 2.* quod etiam videtur docere Soar. *lib. 3. de Anim. cap. 5. concl. 1.*

Tertia sententia est, intellectiōnem in specie expressa, & simul in superaddita actione, per quam producitur, consistere. Sic Petr. Hurt. *disp. 6. de Ani. sec. 1.* Quem multi Recentiores sequuntur. Quorum alij ex æquo dicunt speciem expressam, & actionem ad conceptum intellectiōis spectare. Alij ex connotato dumtaxat requirunt actionem. Alij dicunt, in conceptum intellectiōis intrare entitatem actionis, non solum vt est actio formaliter, sed etiam, vt est passio. Alij præterea addunt vnionem, quæ species expressa subiecto vnitur. Alij seculâ vnione, & passione solam formalitatem actionis relinquunt cum specie expressa.

Quarta sententia ita constituit intellectiōnem in sola specie expressa producta per distinctam actionem, vt ipsa actio sit medium, quo talis species præstat subiecto suum effectum formalem, quemadmodum vnio medium est, quo aliz alterius generis, qualitates suum præstare solent. Qui subinde dicunt vnionem speciei expressæ ad conceptum intellectiōis non pertinere: sic Recentiores, quidam relati, & repulsi ab Ouid. *cont. 4. de Anim. punc. 1. §. 1.*

Quinta sententia est intellectiōnem consistere in qualitate, siue in specie expressa se ipsa immediate pendente ab intellectu per actionem secum identificatam. Ita Ripalda *tom. 1. de Entre supern. disp. 23. sec. 8. n. 43.* Card. Lugo *tom. de Incarn. disp. 18. n. 9.* & Ouid. *suprà §. 3.* vbi pro se alios adducit. A qua sententia solo loquendi modo videntur discrepare, vt notant Arriag. & Ouid. Thomistæ illi, qui dicunt intellectiōnem actionem sine termino esse. Sunt autem ij Caiet. Capreol. Ferrar. & alij citati à Rub. ab Arriag. *suprà*, & ab alijs.

Porro, quemadmodum de intellectiōne, ita vnionem de quaui omnino cognitione creata patiturque seruata proportionem de amore, omnes commemorati Authores philosophantur: vnusquisque consentaneè ad propriam sententiam.

Propositio 1.

Intellectio nostra in sola specie expressa consistit, quæ se ipsa absque vnione interposita intellectui affixa est instar cuiusdam eius modi. Tamen non se ipsa, sed per interiectam actionem ab intellectu producatur.

Tres partes habet propositio, quæ singillatim probanda sunt. Primam mihi suadeo primò; quia de conceptu cognitionis, vt sic, solum est, quod sit perceptio quædam, siue apprehensio obiecti; quæ potentia cognoscitiua veluti capit obiectum, illud apprehendit, & ad se trahit, & quasi sibi præsentat, siue præsens reddit formaliter, eo modo, quo fieri experimur in nostris tum sensuum, tum intellectus cognitionibus; nec clariùs conceptus cognitionis exponi potest, aut intelligi: sed hæc omnia soli speciei expressæ, quam optimè aptantur eo præcisè,

præcisè, quod sit (uti fatentur omnes) actualis, & expressa repræsentatio obiecti, quædamque naturalis imago eius. Ergo sola species expressa est formaliter cognitio, siue intellectio. Minor, quæ sola indiget probatione, probatur facile, & declaratur; quia per eam solam entitatem obiectum percipitur, apprehenditur præsensque redditur intellectui formaliter, quæ illud formaliter repræsentat tanquam imago ipsius: eiusmodi autem sola species expressa est, etiam secundum aduersarios. Est quippe proprium imaginis in vniuersum veluti continere in se prototypon, præsensque facere in loco, ubi ipsa est. Secundò, quia secundum communissimum modum concipiendi, atque loquendi omnium per ipsam intellectionem formaliter sit præsens obiectum obiectiue in mente cognoscentis; quæ etiam præsentia obiectiua dicitur formaliter approximatum voluntati, ut illud queat amare. Ergo intellectio formaliter in sola specie expressa consistit, quæ est repræsentatio, seu præsentatio obiecti formalis, atque adeo approximatio formalis eius, non verò in actione illius productiua, quæ effectiue solum dici potest præsentatio, approximatioque obiecti. Tertiò, quia de conceptu cognitionis obiecti, seu perceptionis eius in vniuersum, neque actio, neque passio est: Deus enim cognoscit obiectum, illudque percipit intentionaliter, quin in suo actu cognoscendi actio aliqua vel passio re verà inuoluitur, aut connotetur. Ergo neque in conceptu cognitionis nostræ aliqua ratione includitur actio, quæ efficitur, aut passio: nostra quippe cognitio supra eam, quæ abstrahit à creatà, & increatà, solum addit prædicatum creature, de cuius conceptu intrinseco non est actio, ut compertum est. Quartò, quia pictor non per actionem, quæ imaginem artificialem efficit, sed per imaginem ipsam facit formaliter alios venire in notitiam prototypi, imago quippe sola est, quæ etiam post transactam actionem notificat prototypon. Ergo intellectus pariter, qui pictor quidam est naturalis non per actionem, quæ obiecti imaginem effectiue depingit, hoc est, quæ speciem expressam eius producit sed per ipsam speciem expressam notificat sibi formaliter obiectum ipsum. Ex quo patet intelligere non esse depingere sibi effectiue intellectum obiecti imaginem, uti dicebant Autores primæ sententiæ; sed potius per ipsam imaginem sibi depictam obiectum ipsum percipere, atque tenere. Quinto, quia voluntas secundum omnes per ipsum amorem, quo obiectum amat, propendit, siue fertur in illud. Ergo amor in qualitate, quæ pondus, seu impulsus dicitur, consistit vnicè, non verò vllò modo in actione talis qualitatis factiua. Per pondus enim, siue impulsus dumtaxat potest formaliter voluntas propendere, siue ferri in obiectum; per actionem verò productiuam eius non item, ut satis ex se est notum. Pariter ergo de intellectione philosophandum est. Sextò, quia diuersitas, quam experimur in actibus intellectionis ex diuerso modo tendendi eorum in obiecta, nequit non stare primariò penes species expressas, cum actiones quasi secundariò diuersificentur à terminis: ergo in ipsis speciebus expressis consistunt intellectiones diuersæ, quas experimur. Septimò, quia vix, aut ne vix quidem potest intelligi, quod intellectus tendat formaliter, & immediatè in obiectum per actionem productiuam speciei expressæ, cum de conceptu actionis solum sit tendere in terminum, cuius effectio est. Ergo intellectio, quæ intellectus tendit

Pharus Scient. Tom. I.

immediatè, & formaliter in obiectum, aliud quid est à tali actione, nimirum ipsa species expressa. Octauò, quia nulla est necessitas inuolendi in conceptu intellectionis præter speciem expressam, actionem, quæ illa producit, aut passionem, ut constabit ex solutione argumentorum. Ergo sola species expressa adæquata cognitio est. Quin imò, cum nulla actio sit propter se intenta ab agente; sed propter terminum per eam effectum, ut bene ponderat P. Zuniga *disp. 1. de Trinit. dub. 7.* & intellectio propter se ab intellectu intendatur, consequitur intellectionem aliquid debere esse adæquatè distinctum ab actione, quæ fit. Per quæ omnia satis, superque refutata manent omnes sententiæ, quæ ad constituendum conceptum intellectionis aliqua ratione requirunt actionem, quæ species expressa producit ab intellectu in se ipso. Etenim cum intellectio sit formalis quædam perceptio, apprehensio, seu tentio obiecti per modum repræsentationis, neque totaliter, neque partialiter potest consistere in entitate, quæ non sit formaliter repræsentatio obiecti, eiusmodi autem non est actio, ut omnes supponimus, esto sit productio repræsentationis formalis, qualis est species expressa, atque adeo repræsentatio causalis vocari possit.

Iam verò, quod nullà vnione superadditâ, sed se ipsâ intellectui affigatur species expressa, siue intellectio nostra, inde mihi suadeo; quia ex suo conceptu, quidam actus est, seu exercitium intellectus. & de conceptu actus est se ipso affigi subiecto, cuius est actus, iuxta doctrinam vniuersalem tradendam *infra q. 4.* Quamquam enim plurimi huiusmodi actuum suppositiue dumtaxat, & ex modo nostro concipiendi habeant affigi se ipsis subiectis, quorum actus dicuntur, prout explicatius trademus in dictâ quæstione. Tamen multi etiam id habent re verà, & suapte naturâ ut in actione, passionem, vnione, & similibus cernere licet, è quorum profecto numero intellectio censenda est. Tum quia non est, cur dicatur esse supposititium conceptum eius. Tum quia nec minorem, nec abinilem connexionem præ se fert intellectio cum intelligente, quam actio cum agente, aut passio cū patiente, &c.

Venio ad probandam tertiam propositionis partem. Etenim esto possibile sit cognitionem aliquam se ipsâ absque interiectâ actione ab aliquo intellectu produci, de quo modò non curo; tamen non est, cur de facto asseramus, intellectiones nostras absque actione produci superadditâ, potius sunt argumenta, quæ suadeant oppositum. Primum enim reliquis omnibus effectibus, qui fiunt à causis secundis, dantur actiones superadditæ ab omnibus Philosophis, qui eiusmodi actiones admittunt, iuxta sententiam iam communem, & apud omnes veram; cur ergo tales actiones cognitionibus negandæ sunt? Quanto autem iure Philosophi non solum reliquis effectibus; sed etiam cognitioni creatæ actiones superadditas de facto præscribant, ex eo profecto apparet, quod valde consentaneum rationi est, ut quidquid causæ secundæ efficiunt saltè de facto, id à solo Deo effici possit, exceptâ dumtaxat ipsâ effectiōne, seu actione causarum. Ob id quippe S. Th. 1. p. q. 105. art. 2. ita habet. *Erroneum est dicere Deum non posse facere per se ipsum omnes determinatos effectus, qui fiunt per quamcumque causam creatam.* Non posset autem facere cognitionem, seu speciem expressam, si hæc se ipsâ sine actione interiecta à causâ creatâ penderet. Ad hæc, quia eadem est in præsentī cognitionis, & vo-

E litioni

litionis Philosophia; si cognitio se ipsa fit à causa creatà, eodem modo se ipsa fiet volitio. Vnde necessariò consequitur contra satis commune placitum Theologorum, non posse Deum per auxilium extrinsecum concurrere ad actum precedentem ab habitu supernaturali. Tum diuersum specie esse actum misericordiae supernaturalis, aut alterius virtutis hominis peccatoris ab actu hominis iusti: quia hic se ipso fit ab habitu; ille verò non item. Aliaque id genus subsequuntur; quae videntur incommoda.

11 Restat vt argumenta diluamus, quae contrà doctrinam nostram opponi solent. Primum sit. Intelligere est viuere. Viuere dicit actionem: ergo intelligere dicit actionem. Respondeo cum Zuniga, Arriag. & alijs. Intelligere formaliter duntaxat esse viuere intentionaliter, non item physicè, atque adeo in suo conceptu actionem viuientis non claudere, quae solum ad viuendum physicè necessaria est. Vnde infero cum eisdem, dato, quòd Deus infunderet homini intellectionem, aut amorem, nihil ipso operante physicè, fore vt nihilominus homo intentionali vità viueret, quia verè intelligeret, aut amaret; atque adeo verè operaretur intentionaliter operatione quādam intentionali in se ipso immanente, qualis est ex suo conceptu intellectio, & volitio: quod ad viuendum intentionaliter satis superque est. Quòd autem Deus de potentia absolutà se solo possit producere in homine non operante physicè intellectionem & amorem, quo verè intelligat, & amet, communiter censent, & bene Auctores nostrae sententiae, vno excepto Vaz. quia 2. *diff. illa. 9. cap. 4. & 6.* inconsequenter id negauit; quia supposito, quod intellectio in solà specie expressa, & amor in solo pondere consistant, nulla est in eo repugnantia, vt insuper docent Molin. 1. *part. quest. 12. art. 2. disputat. 1.* Soar. *disputat. 48. Metaph. sec. 2. num. 12.* Petr. Hurt. *disputat. 6. de Anim. sec. 3.* Franc. Alf. *disput. 13. de Anim. sec. 6.* Oued. *contr. 6. de Anim. part. 1. §. 5.* & alij.

12 Nec putet aliquis huic doctrinae Patres Concilij Trident. aduersari, dum *sess. 6. can. 4.* eos damnant, qui dixerint. *Liberum hominis arbitrium à Deo motum, veluti inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passiuè se habere:* quasi supponant voluntatem hominis veluti quid emortuum fore simpliciter, si nihil ageret, quantumuis à Deo reciperet suum amorem. Etenim, vel nihil à se supponunt Patres Concilij; sed eos, qui integram eam sententiam protulerint, absolutè condemnant; vel si quid supponunt, tantum est, quod suo intererat instituto, fore videlicet, vt voluntas si nihil ageret physicè, inanimi instrumento, quantum ad id assimilaretur; tamen aliàs per amorem in se receptum intentionaliter viueret. De quo, tamquam ad rem impertinente, & purè philosophico penitus non curarunt.

13 Secundo obijci potest. De ratione intellectionis est, quod intellectus per eam attendat ad obiectum: sed attentio dicit actionem, & conatum intelligentis: ergo. Respondeo, attentionem sumptam formaliter, & propriè ab intellectione non differre, & absque vllà actione physicà intellectus constare; vt patet in Deo attentissimè cuncta intelligente citra talem actionem. Attentionem verò sumptam effectiuè, & minus propriè, qualis reperitur in intellectu creato, dicere quidem actionem, conatumque intelligentis, sed

praeuium ad intellectionem, distinctumque ab illà adequatè.

14 Tertiò obijci potest. De ratione amoris est esse voluntarium: ergo & procedere à principio intrinseco cum cognitione. Nego antecedens, quia ratio voluntarij, sicut & ratio liberi extrinseca est in amore; vnde illi potest deesse saltem de potentia absolutà. Vtrum autem possit Deus producere se solo actum amoris in voluntate, non praevente cognitione obiecti amandi, alterius est considerationis: de qua *suo loco*.

15 Quartò obijciunt. Actionibus tantum de prae dicamento actionis meremur; quia haec tantum sunt nobis liberae: sed meremur actibus voluntatis, & intellectus: ergo hi consistunt in actionibus de prae dicamento actionis. Confirmatur ex Arist. qui *lib. 1. & hic, capit. 3.* docet, operationem virtutis, & felicitatem (quam in intellectione ponit *capit. 7.*) non esse qualitatem, quo videtur sentire esse actionem; Imò esse actionem sine termino videtur docere *capit. 1. Et lib. 9. Metaph. text. 16.* actiones immanentes cognoscendi, & volendi per se esse finem operantis, quin aliquid per illas fiat, in quod tendat agens, tanquam in finem, vt fit per actiones transeuntes, e. g. aedificandi, texendi, &c. Respondeo ad argumentum; non solum per actiones de prae dicamento actionis, sed etiam per earum terminos nos mereri, est illi tantum sint liberi medijs actionibus. De quo *suo loco*. Vnde patet, ex eo quòd actus nostri intelligendi, & volendi sint termini talium actionum, nihil eorum merito derogari. Ad confirmationem respondeo; Arist. in primo loco tantum velle virtutem, & felicitatem in operatione nostrà consistere, non verò in qualitate, quae non sit operatio nostra: Nomine autem operationis non physicam, sed, vel intentionalem intelligit, vel praecidentem ab utraque. Quo iure in secundo loco per actiones, operatione vel immanentes intelligendi, & volendi, quae intentionales tantum sunt; optimè dixit nihil produci, vt producit per transeuntes, quae sunt actiones physicæ: esse autem apud Arist. actus cognoscendi, & volendi operationes, siue actiones tantum intentionales, & non Physicas de prae dicamento actionis ex verbis S. Th. planè colligitur, qui consentienter ad illius doctrinam in *opus. 4. tract. de prae dicamentis, capit. de actione* ait. *Similiter intelligere, & sentire sunt actiones immanentes, quia dicunt actum intelligendi, & sentiendi, esse actu in intelligente, & sentiente. Hec autem actio immanens non est de prae dicamento actionis.* Quocirca ipse S. Th. 1. *p. q. illa 34. citatà art. 1. ad 3.* apertè excludit actionem physicam à conceptu intellectionis, dicens. *Intelligere importat solum habitudinem intelligentis ad rem intellectam; in qua nulla ratio originis importatur; sed solum informatio quaedam in intellectu, prout intellectus noster fit actu per formam rei intellecta.* Per quæ, & per alia tradenda postmodum exponendus est Doctor Angelicus, si quidpiam alibi in oppositum videatur docere.

16 Porro, quæ diximus circa intellectionem, pariter cuius cognitioni etiam sensitiuæ conueniunt. Necnon, proportionem seruata, cuiuslibet actui appetitus, tum sensitiui, tum rationalis; quia de his omnibus, quod ad rem attingit, eadem Philosophia est.

Iam

17 Jam vero ut accedamus ad secundam partem
quæstionis de verbo mentis resoluendam. Præmit-
tendum imprimis est *Verbum*, si Ethymologiam
spectes, eum sonum dearticulatum, & significa-
tuum significare, quem ore proferimus, dum lo-
quimur, ad manifestandos mentis conceptus. Di-
citur enim *Verbum*, teste Isidoro, *lib. 1. Ethymo-*
logiarum cap. 9. ab aere verberato labris & lingua.
Cuius quidem verbi prolatio, *dictio* appellatur, aut
loquutio. Hinc *verbum, dictio, loquutio*, ad internas
mentis operationes propriissime significandas ex-
tensa sunt. Nam sicut, qui loquitur ore, per pro-
latum verbum aliquid audienti notificat: sic, qui
intelligit per conceptum productum sibi ipsi noti-
ficat obiectum. Quo factum est, ut sibi ipsi loqui,
& verbum proferre dicatur. Porro nomen *Verbum*,
tametsi à vocali trahat Ethymologiam, propriissi-
me dici de mentali; imò proprius, quam de vo-
cali, communis sententia est Theologorum in
materia de Trinit. quam tradit August. *lib. 15.*
de Trinit. capite. 11. dicens. *Verbum, quod fo-*
ris sonat, signum est verbi, quod intus lucet, cui
magis verbi competit nomen: nam illud, quod pro-
fertur, carnis ore, vox verbi est, verbumque ipsum
dicatur propter illud, à quo, ut foris appareret, as-
sumptum est

18 Certum est igitur apud omnes, verbum no-
strum mentale esse aliquid ab intellectu nostro pro-
ductum, quo sibi manifestat obiectum: illud au-
tem consistere in specie expressa, quam intellectus
producit, dum intelligit, concors omnium sen-
tentia est. Cæterum, quoniam de naturâ speciei
expressæ, deque munere eius variæ sententiæ sunt,
ut vidimus: Ideo etiam de verbo mentis diuersæ
existunt opiniones. Nam Molina, & sectatores
eius, qui essentiam intellectionis ponebant in ra-
tione productiua speciei expressæ; consequenter
docent, verbum mentis adequatè distinctum esse
ab intellectione, & per intellectionem ipsam pro-
ductam. Hic habet Molina *1. part. quæst. 27.*
artic. 1. disput. 8. membr. 3. Alij verò, qui nobis-
cum sentiunt intellectionem consistere adequatè
in specie expressâ, consequenter censent verbum
mentale nostrum re verâ non esse ab intellectione
nostrâ distinctum; sed idem cum ipsâ adequatè.
Ita exprimit Vazq. *1. part. disput. 38. numer. 24. &*
sæpe alibi. Arrub. *1. part. disp. 123. capite. 7.* Soar.
lib. 2. de attrib. capite. 11. & alij. Qui autem speciem
expressam simul, & eius productionem in con-
ceptu intellectionis inuoluunt, consequenter te-
nentur dicere intellectionem præter verbum ipsius
productionem includere. Superest tamen præterea
singularis quædam sententia quorundam Thomi-
starum dicentium ad id muneri verbum in mente
intelligentis produci, ut in eo prius cognito co-
gnoscat obiectum: quasi obiectum absens co-
gnosci nequeat, nisi verbum eius instar cuiusdam
speculi, siue imaginis intus intellectui præsentis
immediatè loco obiecti terminet cognitionem;
quæ immediatè quidem ipsius verbi, mediatè
autem obiecti cognitio sit. Huius sententiæ sunt
Caiet. *1. part. quæst. 27. artic. 1.* Capreol. in *1. disp.*
27. quæst. 2. Ferrar. *lib. 1. contra Gent. caput. 53. &*
lib. 4. cap. 13. Canariens. *1. part. quæst. 27. artic. 1.*
disput. 3. & 5. & quidam alij. Qui consequenter
affirmant in sensibus externis non dari verbum, eo
quod eorum obiecta præsentia sunt. Tum ob eam-
dem rationem Beatos, dum Deum clarè vident,
nullum verbum producere: sicut neque Angelos,
Pharus Scient. Tom. I.

dem cognoscunt propriam substantiam. Hanc ta-
men horum Thomistarum sententiam ceteri
Theologi, atque Philosophi communiter rei-
ciunt, quorum plures speciatim referam *Tract. de*
Uisione Dei, ubi iterum de verbo mentis redibit
sermo.

Propositio 2.

Verbum mentis non est aliquid ab intellectu 19
nostro productum, in quo tanquam in medio
prius cognito cognoscatur obiectum.

Ita omnes communiter contra paucos Thomi-
stas nuper commemoratos. Probatur autem primò,
quia verbum mentale nostrum ipsissima est obiecti
cognitio; ut ex August. Damasc. & S. Thom. osten-
demus *Proposit. 3.* Ergo verbum mentale nostrum
non est aliquid; in quo prius cognito cognoscatur
obiectum.

Secundò; nam experientiâ ipsâ satis superque 20
compertum est; dum intelligimus obiectum ali-
quod, nihil nos aliud, præterquam obiectum
ipsum percipere. Quis enim vnquam expertus est,
dum Turcam absentem apprehendit, se duo quæ-
piam, diuerso tamen modo apprehendere; pri-
mum quidem in se immediatè instar imaginis, se-
cundum verò mediatè in primo tanquam prototy-
pon in eo repræsentatum, aliquâve ratione con-
tentum? Certè, si id ita eueniret, neuiquam nos
latere posset. Quoniam quoties obiectum vnum in
alio, tanquam in medio prius intellecto intelligen-
mus, non minus, imò euidentius nobis notescit
medium quàm obiectum in ipso cognitum; quia
propter quod vnumquodque tale, & illud magis,
ut proloquium vulgare fert; fiet itaque, si pro-
pterea cognosceremus obiectum, quia cognosci-
mus verbum, ut magis verbum, quàm obiectum
cognosceretur: cumque cognosci à nobis obiectum
exploratissimum sit; plus adhuc esset exploratum
cognosci verbum. Quod tamèn falsissimum esse
constat aperte.

Tertiò, quia ad hoc, ut cognoscatur obiectum, 21
quantumvis absens sit, nullâ ratione est necessa-
rium, quòd cognoscatur eius verbum: ergo sine
fundamento asseritur verbum prius, quàm obie-
ctum cognosci. Consequentia est certa. Probo an-
tecedens; quia non est necesse cognosci verbum,
ut illud intus præsens intellectui terminet cogni-
tionem: quippe cognitio, cum non attingat obie-
ctum physicè, sed intentionaliter tantum, optimè
potest terminari ad obiectum absens. Et quidem, si
verbum ipsum iuxta Adversarios obiectum absens
repræsentare valet, ut imago obiectiua eius, id-
que immediatè sine alio verbo, cur cognitio in
obiectum absens ferri non poterit, ut imago eius,
sen repræsentatio formalis, quâ prius feratur in
verbum? Certè, ut verbum dicitur veluti trahere
obiectum, illudque facere præsens intentionaliter:
nescio cur id potiori iure de cognitione ipsâ dici
non possit: quo fiet ut absentia obiecti nihil impe-
diat. Ad hæc, si cognitio obiectum absens ratione
absentiæ immediatè non possit tangere? nec possit
vtrique illud tangere medio verbo: quia obiectum
medio verbo non redditur intellectui præsens phy-
sicè, & verè; sed repræsentatiue dumtaxat, & me-
taphoricè: cognitio autem non secundum *esse* re-
præsentatum, sed secundum *esse* physicum tangit
obiectum. Nec dici potest, ut tangatur obiectum

per cognitionem, quoad *esse* physicum, oportere, quod tale *esse* reddatur prius per verbum præsens intentionaliter; quoniam non est maior difficultas in eo, quod obiectum absens trahatur immediatè per cognitionem, ut per imaginem formalem, quam in eo, quod trahatur per verbum, ut per imaginem obiectuam; sicut dictum est. Quo fit, ut verbum non possit ad id muneris non redundare; sed esto, sit necessaria præsentia obiecti intentionalis facta per verbum, ut illud per cognitionem attingi possit. Hinc sane non sequitur verbum ipsum immediatè cognitum iri, ut in eo tanquam in medio cognito cognoscatur obiectum. Nam, ut voluntas nequit amare obiectum non repræsentedum sibi per cognitionem; & tamen cognitione ipsa non amata, immediatè in obiectum fertur; ita intellectus, esto non posset cognoscere obiectum non repræsentedum per verbum; posset tamen quam optimè, semel repræsentione facta ferri in obiectum immediatè, quin villo modo tangeret verbum.

22 Præterà nescio, quâ consequentiâ assensum prædicti Thomistæ ad cognitionem sensuum externorum non requiri verbum, quia eorum obiecta præsentia sunt. Primum quidem, quia obiectum visus e.g. non est intimè sensui præsens, sed sæpe valde loco diffitum, & remotum. Quod, si visus obiectum adeo remotum suâ visione tangere potest, cur non poterit quavis potentia cognoscitiva obiectum omnimodis absens attingere, si tamen specie impressa eius, ut est instructus visus, instructa sit? deinde, vel præsentia obiecti ad cognitionem requirita debet esse physica, vel debet esse intentionalis. Si physica: ergo obiectum physicè absens nec mediò verbo cognosci poterit; per verbum enim dumtaxat redditur præsens intentionaliter; si autem præsentia obiecti intentionalis requirita est: ergo nullum obiectum quantumvis physicè præsens sine verbo cognosci poterit: sicut nullum bonum quantumvis, voluntati coniunctum physicè potest amari, nisi intentionaliter per cognitionem præsens reddatur. Quo fiet, ut neque sensus externi sine interuentu verbi cognoscant: neque Beati Deum immediatè sine verbo intueantur. Dici autem non potest alterutram ex dictis præsentijs obiecti esse sufficientem, & necessariam ad cognitionem: Nam, cum sint adeo inter se diuersæ; alteram pro alterâ vicem supplere, prorsus videtur impossibile. Alioquin præsentia physica boni amabilis etiam suppleret vicem præsentiæ intentionalis eius; atque ita obiectum omnino incognitum naturaliter amari posset à voluntate, quod apud omnes absurdum est. Concludo igitur ex dictis cognosci verbum immediatè, neque necessarium esse, ut habeat cognitio, in quod terminetur, neque ut obiectum tanquam præsens noscatur, prout aduersarij arbitrati sunt. Ad aliud autem quidpiam, id non requiritur, ut apud omnes certum est.

23 Quartò probatur propositio; quia, ut verbum esset medium, in quo prius cognito cognoscetur obiectum, non solum ut existens, sed, ut conexum etiam cum ipso obiecto, deberet præcognosci; sic autem cognosci, quis credat? Tum si in illo ita cognito obiectum cognoscetur, nulla propositio obiectina per se nota esset; sed omnes per aliud quidpiam præcognitum, nempe per verbum cognoscibiles essent. Quo rursus fieret, ut omnis humana scientia experimentalis esset, oriunda scilicet à notitiâ experimentalis verborum; nullaque

subinde essent principia metaphysica, aut alia præterquam experimentalia verborum; & consequenter tota scientiarum humanarum euidencia soli euidencia subnixa esset, quæ haberetur de existentia verborum, deque eorum connexionem cum rebus, quarum verba sunt. Quæ omnia, quàm sint absurda, alienaque ab omnium mente nemo non videt.

Quintò. Voluntas non habet terminum, in quo prius amato amet obiectum: ergo neque intellectus habet verbum, in quo prius cognito cognoscat obiectum. Mitto plura, quia hæc sufficiunt, & qui plura vult, adire poterit Molinam 1. p. quest. 27. artic. 1. disputatione 8. memb. 3. citato. Soar. lib. 3. de Anim. cap. 5. Petrus Hurt. disp. 6. sec. 5. & seq. Arriag. disput. 6. de Anim. sec. 2. sub. 5. Ouid. contr. 6. de Anim. punc. 1. §. 6. Franc. Alfon. disputatio 13. de Anim. sec. 5. & alios, apud quos argumenta etiam aduersariorum diluta sunt, quæ, quia facillimè ex dictis reuinci possunt, missa facio. Quomodo autem S. Th. à nobis sit, latè probant Hurt. & alij; & ex mox dicendis constabit.

Propositio 3.

Verbum mentis in nobis nihil est aliud ab specie expressa, in quâ consistit nostra cognitio. Addit tamen supra rationem cognitionis respectum prolati, siue producti ab intellectu.

Hæc propositio imprimis planè videtur esse de mente Augustini qui lib. 9. de Trinit. cap. 7. ita habet. In illâ aeternâ veritate formam, secundum quam sumus, vel aliquid recta ratione operamur, visu mentis conspiciamus; atque inde conceptam rerum veracem notitiam tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignimus, neque à nobis nascendo discedit. Et lib. 15. cap. 16. Cogitatio nostra perueniens ad id, quod scimus, atque inde formata verbum nostrum verum est. Ecce notitiam, & cogitationem, & cognitionem idem esse. Eadem est mens Damasc. lib. 1. fidei cap. 17. ubi docet (prout refert S. Th. 1. p. quest. 34. artic. 1. in corp.) Quod verbum dicitur naturalis intellectus motus, secundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat. Constat autem huiusmodi motum intellectus (puta intentionalem non physicam) non posse quidquam aliud esse ab intellectione. Cumque S. Th. pro se Damasc. alleget in eandem eius sententiam trahendus est, siquando innuit verbum ab intellectione distingui. Præsertim, cum verè non distingui expresse doceat lib. 4. cont. Gent. capitul. 11. ante medium inquires. Vnde & ipsa intellectio verbum interius nominatur, quod est exteriori verbo significatum; & quod non sit res intellecta, inde apparet, quod aliud est intelligere rem, aliud ipsam intentionem; quod intellectus facit, dum super suum opus reflectitur; unde, & alie scientie sunt de rebus; alia de intentionibus intellectus. Vbi vides secundum S. Th. verbum non cognosci ab intellectu, dum hic cognoscit res directè, ut dicebant Thomistæ proposit. 2. impugnati; sed tantum, dum supra ipsum per aliam cognitionem reflectitur.

Quod si nonnunquâ S. Th. ut lib. 1. cont. Gent. cap. 26 §. 3. & lib. 4. cap. 11. & opus 83. de intellectu, & intelligibili, aliisque in locis significat verbum mentis esse quid

quid cognitum per intellectionem: certè non de verbo formali, de quo nos in præsentì tractamus; sed de verbo obiectiuo loqui videtur, appellans videlicet verbum conceptum obiectiuum, quem de re infensatà formamus medio phantasmate sensibili, in quo, illam concipimus, prout ostendimus inferius *quæst. 3.* Talis enim conceptus obiectiuus non datur à parte rei, sicut in mente nostra, estque similitudo obiectiui rei intellectæ, & per externum verbum vocale significatur; quæ sunt conditiones verbi mentalis, de quo loquitur in dictis locis S. Th. vt in *eà quæst. citatâ* relatis eius verbis probabimus. Pari ratione interpretandi sunt Auguſt. *lib. 15. de Trin. cap. 15.* & Anſel. in *Monol. cap. 32.* dum significant verbum internum nostrum cogitatione produci de verbo obiectiuo, non de formali, quod quidem, vt dicitur cogitatione concipi, seu formari, dici etiam potest cognitione produci, nimirum intentionaliter non physice. Dum autem Arist. *lib. 2. de Anim. text. 60.* dicit obiectum intellectus esse intra animam; obiectum verò sensus tantum esse extra illam; duntaxat vult intellectum per speciem in memoria asseruatas posse obiecta vniuersalia etiam, quæ non existunt concipere: vim tamen sensus, nisi à singulari obiecto verè extra se existente moueri ad sentiendum non posse.

27. Iam verò propositio data sic potest à ratione firmari; verbum mentis ex conceptu verbi debet esse manifestatiuum obiecti respectu eius; ad quem dirigitur, aut profertur, vt patet in verbo vocali; vnde suam trahit verbum etymologiam vt dictum est: sed nihil est, quo intelligenti creato, dum sibi mentaliter loquitur, interius manifestetur obiectum, nisi cognitio; vt constat ex superius dictis: ergo nihil est præter cognitionem, quod habeat in nobis rationem verbi mentalis. Quomodo autem de verbo diuino aliter sit necessario philosophandum, in tract. de Trin. Deo dante ostendemus. Videatur interim Vazq. 1. *disputatio. 1. 2. sub finem.*

28. Diximus autem in propositione conceptui verbi addendum esse supra rationem cognitionis respectum prolati, siue producti; quia ex vna parte cognitio non dicit in suo conceptu esse productam à cognoscente, vt patet in cognitione Dei iuxta superius stabilita. Ex aliâ verò parte cognitio non producta non potest propriè dici verbum; quia verbum non est, quod non profertur, siue producit à loquente. Quo iure omnes pene Theologi contra Duran. à cognitione essentiali Dei veram rationem verbi relegant.

29. Ex dictis est inferendum, quid sit loquutio, & in quo consistat. Etenim loquutio duobus modis vsurpatur. Primò pro ipsâ rei manifestatione: quo sensu dicere solemus loqui homines res vanas, futes, aut magni ponderis &c. Secundo pro prolatione verborum. Quâ acceptione videtur vltus Regius Plantes cum dixit *psal. 44. Eructauit cor meum verbum bonum*; id est prolatis, siue loquutum est, sapèque dicimus homines loqui, seu dicere verba impudica, honesta, iucunda, &c. Dicò ergo loquutionem priori modo sumptam nihilo prorsus differre à verbo; eâ enim ratione verbis ipsis formaliter loqui dicimur siue vocaliter, siue mentaliter: loquutionem verò altero modo acceptam in solâ productione verbi consistere; quia profertur verbum nihil est aliud, quam illud producere, siue in lucem edere. Vnde in hoc sensu lo-

Pharus Scient. Tom. I.

quutio mentalis erit actio, quâ producitur species expressa, quæ est ipsum verbum nostrum, vt diximus. Itaque loquutio prioris acceptionis à loquutione posterioris distinguitur; quod illa de connotato solum dicit actionem causatiuam verbi: sicut illam itidem dicit verbum. Hæc verò in eiusmodi actione vnicè, & directe consistit.

Rogabit aliquis; vtum non solum in intellectu; sed etiam in sensibus verba sint admitenda? Respondeo, si rem ipsam spectemus, nihil obesse, quominus analogicè saltem possent admitti: propriè tamen, & iuxta communem, receptumque vsum conceptus duntaxat facultatis rationalis solent verba appellari: sicut, & voces dearticulate ab ente rationali nascentes.

Hæc dicta hucusque de verbo mentis nostræ formali, quod tanquam formalis, expressaque similitudo, siue representatio rei intellectæ, ipsam intellectui notificat: de quo potissimum impræsentiarum tractant Doctores. Addendum tamen est phantasma illud sensibile, in quo tamquam in quodam substituto rem infensatam, me quidem iudice, intelligimus iuxta doctrinam tradendam *quæst. 3.* non abs iure verbum internum obiectiuum vocari posse (prout suspicor à S. Th. vocatum locis nuper citatis, de quo latius in eâ quæstione). Quoniam per illud etiam suo modo notificatur intellectui res intellectæ, quinimo quantum subrogatur, siue substituitur pro illâ, plasmam formale verbum videtur verbo vocali assimilari.

QVÆSTIO II.

Quotuplex sit intellectio humana?

EAS intellectionis humanæ diuisiones, eamque membrorum diuidentium explicationem exhibebimus in præsentì quæstione, quæ ad viam sternendam sequentibus videbuntur conferre. Cæteris quibusque relictis ad propria loca.

Diuisio 1.

Ad tria capita reuocantur omnes humanæ mentis intellectiones; scilicet ad apprehensionem simplicem, iudicium, & discursum. In quæ subinde tria membra intellectio ipsa sumpta vniuersè primò diuiditur.

Apprehensio simplex dicitur actus ille, quo noster intellectus simplici quodammodo in obiectum collimat, veluti illud aspiciendo; nihil tamen circa illud determinando: ad eum ferè modum, quo oculi nostri obiectum sibi propositum aspiciunt. Dicitur *apprehensio* (tametsi hoc nomen cuiuslibet cognitioni commune sit). Primò, quia species imperfectiores, qualis est hæc, sibi speciatim assolent nomen generis vindicare. Secundo, quia obiectum apprehendere, siue prehendere propriùs aptatur ei cognitioni, per quam veluti primò obiectum capitur, & ad potentiam trahitur, eique sistitur: quod per hanc primam nostri intellectus operationem

E 3 apprimè

apprimè præstatur. Per eam enim obiectum veluti ad iudicem ad mentem nostram fertur, eique proponitur, representaturque, ut circa illud sententiam ferat per iudicium. Dicitur autem *simplex*, tum, quia simplici modo in suum obiectum tendit, ut explicauimus. Tum etiam, quia illud propriè neque componere dicitur, neque diuidere, ut iudicium.

34 Quippe iudicium illa operatio mentis est, per quam intellectus noster instar cuiusdam indicis de obiecto sibi proposito fert sententiam, decernitque circa illud esse, aut non esse, affirmando videlicet, aut negando; atque idcirco componendo, vel diuidendo, prout explicabimus *inferius* q. 4. Ex quo patet iudicium valde in modo tendendi à simplici apprehensione differre. Hæc enim, ut dicebam, instar cuiusdam simplicis, lenisque obiecti aspectus est. Iudicium verò est firma quædam mentis suasio, seu persuasio, per quam ipsa mens ad obiectum ita suauitè determinatur, ut putet, sibi quæque persuadeat illud esse, aut non esse reuera; sic se habere, vel secus. Quod est de obiecto proposito veluti sententiam concipere, siue proferre. Vnde iudicium intellectus est per se, & formaliter suauis, seu persuasiva. Simplex apprehensio non item, sed summum interdum virtualiter, iuxta dicenda paulò post *dis.* 4.

35 Discursus denique propriè, & strictè sumptus ea operatio est, qua intellectus noster ex vna, vel pluribus veritatibus cognitis, seu per iudicium deprehensis, ad aliam cognoscendam, siue iudicandam transcurrit ductus quidem connexionem, qua videt id, quod prius iudicat (& antecedens appellatur) cum eo, quod ex illo inferit (& consequens dicitur) connecti. Vnde in discursu duo minimum iudicia interueniant, necesse est; alterum, quo iudicetur expresse antecedens, & tacitè, seu virtualiter connexio eius cum consequente; alterum à priori oriundum, quo iudicetur ipsum consequens. Possunt tamen, & sæpe solent ex parte antecedentis plura iudicia interuenire, quia ex pluribus illud coalescit veritatibus distinctè, & singillatim iudicabilibus; prout plenius explicabo *infra* q. 5. loquor autem de discursu propriè, & strictè sumpto, qualis est solum illatius, ut excludam eas transitiones, quibus intellectus noster, vel reminiscendo, vel aliter quàm inferendo ex vno obiecto cognito ad aliud cognoscendum potest, atque etiam solet transire: quæ quidem improprie, & lato modo possunt appellari discursus, atque etiam solent. Porro esse in nobis hoc triplex cognoscendi genus, nemo est, qui non manifestissime experiatur.

36 En potissimam ex immediatis diuisionibus intellectus humanæ sumptæ vniuersum. Sequitur modò, ut singula ipsius membra in suas quoque species subdividamus: datur postea alias diuisiones, quæ aut omnibus illis, aut aliquibus communes sunt.

Diuisio 2.

37 Apprehensio simplex alia est constituens hypothesein; alia non constituens hypothesein.

Quæ quidem ex modo tendendi imprimis diuersæ sunt. Cum enim ita concipimus. *Si Petrus existeret, moueretur.* Dubium non est, quin diuerso modo apprehendamus Petri existentiam, atque cum dicimus. *Existencia Petri est possibilis.* Et prima quidem harum apprehensionum iudicio dum-

taxat hypothetico inferuit, ponendo in hypothesei conditionem, sub qua illud circa obiectum conditionatum verificatur secunda, quæ latius patet, tum hypothetico, tum cathetico. In eorum enim ministerium data est intellectui nostro, tum, ut obiecta iudicanda proponat, tum, ut terminos relationum concipiat, quibus ignotis, illa nec iudicari possunt, nec concipi. Differunt præterea apprehensio constitutiva hypotheseis; quod prima, veluti annullans iudicium circa solum obiectum significabile per verbum, quod proprium est obiectum iudicij iuxta dicenda q. 4. verificari potest (nihil enim sine verbo potest à nobis poni in hypothesei, ut experientia constat.) Cum tamen secunda in obiecta tam nominum, quàm verborum tendere valeat, & vniuersum in omnia omnino, quæ ab intellectu humano concipi possunt. Vnde quemadmodum iudicium, sic apprehensio constituens hypothesein in affirmatiuum suo modo, & negatiuum diuidi potest. Alia enim est, quæ adstruendo, siue ponendo facit hypothesein, ut cum dicimus. *Si Petrus existeret, moueretur.* Alia, quæ auferendo potius, siue remouendo facit illam: ut cum dicimus. *Si Petrus non existeret, non moueretur.* Quo iure distinctionis gratia, prima positiua: secunda remotiua dicitur. De quibus iterum erit sermo q. 4.

Diuisio 3.

Rursus apprehensio simplex alia est directa, siue recta; alia indirecta, siue obliqua.

Directam, siue rectam appello eam, quæ directè attingit suum obiectum: indirectam autem, siue obliquam, quæ illud attingit oblique. Attingit autem directè, quæ veluti recta via tendit in illud, quasi per se, & primario procedens ab intellectu intentione. Oblique autem, quæ in illud tendit veluti obiter, & ad latum, quasi consequenter, & secundario ab intentione intellectus nascens. Et quoniam, quod intellectus noster intendit primario concipere, est actus significabilis per verbum, utpote qui proprium obiectum est sui iudicij potissimè suarum omnium operationum, iuxta dicenda latius *infra* q. 4. necnon subiectum supposito verbi respondens, utpote, cui talis actus per se venit attribuendus, aut detrahendus ipso iudicio; idcirco actus significabilis per verbum, eundemque actus subiectum, semper ab intellectu nostro concipiuntur directè. Et ideo apud Grammaticos in nominibus solus casus nominatiuus dicitur rectus; ceteri verò obliqui, quia in solo nominatiuo, non item in aliis ponitur suppositum verbi. In verbis autem nullus datur casus obliquus. Quocirca iudicium nostrum semper est cognitio directa, quia per se dumtaxat attingit significatum verbi, ut ostendemus *q. citata*. Inter simplices verò apprehensiones illæ sunt directæ, quæ, vel attingunt significatum verbi, quæ tale, id est, conceptum eo modo, quo significatur per verbum; vel ita attingunt quemuis alium conceptum, ut possit illi sic apprehensio attribui, aut detrahi per iudicium significatum verbi. Reliquæ verò sunt obliquæ, quibusque obliquis nominibus, aliisve signis æquivalentibus correspondent.

Itaque apprehensio directa, & obliqua imprimis differunt inter se ex diuersis modis tendendi in obiecta, quos citra dubium habent. Deinde differunt, quod apprehensio obliqua suapte natura supponit directam, cum eaque subinde connectitur, nec

nec sine ea potest existere. Sicut in locutionibus casus obliqui supponunt rectos, nec sine illis constare possunt: cum tamen e contra, apprehensio directæ bene possit sine obliqua subsistere. Nihil enim vetat me apprehendere aliquid directè, quin aliud quidpiam apprehendam obliquè: at vnum apprehendere obliquè, quin aliud apprehendam directè, nequaquam possum: apprehensio enim obliqua sine aliquali comparatione vnius cōceptus obiectiui ad aliud contingere nullomodo potest. Vnde, vt in plurimum apprehensiones obliquæ circa terminos relationum, qui etiam sunt comparationum, versantur, non tamē semper, quia & possunt termini relationum directè concipi, vt enenit, cum terminus, & relatio ex æquo concipiuntur, siue æquè primò: & possunt alij conceptus, qui non sunt termini relationum concipi obliquè; vt contingit quoties aliquid absolutum comparatiuè ad aliud concipitur, quod passim fit, prout in concretis adiectiuis, in aliisque huiusmodi connotatiuis conceptibus cernere licet.

Diuisio 4.

40 Præterea simplex apprehensio alia est virtualiter suauis; alia verò secus.

Dico virtualiter suauis eam, quæ per se immediatè valet in intellectu nostro generare iudicium. Eiusmodi sunt apprehensiones simplices tum obiectorum singularium, quæ per experientiam immediatè nobis notescunt: tum principiorum vniuersalium scientiarum humanarum, quæ ex terminis ipsis sunt à nobis immediatè iudicabilia. Cæteras autem, præter has, non suauis virtualiter voco. Itaque apprehensio simplex, quæ per speciem propriam obiecti sensibilis deriuatam à sensu externo modo supra explicato *disp. 1. q. 3.* gignitur in intellectu nostro, dum actu per sensum externum tale obiectum sentitur, vim habet cauendi in ipso intellectu iudicium de existentia eiusdem obiecti. Tum iudicium de distinctione, tum de dissimilitudine eius ab alijs, & alia huiusmodi; interueniente tamen insuper vii specierum alienarum, prout explicabimus *inferius q. 3.* Et quoniam post transactam externam sensationem, adhuc potest intellectus noster obiectum sensatum apprehendere per propriam ipsius speciem in memoria relictam, quin possit vi talis apprehensionis determinari ad iudicandum illud existere de præsentia, aut aliud quidpiam ei conuenire, prout in statu actualis existentia; vt fuit determinatus per primam, estò possit ad iudicandum illud antea extitisse. Ideo videtur necessariò dicendum apprehensiones obiectorum sensatorum primarias ab apprehensionibus eorumdem memoratiuas ex modo tendendi discriminari. Dicit enim non potest eas solum distinguere extrinsecè, quatenus primariæ connotant externam sensationem actu existentem; memoratiuæ verò non item; vt sic enim dicendum esset intellectum ad iudicandum de existentia obiecti præsentis non solum per apprehensionem propriam; sed etiam per sensationem externam talis obiecti immediatè determinari, quod falsum est: tum quia sensatio externa non est propositio obiecti proportionata intellectui, & aliter, quam per modum propositionis obiecti, vt determinat propria intellectus apprehensio, ad eius iudicium determinare nequit, vt constat. Tum, quia si Deus eandem, quam externa sensatio progignit in intellectu apprehensionem obiecti sensati, per se produceret, aut con-

seruaret sublata externa sensatione: eadem citrà dubium iudicia formare posset homo de tali obiecto, quæ format sensatione externa existente. Tum denique, quia pariter dicendum esset intellectum non per solum apprehensionem memoratiuam obiecti antea sensati determinari ad iudicandum illud antea extitisse, sed insuper per sensationem externam eius præteritam, quod tamen est absurdum; quia sensatio, quæ iam non est, nequit per modum propositionis obiecti, imò neque aliter determinari ad iudicandum intellectum nostrum, vt constat. Apprehensiones etiam phantasmatum sensibilium fictorum à Phantasia, nunquamque ab homine sensatorum per sensus externos, ex modo etiam tendendi videntur differre ab apprehensionibus, tum primariis, tum memoratiuis obiectorum verè sensatorum: siquidem cum vtrarumque obiecta sint eiusdem naturæ, hæc nihilominus intellectum determinare valent ad iudicandum de existentia, de aliisque prædicatis, prout actu existentibus suorum, si cuti diximus illæ verò non item.

Venio ad alias apprehensiones virtualiter suauis obiectorum ex se vniuersalium, quæ sub experientiam non cadunt. Ideoque à nobis non prout in statu existentia absolute, sed prout in statu obiectiui iudicabilia sunt, iuxta doctrinam postea tradendam. De quibus pariter est dicendum vim habere ad determinandum per se intellectum, vt iudicet ita se habere id, quod illi proponunt, vt satis superque cunctis notum, & exploratum est.

Cæterum, quia passim contingit, vt ex duabus cuiusvis generis propositionibus obiectiuis eodem omnino modo per simplices apprehensiones propositis, altera per se immediatè sit iudicabilis ab intellectu nostro: altera verò minimè, necessariò restat dicendum; apprehensiones virtualiter suauis à non suauis non semper ex diuerso modo tendendi, sed sæpè etiam præcisè ex parte obiectorum discriminari. Quod enim vna propositio obiectiua immediatè à nobis sit iudicabilis, alia verò non item: non inde nascitur vniuersè, quod prima diuerso modo ac secunda apprehensa sit; sed sæpè etiam inde, quod prima suapte naturâ sese intellectui nostro producit: Secunda verò minimè. Cum quo stat bonitatem apprehensionum multum conferre ad iudicandum obiectiuas propositiones immediatè ex terminis apprehensis, quia fieri poterit, vt aliqua earum ex terminis iudicari non possit, si imperfectè illi, & minus idoneæ sint apprehensi, & possit, si melius, aut aptius, prout oportet apprehendantur. De quibus omnibus in sequentibus plura dicenda sunt.

Mitto modò alias diuisiones apprehensionis simplicis, quæ etiam iudicio sunt communes; de quibus postea, & pergo ad diuidendum iudicium.

Diuisio 5.

Diuiditur autem iudicium primò in affirmatiuum, & negatiuum.

Affirmatiuum est, quo aliquid affirmatur de aliquo, vt cum dicimus: *Deus existit*. Negatiuum verò, quo aliquid negatur de aliquo; vt si dicamus: *Deus non peccat*. Porro id, de quo aliquid per iudicium affirmatur, aut negatur, subiectum dicitur. Id verò quod de tali subiecto aut affirmatur, aut negatur, prædicatum vocatur, iuxta dicenda latius *q. 4.*

Diuisio 6.

45 Deinde iudicium est diuidendum in absolutum, seu categoricum, & conditionatum, seu hypotheticum.

Absolutum, seu categoricum dicitur illud, quo absolute, & nulla facta hypothese, aliquid indicatur de aliquo aut affirmatiue, aut negatiue, vt: *Deus existit. Deus non peccat.* Conditionatum verò, seu hypotheticum illud vocatur, quo aliquid affirmatur, vel negatur de aliquo, non absolute, sed sub aliquâ conditione, seu sub aliquâ facta hypothese, vt cum dicimus: *Si Petrus curreret, moueretur. Si Iudas non esset auarus, non esset proditor.* Iudicium autem hypotheticum speciatim tot insuper modis diuidi potest, quot propositio conditionata tum obiectiua, tum formalis, iuxta diuisiones huius tradendas *disp. 19.*

46 Quo iure aliud erit purè coniunctiuum, aliud illatiuum &c. Purè coniunctiuum vocatur, quo indicatur vnum obiectum, vt subest alteri supposito per hypothesein citra omnem huius erga illud tum influxum, tum connexionem. Causale autem dicitur, quo indicatur vnum, vt subest alteri supposito per hypothesein, innuendo tacite hoc in illud aliquem influxum habere. Illatiuum denique appellatur, quo indicatur vnum, vt subest alteri supposito per hypothesein, innuendo etiam tacite, hoc cum illo habere aliquam connexionem. Vnde patet potissimum munus cuiusvis iudicij conditionati esse iudicare coniunctionem conditionati cum conditione: qualem dumtaxat indicat, quod purè coniunctiuum vocamus, tacite insuper iudicantibus alijs, causali quidem influxum conditionis in conditionatum; illatiuo autem connexionem illius cum hoc. De quibus omnibus *loco citato* plura dicenda sunt. Potest amplius præterea diuidi iudicium hypotheticum, totidem ferme modis atque discursus noster iuxta diuisiones huius tradendas paulo post, vt ibi notabimus. Quod modo satis sit indicasse.

Diuisio 7.

47 Præterea iudicium in vniuersum aliud est determinatum; aliud vagum, seu disiunctiuum.

Determinatum est illud, quo de subiecto determinato prædicatum determinatum aut affirmatur, aut negatur; idque vel conditionatè vel absolute, vt in exemplis supra positis cernere licet. Vagum autem, seu disiunctiuum est, cuius vel subiectum, vel prædicatum, vel vtrumque vagum quidpiam, siue disiunctum multorum obiectorum est; vt: *Aliquis homo est albus. Petrus, vel Ioannes currit. Petrus currit, vel legit. Petrus currit, vel Ioannes legit.* Similiter, si *Rex venisset, aliquis homo curreret:* aut *Petrus, vel Ioannes curreret:* aut *Petrus curreret, vel Ioannes legeret &c.* Potest insuper iudicium hypotheticum esse disiunctiuum, aut ex parte solius conditionati, vt in exemplis positis: aut ex parte solius conditionis, vt: *Si Rex, vel Regina venisset, Petrus curreret;* aut ex parte vtriusque. Vniuersaliter enim omnes termini, siue conceptus obiectiui in quouis iudicio, quauis ratione interuenientes iuxta diuisionem terminorum tradendam *disp. 18.* vel determinati esse possunt, vel vagi, siue disiunctiui. Quotiescumque enim aliquis terminus siue directè, siue oblique, aut ex connotato, quouis modo pertinet ad iudicium, vagus, seu disiunctiuus est, nequit non ipsum iudicium vagum, seu disiunctiuum euadere, quâ parte per illud talis terminus tacite saltem, seu virtualiter indicatur, iuxta doctrinam vniuersalem tradendam. *g. 4. consert. 5.* Quocirca hæc diuisio etiam apprehensionem simplici videtur communis: estque reuera, vt ego opinor, quia tamen id controuersiam habet, putantibus multis non esse possibilem apprehensionem simplicem de obiecto vago, seu disiunctiuo; sicut possibile est iudicium, idè illam speciatim feci circa iudicium, acturus *Diuis. 10.* de intellectione vagâ vniuersè. Quemadmodum, & de alijs diuisionibus, in quibus cum reliquis intellectiōibus conspirat iudicium, inferius mihi agendum est. Pergo modò ad discursum.

Diuisio 8.

Discursus humanus in omnia membra mox recensenda potest, & debet diuidi secundum rectam scientiæ methodum. Quicquid putetur vulgo in oppositum.

Enimverò Recentiores non pauci putant, omnem discursum humanum sub vno syllogismo mentali contentum esse; & consequenter discursum vniuersè sumptum eadem omnino, non plures diuisiones, ac syllogismum subire posse. Ita *Arriag. disp. 15. Logica sec. 1. Ouid. contr. 9. Logi. par. 1. & alij.* Cum tamen *Arist. sæpè, & alij Philosophi* communiter argumentationem, quæ discursui mentali respondet, in syllogismum, Enthymemam, inductionem, & exemplum celebri diuisione diuiserint. Videatur *Philosophus lib. 2. Prior. cap. 23. & lib. 1. Posteriorum cap. 1. & lib. 1. Topic. cap. 10. & lib. 1. Rhet. ad Theodestem cap. 2.* cuiusque interpretes *ibidem.*

Ego, vt ostendam, quàm pluribus insuper diuisionibus discursus humanus sit diuisibilis, suppono (quod antea iam tetigi) intellectum nostrum non temerè, aut casu, aut voluntatis arbitrio ex vno obiecto cognito ad aliud cognoscendum induci; sed id potissimum oriri ex ipsâ obiectorum naturâ, aut verâ, aut apparente. Quemadmodum enim voluntas ab obiecto cognito allicitur, vt illud appetat, ita intellectus ab obiecto cognito per vnum iudicium excitatur, & trahitur ad cognoscendum, & iudicandum aliud. Illud autem obiectum prius cognitum ad cognoscendum aliud mouet, quod cum eo aliquo modo connexionem concipitur. Dicitur autem cum alio connexionem in vniuersum id, quod cum alio quoad esse suapte naturâ coniunctum, & quasi colligatum est: ita quidem, vt si sit primum, subinde esse etiam secundum, aliquâ ratione sequatur. Id autem, quod cum alio connectitur respectiue ad discursum nostrum, antecedens vocatur, consequens autem id, cum quo aliud connexionem est, vt iam etiam notauimus.

Quoniam igitur, tam antecedens, quàm consequens, aut simplex propositio obiectiua vno iudicio iudicabilis esse potest, aut aggregatum ex pluribus obiectiuis propositionibus pluribus iudicijs iudicabilibus. Tum tam antecedens, quàm consequens, aut potest esse positium, aut negatiuum, aut si sit complexum mixtum ex positio, & negatiuo, conficitur tam antecedens, quàm consequens nostri discursus quinque modis compingi posse. Potest enim esse aut simplex positium, aut simplex negatiuum, aut complexum positium, aut complexum negatiuum, aut complexum mixtum. Ex quibus terminis combinatis, iuxta regulas combinationum

nationum tradendas à nobis suo loco viginti quinque omnino collectiones, seu combinationes resultant, quæ totidem sunt diffusus humani diuersi diuersitate desumpta ex parte obiectorum. Primum namque potest esse connexum antecedens simplex posituum cum consequente simplici posituo. 2. simplex posituum cum simplici negatio. 3. simplex posituum cum complexo posituo. 4. simplex posituum cum complexo negatio. 5. simplex posituum cum complexo mixto. 6. simplex negatiuum cum simplici posituo. 7. simplex negatiuum cum simplici negatio. 8. simplex negatiuum cum complexo posituo. 9. simplex negatiuum cum complexo negatio. 10. simplex negatiuum cum complexo mixto. 11. complexum posituum cum simplici posituo. 12. complexum posituum cum simplici negatio. 13. complexum posituum cum complexo posituo. 14. complexum posituum cum complexo negatio. 15. complexum posituum cum complexo mixto. 16. complexum negatiuum cum simplici posituo. 17. complexum negatiuum cum simplici negatio. 18. complexum negatiuum cum complexo posituo. 19. complexum negatiuum cum complexo negatio. 20. complexum negatiuum cum complexo mixto. 21. complexum mixtum cum simplici posituo. 22. complexum mixtum cum simplici negatio. 23. complexum mixtum cum complexo posituo. 24. complexum mixtum cum complexo negatio. 25. complexum mixtum cum complexo mixto. Porro syllogismi affirmatiui artis vulgaris in connexionione cuiusdam antecedentis complexi positui cum consequente simplici posituo nituntur. Syllogismi verò negatiui eiusdem artis in connexionione cuiusdam complexi mixti cum simplici negatio. In reliquis, autem connexionionibus commemoratis totidem genera discursuum fundari posse necessarium est; si tamen ex omnes subsistant, ut verè citra dubium subsistant; quod facile esset demonstrare iterum discurrendo per singulas, & subiungendo exempla: ne tamen prolixus videar, hanc operam legenti committo, si veritatem hanc experiri velit.

51 Et quoniam connexio antecedentis cum consequente, aut metaphysica esse potest, aut physica, aut moralis, iuxta diuisionem connexionionis latius tradendam *disp.* 14. Moralique suos gradus habet, infimum, medium, & supremum: nam alia probabilitatem solum inducit, alia morale certitudinem, alia certitudinem physicam, prout magis ibi declarabimus. Iterum, quilibet ex recensitis discursibus in quinque membra diuidi potest, iuxta quinque istas differentias connexionionum, in quibus potest nisi, suntque subinde iam discursus diuersi 125. Tot namque produciunt 25. multiplicati per 5.

52 Discursus insuper de antecedente complexo in duplici insuper sunt differentia valde notanda. Alij, in quibus omnes partes antecedentis sumptæ dumtaxat indiuisim inferunt consequens, eo quod connexio, quam habent cum consequente, tantummodò cõpõit illis acceptis indiuisim, seu collectiue: minime verò diuisim, seu distributiue consideratis. Quo pacto præmissæ syllogismorum artis cõmunis inferunt conclusionem. Alij verò discursus de antecedente complexo sunt: in quibus partes antecedentis diuisim sumptæ inferunt consequens, eo quod singule seorsim aliquam habent connexionem cum illo: ex quibus omnibus partialibus connexionibus veluti intensior, firmiorque singulis euadit totius antecedentis connexio. Hoc modo inferunt consequens plures coniecturæ, plurave hominum testi-

monia posita pro antecedente. Proptereaque, quod plura accedunt, eò euadit firmior illatio.

Potest præterea diuidi discursus humanus ex parte euidentiæ, certitudinis, probabilitatis, veritatis, aliarumque huiusmodi proprietatum, & contrariarum tam antecedentis, quam consequentis, quam illationis in connexionione antecedentis cum consequente fundatæ, comparatorum inter se. Quo penè in immensum excresecunt discursus nostri differentia: ut quisque faciens exacte combinationes ad normam præcedentium perspicieret. Qui nihilominus omnes discursus inuicem differentes congruenter reduci possunt ad quatuor illa vniuersalissima capita ex Aristotele supra cõmemorata paulo tamè aliter intellecta, quam vulgò assolet. Ad syllogismum enim sunt reducendi omnes discursus, in quibus ex antecedente complexo ex duabus tantum propositionibus obiectiuis, indiuisim inferunt consequens. Cuiusmodi sunt syllogismi fortis communis, atque etiam alij aliarum artium syllogizandi, quas illi adijci posse mihi exploratum est, prout ostendo *suo loco*. Ad Enthymema autem reuoco omnem discursum, quo ex antecedente simplici quodlibet consequens colligitur vi connexionionis, quæ tale antecedens per se præcisè, quin aliud quidpiam supprimatur, vel suppleatur, cum tali consequente connectitur. Cuius generis est discursus ille, quo ex conuertente propositione conuersa inferunt à Dialecticis: tum ille, quo ex existentia causa inferunt à Physicis effectus, aut vice versa, & alij huiusmodi, qui passim obuij sunt in scientijs humanis; ut plane constat, quam fœdè vulgò erratur à plurimis, qui existimant, affirmantque in omni enthymemate duabus solum propositionibus constante, semper subintelligi tertiam; ex quâ, & ex illis syllogismus coalescit. Etenim vnicam obiectiuam propositionem frequentissimè per se præcisè absque supplemento aliquo cum aliâ connecti, omnino indubitabile est. Quo casu ex primâ solâ per propriissimum enthymema inferunt secunda. Quin imo, si quando propositio, quæ exprimitur aliâ subintellectâ indiget, ut connectatur cum consequente, tum quidem discursus, quo ex propositione expressâ, & subintellectâ colligitur consequens, improprie dicitur enthymema. Est namque syllogismus tacitus, ad classẽque subinde spectat syllogismorum. Porro sub enthymemate continetur exemplum, cuius nihilominus Aristoteles specialem fecit mentionem; quod argumentatio quedam est ratione materiæ valde transcendentalis, fundatur enim in similitudine, seu analogiâ rerum, cuius campus latissimus est; cuius energia in scientijs humanis mirabilis, ut vberius etiam monstro *suo loco*. Tandem ad inductionem latè sumptam refero omnem argumentationem, siue discursum, ubi ex pluribus quam ex duabus propositionibus pro antecedente positis siue diuisim, siue indiuisim, nec non qua ex duabus diuisim inferunt consequens.

Ceteram, uti omnia iudicia, quibusuis verbis respondentia alioquin inter se diuersa formaliter per æquiualentiam possunt reduci ad iudicium, verbo substantiuo esse respondens, prout explicabimus *inferius quæst.* 4. propter mirabilem transcendentiam identitatis, & distinctionis rerum. Ita ob eamdem rationem omnis discursus noster per æquiualentiam, & iudiciorum transmutationem, aut additionem, tandem reduci potest ad syllogismum artis communis: utpote, qui in transcendente identitate, atque distinctione rerum fundatur. Quo iure excusari quodam modo possent, qui omnem omnino

nino discursum humanum ad vnum syllogismum reducunt, non tamen satis; quoniam eiusmodi reductio per æquivalentiam non tollit esse plures discursus naturā suā à syllogismo dicto diuersos. Quæ admodum etiam iudicia plura diuersa sunt ab eis, quæ tendunt in identitatem, aut distinctionem extremorum; Tamen ad hæc cætera omnia æquiuallenter reuocentur, vt *loco citato* videbimus.

55 Hæc satis modò de diuisione discursus, quæ ex dicendis in sequentibus ampliùs constabunt. Pergo ad diuisiones, quæ restant intellectus in communi, vnum ante annotando. Quot modis discursum diuisimus, totidem propositionem conditionatam illatuiam diuidi posse; vt pote, quæ valde, quod ad rem attinet, Discursui assimilatur, iuxta dicenda *infra*, q. 5. *hypoth.* 1. eandemque fermè diuisiones propositio conditionata non illatiua, seruata proportionem, subire potest.

Diuisio 9.

56 Porro intellectio sumpta vniuersè alia directæ est, alia reflexa.

Directa dicitur, cuius obiectum aliud quid est ab eiusdem intellectus intellectione. Reflexa verò, quæ intellectiōnem eiusdem intellectus pro obiecto habet: quoties enim intellectus suam aliquam intellectiōnem intelligit, supra illam, tanquam supra proprium actum reflecti dicitur. Vnde constat primò, vt aliqua intellectio propriè reflexa dicatur, non satis esse ferri illam in aliam intellectiōnem, vt in obiectum, nisi amba sint proprii actus eiusdem intellectus. Secundò constat, bifariam cognitionem aliquam dici directam. Primò, vt opponitur obliquæ; de quâ egimus *Diuis.* 3. Secundò, vt opponitur reflexæ: de quâ modò.

Diuisio 10.

57 Deinde intellectio accepta vniuersim, in vniuersalem, vagam, & singularem. Tum etiam in incompleam, & complexam. Necnon in copulatiuam, & distributiua diuidi potest.

Imprimis enim intellectus noster sub vnico conceptu obiecti, & consequenter per vnica intellectiōnem, aut potest concipere plura determinatè, & diuisiue, aut plura determinatè, & collectiue: aut vnum determinatè; aut ex pluribus extremis aliquod vagè; hoc est vnum, vel aliud, vel aliud sub distinctione. Ex quibus prima intellectio erit vniuersalis: secunda, & tertia singularis. Quarta vaga. Quæ etiam particularis, sicut propositio vocalis, cui correspondet, dici solet. Quomodo autem intellectio indefinita ab istis omnibus diuersa non sit admittenda, *inferius quest.* 3. *consect.* 4. ostendimus.

58 Deinde intellectus noster sub pluribus conceptibus obiecti, & consequenter per plures intellectiōnes saltem partiales, iuxta doctrinam *quest.* 3. *consect.* 2. tradendam, aut potest concipere plura determinatè, & diuisiue (siue ea inter se realiter, siue per rationem tantum distincta sint). Aut potest concipere plura determinatè, & collectiue (subrogatis scilicet indiuisim pro pluribus obiectis intelligendis pluribus Phantasmatis, iuxta doctrinam tradendam *dicta* q. 3.) Aut potest concipere plura sub distinctione (subrogatis pluribus phantasmatis pro aliquo eorum pluri vagè.) Ex quibus intellectiōibus prima sicut & vniuersalis, cui æquiuallens, distributiua est. Secunda est copulatiua,

& ex suo genere singularis æquiuallens illi, quam secundo loco *n. preced.* posuimus: amba quippe singularem quandam multorum collectionem habent pro obiecto. Tertia denique distinctiua est, æquiuallensque vaga. Quæ omnes præterea complexæ intellectiōnes sunt, sicut & incomplexæ, quas recensimus *n. preced.* Vniuersaliter enim, quoties conceptus obiecti tactus in se immediatè per intellectiōnem est vnicus, intellectio dicitur simplex, seu potius incomplexa: complexa verò, quando plures. Omnis autem intellectio simplex ex parte obiecti in nobis ex parte actus est etiam simplex, siue vnica, quemadmodum, quæ complexa est ex parte obiecti; ex parte actus etiam complexa euadit, siue coalescens ex pluribus saltem partialibus prout ex dicendis *quest.* 3. *consect.* 2. *citat.* competum fiet. De quibus omnibus plura in sequentibus sunt dicenda. Ex quibus illa magis conspicua euadent.

Diuisio 11.

Præterea intellectio humana in abstractiuam, 59 & intuitiuam diuidi solet.

Dicitur abstractiua, quæ, vel habetur per species alienas, quodcumque sit eius obiectum; vel abstracta, siue præcindit aliquo modo vnica obiecti veritatem ab aliâ, quæcumque demum sint species, per quas illa concipitur. Inuitiua verò vocari solet, quæ, vel per species proprias habetur; vel insuper circa suum obiectum prout actu existens, aut etiam prout præfens versatur. De quo plura *suo loco* dicenda sunt.

Diuisio 12.

Postremò dubium, seu dubitatio, aut hæsitatio, 60 formido, suspicio, coniectatio, scrupulus, opinio, scientia, & fides, species quædam intellectiōnis humanæ sunt, quas breuiter oportet exponere.

Bifariam potest intellectus humanus de obiecto sibi proposito dubitare, seu hæsitare, negatiue videlicet, & positiue. Negatiue dubitat, qui circa propositum obiectum anceps hæret, neque alterutri contradictionis parti assentiri potest; eo quod ex vi præsentis propositionis neque ad assentiendum obiecto, neque ad dissentendum apparet sufficiens fundamentum. Positiue autem dicitur dubitare, qui de obiecto sibi proposito iudicat esse dubium, id est, expers idoneo fundamento, vt ei assentiatur intellectus, vel dissentiat. Ex quo apparet dubium aliud esse negatiuum, aliud positiuum, & quid vtrumque sit. Expedit tamen adnotare vtrumque aut prudens, seu probabile posse esse, aut imprudens, seu temerarium. Imprudenter hærebit anceps, seu dubitabit negatiue: qui ante prudentem discussionem, examénque eorum omnium, quæ ad iudicandum de veritate obiecti possunt conducere, conatur nihilominus, in cassum tamen, de eâ iudicium ferre. Prudenter verò, qui tali discussione præmissa, nihil adhuc habet, quo possit ad assentiendum obiecto, aut ad dissentendum illi determinari. Positiue autem prudenter dubitabit, qui probabiliter iudicauerit obiectum esse dubium. Temerè verò, qui improbabiler, iuxta dicenda de probabilitate, improbabilitatēque nostrorum actuum *inferius diff.* 6.

Formido ad intellectum pertinens dicitur ille 61 actus, quo quis determinatè assentiens alteri parti contradictionis

contradictionis reflexè iudicat se forsan in tali actu falli, seu possibile moraliter esse, vt in tali assensu fallatur, eo quod similes assensus frequenter solent falsi euadere. Dicitur autem formido tale iudicium, quia ex illo solet voluntas excitari ad timédam, seu formidandam falsitatem iudicij directi. Quo iure etiam apprehensio simplex dictæ falsitatis determinatiua ex se ad illud, potest formido nuncupari, quia ex eâ etiam prædictus timor voluntatis solet oriri. Ob eandemque omnino rationem potest, & solet dici formido iudicium aliud, quo, quis assensuens alicui parti contradictionis, de altera parte iudicat esse verissimilem, seu forsan veram, id est, moraliter esse possibile, quod vera sit, quæ duo iudicia compatible sunt. Adde viuandam etiam contradictionis partis apprehensionem determinatiuam ex se ad prædictum iudicium formidinem appellari posse, quod ex eo item potest, aut etiam solet oriri in voluntate timor, ne talis pars sit vera.

62 Suspicio autem dicitur ille actus, quo quis sine iudicio determinato de veritate obiecti, iudicat illud forte esse verum, seu, quod in idem recidit, possibile esse moraliter, quod illud verum sit, siue illud verissimile esse siue apparentiam habere veri, eo quod, quæ sic apparent, frequenter solent esse vera.

63 Coniectatio verò strictè sumpta suspicio quædam est, quâ iudicatur aliquid ex propositis iudicijs, & coniecturis verissimiliter inferri, seu verissimile esse, quod talia indicia cum tali quopiam connexa sint. Solet tamen etiam coniectatio vocari illatio tenuis concepta ex leuibus fundamentis, quæ coniecturæ nuncupantur. Quippe omnis intellectus assensus aut tenuis, aut firmus, magisque, aut minus potest esse pro qualitate fundamentorum, quæ ad iudicandum mouent, aut ex terminis, aut illatiuè.

64 Ex his determinandum venit, quidnam sit scrupulus in rebus moralibus pertinentibus ad conscientiam, vbi potissimum locum habet hæc vox. Primum enim appellatur scrupulus quæuis formido ex *suprà* dictis, quâ qui determinatè iudicat opus aliquod esse bonum moraliter, vel saltem non malum, aut suspicatur se falli, vel opus malum esse, aut aliquid horum apprehendens apprehensione ex se inductiua ad talem suspensionem timet, & anxietur, ne vel in peccatum incidat, si opus vt faciendum concipitur, vel iam incidit, si opus concipitur, vt factum. Vnde cum tali scrupulo iudicium rectum de honestate operis compatibile est, vt bene notarunt Vazq. 1. 2. *disp.* 67. *cap.* 2. Thom. Sanc. *in summ.* lib. 1. *cap.* 9. n. 2. Ioan. Sanc. *in select.* *disp.* 41. n. 2. Gran. 1. 2. *cont.* 2. *Tract.* 12. *disp.* 5. n. 1. & alij. Potest tamen suspicio de malitia operis, aut eius apprehensio ad talem suspensionem ex se determinatiua seorsim concipi cum timore, & anxietate animi; quo pacto etiam scrupulus appellatur. Secundò, iudicium temerè conceptum de malitiâ operis, quod subinde iudicium improbabile, seu imprudens est, scrupulus appellari solet, maximè, quando tenue est, & infirmum, eo quod ex fundamento leui ducit originem. Hic autem scrupulus cum recto iudicio contrario de operis honestate componi non potest, quia intellectus non potest simul iudicare de eodem obiecto sub eisdem circumstantiis concepto bonum esse, & malum moraliter. Vnde absque depositione talis scrupuli fas non est operari. Tertio, dubium seu positium, seu negatiuum circa malitiam, vel bonitatem operis temerè habitum, aut sine idoneo fundamento conceptum scrupulus iure vocatur: cum quo etiam determinatus assensus

de honestate operis componi nequit, quia nequit idem intellectus simul iudicare esse obiectum honestum, & anceps circa eius honestatem hætere; aut iudicare dubium esse vtrum honestum sit. Ex quibus liquet, quot modis dicatur scrupulus; quotque modis vocari possit conscientia scrupulosa. De quibus omnibus latius egimus *Tract. de conscientia*.

Denique opinio iudicium est probabile, & prudens de altero ex extremis contradictionis compatiens secum prudentem formidinem, siue suspicionem de opposito: aliundèque, quàm ex alterius testimonio conceptum. Iudicium enim conceptum ex testimonio alterius eius obiectum testificantis dicitur fides. Scientia verò actualis strictè sumpta dicitur iudicium euidens excludens aduersam formidinem, præsertim quando non ex terminis ipsis, sed medio discursu euidente, ex euidente antecedente concipitur. De quibus omnibus plura *suo loco*.

66 Possit vltèrius diuidi intellectio humana sumpta vniuersè ex parte variarum proprietatum, quas potest habere, vt euidentiæ, certitudinis, obscuritatis, probabilitatis, veritatis, falsitatis &c. Verum, quia de his omnibus ex professo tractandum est *infra disp. 3. & sequentibus*: ideo diuisiones huiusmodi satius est modò prætermittere. Quæmadmodum in ijs, quas dedimus, summarè tantum, ac succinctè multa tradidimus, quod ex dicendis *in sequentibus* luculentiora consequenter facienda sunt.

QVÆSTIO III.

Quâ ratione intellectus humanus ea insensata obiecta concipiat, quæ per species alienas obiectorum sensorum intelligit?

MIRVM profectò mihi est, quàm pauci hoc punctum examinauerint, quàmque leuiter de illo egerint, qui tetigerunt; cum tamen ab exactâ huius quæstionis resolutione innumerabilium propemodum difficultatum tam Theologiæ, quàm Philosophiæ dependeat resolutio: ob id in eâ resoluendâ impensius mihi modò incumbendum est.

68 Suppono vt certum iam apud omnes, quæcumque intellectus noster in præsentî statu cognoscit, per species sibi acquisitas ministerio sensuum cognoscere, prout *suprà* *disp.* 1. *q.* 1. statutum est. Cuiusmodi dumtaxat sunt species accidentium sensibilium, quæ per sensus externos haustæ ad intellectum ipsum vsque perueniunt: quâ ratione latè explicauimus ostendimusque *disp.* 1. *q.* 2. Quibus quidem speciebus vtitur intellectus noster, non solum ad intelligenda obiecta sensata, vnde veluti quædam eorum semina suam trahunt originem, quorûque proinde species propriæ nuncupantur; sed etiam ad intelligenda cætera cuncta obiecta insensata, respectu quorum, cum non sint eorum propria semina, non propriæ, sed alienæ species dicuntur.

Deinde suppono, vt apud omnes etiam certum ex dictis *disp.* 1. *q.* 3. *proposit.* 1. Quæcumque intellectus noster concipit per species alienas, consequenter concipere ad instar rerum sensibilium, quarum tales species sunt propriæ; atque ita, dum quidpiam insensatum intelligit, non posse non eum tangere simul aliquod phantasma sensibile, prout experientia

experientia manifestat, auctoritateque insuper, & ratione loco citato demonstratum, & statutum est.

70 Quibus positis, difficultas huius questionis in eo stat, ut explicetur, quid conferat ad intelligendam rem insensatam phantasma illud sensibile, atque corporeum, quod intellectui nostro obuerfatur, dum illam intelligit, quodve munus obeat; quid præstet, aut quo pacto se gerat respectu talis intellectus? Quid denique sit in nostro intellectu cognoscere rem insensatam ad modum talis phantasmatis, siue ad instar illius. E. g. quid sit cognoscere Angelum ad instar iuuenis, siue apparere nobis Angelum perinde, ac si esset iuuenis; quidque conducat ad cognoscendum Angelum iuuenis ille obiectiuus, aliudve simile phantasma, quod inter cognoscendum Angelum menti nostræ obuerfatur!

71 P. Fran. Alf. in *Logica disp. 12. sec. 4. n. 26. & seq. & disp. 12. de Anim. sec. 6. n. 92.* dicit, quoties concipimus Angelum ad instar iuuenis, reuera attingi in se immediatè per nostram cognitionem substantiam Angeli; non tamen utcumque; sed, ut identificatam cum iuvene, siue ut vnum cum illo; ita quidem, ut obiectum nostræ cognitionis substantia quadam sit fictitia, realitèrque impossibilis, entitatiuè spiritualis, atque corporea simul, utpote per identitatem ex iuvene, & Angelo coalescens. Tantundemque subinde euenire, quotiescumque quilibet insensatum instar cuiuslibet sensati, siue per speciem eius concipimus. Alij verò Recentiores censent, quando concipimus Angelum admodum iuuenis, necessariò interuenire duplicem cognitionem; alteram Angeli, ut est in se; alteram iuuenis, cuius specie ad cognoscendum Angelum utimur. Paritèrque euenire semper, quoties cognoscimus aliquid per speciem alienam. Cum his consentiunt alij suppresso nomine relati à Franc. Alf. in *Logica loco citato*: quatenus dicunt, dum Angelus concipitur ad instar iuuenis, ita cognosci substantiam Angeli affectam accidentibus iuuenis, ut sola unio talium accidentium cum tali substantiâ fingatur, non item ipsa extrema vnita. Alij denique Recentiores, quos tacito nomine refert Rub. lib. 3. de *Anim. cap. 5. quest. 5. n. 152.* asserunt: dum intellectus noster concipit Angelum ad instar iuuenis, id, quod in se immediatè tangit cognitio, dumtaxat esse phantasma iuuenis, Angelum autem eatenus in ipso phantasmate, tanquam in substituto quodam dici cognosci, quatenus intellectus inductus ad cognoscendum Angelum, cuius speciem non habet, iuuenem, cuius speciem habet, subrogat sibi loco Angeli. Quam sententiam planè tenet Recupitus lib. 1. de *Deo q. 2. n. 38. & lib. 2. q. 3. n. 4.* Pro eademque stat Torrejon in *Logica Tract. 2. de Vniuers. q. 1.* quatenus ait, cognitionem rei per species alienas ita appellari, quia talem rem non cognoscimus propriâ aliqua cognitione terminatâ ad ipsam; sed cognitione effectus eius, cuius habemus speciem.

72 Itaque ad triplicem omnino opinionem reduci possunt omnes philosophandi modi possibiles in hac materiâ. Prima est, dum res insensata cognoscitur ad instar phantasmatis sensibilis, utrumque tangi per cognitionem in se immediatè; non tamen ut duo, sed ut vnum ex utroque per identitatem coalescens. Secunda est, utrumque tangi in se immediatè; non tamen ut vnum, sed ut duo, sicut re verâ sunt; idque siue dicantur tangi ut vnita per fictam vnionem, siue ut diuisa. Tum siue per vnâ siue per duas cognitiones. Tum denique siue utrumque clarè, aut expressè, siue utrumque obli-

curè, aut confusè, siue alterum clarè, aut expressè, & alterum obli-curè, aut confusè, siue vice versa. Tertia denique sententia est, phantasma dumtaxat sensibile attingi per cognitionem in se immediatè; rem verò insensatam non in se, sed in illo, tanquam in substituto. Pro secundâ autem harum sententiarum, secundum aliquem ex modis in ea contentis videntur stare Soar. lib. 4. de *Anim. cap. 4.* Petr. Hurt. *disp. 12. de Anim. sec. 2.* & Arriag. *disp. 4. de Anim. sec. 1.* Tamet quantùm ad punctum controuersie præsentis non adeò explicatè loquantur.

Propositiio 1.

73 Quicquid cognoscitur à nobis per speciem alienam non in se immediatè, sed in phantasmate sensibili, cuius est propria talis species, tanquam in quodam substituto cognoscitur.

Explico primùm, propositionem probaturus deinde. Pro explicatione tamen oportet duas notationes præmittere. Prima est. Bifariam posse intellectum nostrum cognoscere aliquid per speciem alienam: nempe primariò, & secundariò, iuxta diuisionem cognitionis traditam *suprà disp. 1. q. 3. hypoth. 3.* secunda est. Principia, quibus intellectus noster ad intelligendum quidpiam mouetur, determinatur, siue adiunatur, multiplicia esse. Alia enim in primis sunt naturalia. Alia artificialia, seu doctrinalia. Artificialia, seu doctrinalia voco voces, & scripturas, & vniuersim, quævis huiusmodi signa, quæ mediâ significatione, quam habent ad placitum ex hominum institutione, significatarum rerum notiones ingerunt. Naturalia autem dico præter eiusmodi doctrinalia cætera cuncta. Quæ deinde in intrinseca, & extrinseca diuidenda veniunt. Intrinseca sunt præter vim ipsam intellectuiam, quam intellectus habet, tum species ei inherentes, iuxta doctrinam stabilitam *suprà disp. 1. q. 1.* Tum intellectiones aliorum obiectorum, aut etiam obiecti intelligendi ad nouam talis obiecti intellectiõnem determinantes. Tum denique actus voluntatis, quibus intellectus mouetur in ijs, ubi voluntati subditus est. Extrinseca verò principia sunt obiecta, quæ mediâ sui cognitione intentionaliter mouent, siue determinant intellectum proximè, vel remote, ut aliud obiectum, aut ipsamet aliter intelligat. Necnon res, quæ physicè, aut per sympathiam naturalem, aut alio modo proximè pariter, vel remote ipsius intellectus species excitant, ut simul cum illo causent intellectiõnem. De quibus omnibus in sequentibus minutius plura, & specialius dicenda sunt.

74 His positis dico; quoties intellectus noster per aliqua huiusmodi principia determinatur, seu mouetur ad cognoscendum primariò aliquid, cuius non habet speciem propriam, ea, quam habet, promptitudine vtendi speciebus alienis accidentium sensibilium, quas solas habet, eademque innumeris propemodum modis ope phantasia permiscendi, seu componendi phantasma quoddam obiectum, atque ex naturâ suâ sensibile pro nata occasione rei cognoscendæ accommodatum sibi pro ipsâ re substituere, ut sibi sit loco eiusdem rei ad cognoscendum de illâ quicquid notificant principia. Præstat utique comparatione sui intellectus, quod nos comparatione aliorum solemus præstare, dum non valentes ob ipsorum ineptitudinem exprimere eis proprijs conceptibus ea, quæ eisdem notificare satagimus, exempla aliqua parabolice utcumque ad similia rebus intelligendis proponimus, pro

pro ipsius rebus subrogamus, ut in illis, tanquam in quibusdam enigmatibus, easdem res vicumque incipiant; atque adeo alienis saltem conceptibus de illis formatis intelligant. Docet hoc Sanctus Thomas, *prima parte questione 84. articulo septimo in corpore*, hisce disertissimis verbis. *Hoc quilibet in se ipso experiri potest, quod quando aliquis conatur aliquid intelligere, format sibi aliqua phantasmata per modum exemplorum, in quibus quasi inspicit, quod intelligere sinit. Et inde est etiam, quod quando aliquem volumus facere aliquid intelligere, proponimus ei exempla, ex quibus sibi phantasmata formare possit ad intelligendum.*

75 Semel autem subrogato vi principiorum ab intellectu phantasmate pro re intelligendâ, ita illud est intellectui loco rei, ut medio illo, seu in illo de re ipsa, etsi nullatenus in se immediate tactâ per cognitionem, quilibet iudicare, atque verificare queat. Quemadmodum enim semel subrogatâ aliquâ imagine materiali pro re representanda per illam, adeo solet ea esse nobis loco prototypi, ut circa illâ perinde, ac si esset prototypus, nos geramus multa de ipsâ enuntiantes, quæ verè conueniunt prototypo. Dicimus enim, signatâ imagine Alexandri. *Hic fuit Imperatorum potentissimus. Maximam terrâ partem sibi subiecit.* Tum signatâ imagine Crucis dominicæ. *Ecce lignum crucis, in quo salus nostra pependit, &c.* Ita firmè (nam simile non tenet in omni) se gerit intellectus noster circa phantasma illud, seu spectrum sensibile, quod sibi subrogat pro re quam apprehendere molitur, iudicans de illo, seu in illo, non tamen pro illo, sed pro re, cuius est substitutum, quicquid de ipsâ iudicandum foret in ipsâ, si in se per propriam speciem conciperetur; ita quidem, ut iudicium quantum ad suasionem seu accessuam seu recessuam, in quâ potissimum vis iudicatiua consistit, non (in phantasma; sed in rem, pro quâ illud substituitur, feratur, attingens nihilominus illud; non tamen pro illo, sed pro ipsâ re; quod est iudicare rem ipsam, non in se ipsâ; sed in alieno substituto pro ipsâ apprehenso. Etenim sicut in alijs materijs substitutum in ordine ad munus, ad quod pro proprietario substituitur, perinde omnino se gerit, ac si esset propriarius, succedente munere ipso per substitutum; æquè ac si per proprietarium exerceretur. Ita in præsentî phantasma, quod pro re substituitur in ordine ad intellectionem, perinde in ordine ad illam se gerit, ac si res ipsa esset, ita quidem, ut ipsa res non minus verè, & propriè per substitutum in substitutivè cognoscatur ab intellectu nostro, quam si per se ipsam, siue in se ipsâ immediate cognosceretur.

76 Explicemus hæc per exempla: Cernit quis in corpore humano effectus aliquos vitales, qui à solo ipso corpore nasci non possunt; indeque indicatur ad iudicandum ibi animam esse, cumque propriam speciem animæ in suo intellectu non habeat, dum eam concipere vi talis inductionis actus molitur, vntando specibus rerum sensibilibus, quas habet, phantasma quoddam sibi compingit intra illud corpus concipitve, siue apprehendit, quod sibi loco animæ est, puta nebulam quamdam tenuem, aut flammam cum ipso corpore penetratam, aut quidpiam simile. De quo subindè phantasmate, ac si ipsum anima esset, non tamen pro ipso, sed pro animâ, pro qua est substitutum, iudicat ille esse causam eorum ef-

Pharus Scient. Tom. I.

fectuum, quos cernit, esse quid vitale, quid spirituale, &c. quod ipsum est iudicare cuncta hæc de animâ, non tamen in ipsâ, sed in phantasmate substituto: siue animam, quoad hæc omnia, quæ verè habet, non minus verè, & propriè ab illo cognosci per tale substitutum, quàm si per se immediate cognosceretur. Et hoc etiam est cognoscere animam, ad modum nebulae, siue flammæ, siue alicuius alius phantasmatis sensibilis, nec aliud esse potest, ut postea probabimus. Similiter, dum omnes, qui Romam non vidimus, speciemque subinde propriam vrbis Romanæ non habemus, testimonio humano determinamur ad concipiendum, iudicandumque Romam esse, quamdam obiectiuam urbem, vnusquisque pro modulo suo nobis compingimus, quæ cum verâ Româ non sit, loco Romæ veræ nobis est: per quod subinde phantasma Romanum deinceps veræ Romæ attribuimus modo explicato, quæcumque ipsi verè realiter, & propriè conuenire intelligimus. Pariter contingit, cum Angelum concipimus ad instar iuuenis; Patrem æternum ad modum senis; Spiritum sanctum ad modum columbæ, &c.

77 Quæ cum ita sint, planè consequitur bifariam posse intellectum nostrum versari circa phantasma sensibile. Primò concipiendo ipsum propter ipsum, siue pro ipso, siue ex fine cognoscendi ipsum duntaxat. Secundo concipiendo ipsum, non tamen propter ipsum, nec pro ipso, neque ex fine ipsum cognoscendi; sed propter aliud, siue pro alio, siue ex fine cognoscendi aliud. In primo casu phantasma in ratione obiecti pro nullo alio substituitur; atque adeo absolute, & simpliciter dicitur illud ab intellectu cognosci. In secundo verò casu phantasma pro alio subrogatur respectivè ad munus obiecti; quare absolute loquendo non phantasma; sed illud, cuius est substitutum, cognosci ab intellectu dicitur. Simile quid vltuvenit in imagine materiali, quæ dum non subrogatur pro prototypo, sed ratione sui consideratur, ipsa est, quæ cognosci, videri absolute dicitur; dum verò subrogatur, non tam ipsa quàm prototypus in ipsâ. Quod autem intellectus modò concipiat phantasma sensibile propter ipsam; modò verò pro alio quopiam in causâ sunt diuersa principia, quibus ad tales cognitiones mouetur, seu determinatur. Nam si principia solum determinant ad concipiendum illud phantasma, ipsum concipitur propter se. Si verò determinatur ad cognoscendum aliud quidpiam, hoc est, quod ratione sui cognoscitur, & in quod cognoscendum tendit intellectus intentio; quia tamen illud defectu speciei eius propriæ per ipsamet, siue in ipso nequit immediate apprehendere, apprehendit qualiter potest per phantasma, siue in phantasmate substituto, prout explicatum est. Vnde cognitio tangens phantasma propter ipsum, & cognitio tangens phantasma propter aliud quidpiam imprimis differunt ex parte principiorum, vnde suam trahunt originem, quæ meâ quidem opinione suapte naturâ connotant, respiciuntve respectu intrinseco (qualiter conclusio respicit præmissas tam formales, quàm obiectiuas, & iudicium apprehensiones præuias, &c. De quo distinctius in sequentibus,) & consequenter ratione talis respectus intrinsece, quoad naturam discriminantur. Deinde etiam ex modo tendendi in ipsum phantasma, quod representant, videntur differre: quando enim intellectus phantasma concipit propter ipsum,

F

sum,

sum, veluti in cortice eius quiescit conatus illius. At verò quando propter rem aliam cognoscendam phantasma apprehendit, in illòque subinde non tam ipsum, quam eam rem cognoscere fatagit, veluti impensiore conatu videtur contendere medullitus illud petrare, ut rem, quam venatur, quasi latentem ibi introspeciat. Quod est intellectum diuerso modo in phantasma tendere in vno, atque in altero casu; tamen in vtroque. Solum phantasma attingat immediatè, & in se.

78 Hæc dicta de intellectu primaria obiecti insensati concepta ab intellectu nostro per speciem alienam. De secundariâ autem sequitur adnotandum, quando ea memoratiua est, iuxta dicta *disp. 1. qu. 3. hypoth. 3.* nullam notam subrogationem phantasmatis pro re cognoscendâ interuenire; sed virtute subrogationis primariò factæ eandem rem in eodem phantasmate iteratò cognosci. Quin imò etiam cum secundaria intellectu non est memoratiua, frequenter solet eadem res in eodem phantasmate ipsi iam primariâ intellectu appropriato venire intelligenda. Mira enim, quam habet intellectus noster, virtute commiscendi, combinandique ope phantasmæ species rerum sensibilium, quas habet in ordine ad concipiendâ phantasmata, assatim habet ad manus pro singulis rebus insensatis diuersa, quæ citra confusionem possit eis appropriare. Vnde nascitur, ut sub eodem conceptu à nobis de vnaquaque re principio formato semper deinceps illam solemus concipere, quotiescumque quomodolibet menti occurrit, dum nouum aliquod non superuenit fundamentum, siue principium adigens intellectum nostrum ad talem conceptum variandum, subrogato pro tali re diuerso phantasmate. Dixerim intellectum nostrum adiutum ministerio phantasmæ, instar pictoris se se gerere, qui ex varijs, eisdemque coloribus, quos in tabellâ habet ad manum, nunc imaginem S. Petri depingit; nunc S. Pauli, & aliorum, quæ semel pictæ, & accommodatæ prototypis eisdem deinceps repræsentandis, & cognoscendis deferuiunt, nisi fortasse successu temporis aliqua contingit variatio, aut subrogationis earundem pro diuersis prototypis, aut commutationis pro alijs.

79 Porro phantasmatum, siue spectrorum sensibilium, alia immediatè, alia mediatè pro rebus cognoscendis substitui solent. Immediatè quidè, quando substituantur pro rebus sub alijs phantasmatibus non præcognitis: mediatè verò quando pro rebus præcognitis sub alijs phantasmatibus. Vnde alia immediata, alia mediata substituta ipsarum rerum dici poterunt. Etenim sæpe supra res alioquin suis in phantasmatibus apprehensas, alia solemus veluti imponere phantasmata, ut quando plura inferiora ex suis conceptibus similia sub tertio quodam conceptu ipsis communi adunamus, subrogando scilicet pro illis vnum phantasma, quo conceptus vniuersalis conficitur, iuxta dicenda *infra*. Similiter, quando plures eiusdem rei formalitates distinctè præcœptas, atque adeo in phantasmatibus distinctis, iuxta dicenda etiâ *inferius* sub vno phantasmate complectimur; quo pacto ex genere, & differentiâ vnicuique speciei conceptum solemus compingere. Denique, quando per ipsarum vocum phantasmata res significatas, in suisque proprijs phantasmatibus antea conceptas apprehendimus: quod passim vsu venit, ut ego euidenter experior, & vnusquisque pariter, si animaduertat, experietur, &c.

80 Tandem in efformandis eiusmodi phantasmatibus,

& quasi simulacris, eisque pro rebus, quæ cognoscendæ sunt, subrogandis, naturali suâ virtute intellectus noster, quam potest, seruat proportionem, seu analogiam cum rebus ipsis cognoscendis, habitâ ratione principiorum, quibus ad illas cognoscendas determinatur, seu mouetur. Puta, ut cum quis ex effectu aliquo diuinæ iustitiæ eleuatus ad concipiendum Deum, illum apprehendit per speciem cuiusdam viri seueri, vultus iracundi, &c. Si tamen ad cognoscendum Deum ex aliquo effectu diuinæ misericordiæ excitetur, illum contrâ per speciem cuiusdam aspectus lenis, hilaris, &c. concipit. Ita etiam Angelum instar pulcherrimi iuuenis; spiritum instar cuiusdam aure lenis; animam instar cuiusdam subtilis, pellucidæque nebulae, aut flammæ, cæteraque cuncta pariter solemus concipere. Et quoniam phantasmata sensibilia, quæ ab intellectu humano ope phantasmæ formari possunt, habentia cum vnaquaque re cognoscendâ aliqualem necessitudinem, proportionem, seu analogiam, innumera propemodum sunt: idcirco vnaquaque res multis diuersis modis concipi potest, & sæpe solet à diuersis intellectibus, aut etiam ab eodem, idque vel naturaliter, vel ex arbitrio; eo tamen melius quælibet res insensata à quouis intellectu concipitur in ordine ad acquirendam scientiam de illâ, quo sub phantasmate magis sibi proportionato, magisve ad simili apprehenditur. Quantum autem ad scientias humanas interfit bene ipsarum terminos apprehendere, hoc est per phantasmata illis bene proportionata, & similia *inferius disput. 25.* ex hac doctrinâ demonstrabimus. Ex quâ insuper pro humanis scientijs alia scitu digna eliciemus. Hæc satis modò pro explicatione propositionis; nam per ea, quæ dicenda superflunt amplius, & amplius explicabitur. Pergo ad probationem eius. Pro quâ

Sit primum argumentum desumptum ab auctoritate diuinâ, ex verbis Pauli 1. ad Corinth. 13. vbi loquens de modo cognoscendi per species alienas, quæ pro presenti statu habemus, comparato cum modo cognoscendi per species proprias, quem habebimus in futuro, ita habet. *Videmus nunc per speculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem.* Fallor enim, nisi mea sententia literalissimum horum verborum continet sensum. Quocirca noster Iustinianus ad hunc locum. *Magno opere, inquit, consentit cum ijs, quæ Philosophi tradunt de obiecto phantasmatum ad rerum cognitionem pariendam.* Etenim videre per speculum, secundum Apostolum, aut ea, quæ pertinent ad Deum, aut alia quæpiam non sensata, nihil est aliud, ut S. Th. interpretatur ad eundem locum, quam illa cognoscere per creaturas aliunde cognitæ; hoc est, manducentibus istis media aliquâ connexionem, quam habent cum illis. Videre autem in enigmate, est illa eadem cognoscere in obscurâ similitudine, parabolâ, seu allegoriâ, ut ipse S. Th. Th. & Ansel. *ibidem*, nec non August. *lib. 15. de Trinit. cap. 9.* & alij communiter exponunt. Quid autem magis propriè est similitudo obscura, parabola, allegoria, seu ænigma, quam phantasma sensibile pro re insensibili substitutum? ænigma quippè proprijsimè sumptum id sanè est, quod aliud quid præ se fert ab eo, quod per ipsum significari, seu notificari contenditur, quod idem apprimè in phantasmate pro re aliâ cognoscendâ ab intellectu nostro substituto inuenitur. Itaque Paulus duo expresse, quæ in omni iudicio humano, præsertim discursiuo interueniunt, nempe, & quoddam intellectus moueatur ad rem iudicandam per

per aliquid antea præcognitum quod est videre rem per speculum; & quod inspicat illam in phantasmate substituto, quod est videre rem in enigmate; ob id coniunxit: *per speculum in enigmate*; dumque subiecit. *Tunc autem facie ad faciem*, contraponens præfenti cognitioni abstractiui faciem, seu intuitivam futuram, quâ obiectum tangitur in se, amplius haud dubie confirmavit, per abstractivam non in se, sed in alieno ænigmate tangi, nimirum in phantasmate substituto. Quod rursus amplius adhuc confirmat sequentibus verbis, quæ subdit. *Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum*. Nam, vt ex dicendis à nobis tunc in hæc 9. tum maxime disp. 13. 9. constabit, impossibile est nos cognoscere ex parte, hoc est partiendo obiectiue, quæ physice sunt impartibilia, nisi ea non in se ipsis, sed in spectris, seu phantasmatibus substitutis cognosceremus.

82. Secundum argumentum ab humana authoritate defumo, & primum ex D. Dionys. cap. 1. de celestis Hierach. ubi doctrinam nostram exprimere videtur, dum ait. *Etenim neque possibile nobis est aliter lucere nobis diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum anagogice circumuolutum*. Nam, quod circumuolutum attingitur, non in se immediate, sed in velamine ipso attingatur necesse est: velamen autem anagogicū, hoc est figuratiuum, seu parabolicū phantasma sensibile est apud Dionys. pro re diuinā subrogatū ab intellectu nostro, vt supponit S. Th. 2. 2. q. 174. art. 2. ad 4. & ex cōmuni. Soar. tom. 2. de rel. l. 2. de orat. ca. 14. Subdit statim Dion. *Quoniam neque est possibile nostro animo ad non materialē illam ascendere celestium Hierarchiarum imitationem, & contemplationem: nisi ea, quæ secundum ipsam est materiali manuductione utatur: visibiles quidem formas inuisibilis pulchritudinis imaginationes arbitrans: sensibiles suauitates figuras inuisibilis distributionis, & immaterialis luculentia imaginē materialia lumina*. Quid pro re nostrā accommodatius? Certè adeo expressa videtur his verbis doctrina nostra, vt in eis amplius explicandis immorari non sit necesse. August. etiam, dum tom. 8. enarrat in Psal. 48. col. 4. dixit. *Quicquid modò intelligimus, per enigmata conspiciamus*. Sententiam nostram videtur expressisse. Vide illum insuper tom. 3. lib. 15. de Trinit. cap. 9. aliisque Patres similia profertentes ad locum Pauli nuper relatum ex 1. Corinth. 13.

83. Accedat nunc Arist. Philosophorum Princeps, qui Philosophiam nostram haud dubie tenuisse videtur, dum lib. 3. de Anim. text. 30. dixit. *Intellectus autem animæ phantasmata, vt sensibilia sunt*. Nimirum, quia phantasmata immediate terminant intellectiones, sicut sensibilia sensationes. Et mox. *Propter quod nunquam sine phantasmate intelligit anima*. Puta subrogato pro re intelligendā, seu iudicanda. Quod clariùs exprimit subiungens text. 33. *Species igitur intellectuum in phantasmatibus intelligit*. Species enim, siue formas, vt alij vertunt, appellat hic Philosophus, (quemadmodum lib. 2. Physicorum text. 10. & 12. & lib. 5. Metaph. cap. 4. saepeque alibi) essentias rerum cognoscendarum, vt etiam S. Th. supponit postmodum referendus. Concludit denique egregie totam rem nostram Arist. text. 39. dicens. *Quoniam autem nulla res, vt videtur (id est, prout nobis apparet) est præter sensibiles magnitudines (quia videlicet cuncta in phantasmatibus sensibilibus, quantisque conspiciuntur) separata (scilicet* Pharus Scient. Tom. I.

licet à magnitudine, seu quantitate) in speciebus sensibilibus intelligibilia sunt, & quæ abstractione dicuntur, & quæcumque sensibilibus habitus sunt, & passionibus; & ob hoc nihil sentiens, nihil vniue addiscet, neque intelliget; sed cum speculetur necesse simul phantasma aliquod speculari. Phantasmata enim sicut sensibilia sunt. Præterquam quod sunt sine materiā. Explicuit id ipsum, ipsissimamque nostram doctrinam Aristotel. lib. de memor. & reminisc. capite 1. post medium, appositissimo Mathematicorum exemplo. Nam sicut ij demonstraturi quidpiam de essentia vniuersali, indeterminatave trianguli, particularem trianguli, determinatamque figuram describunt, in quā tanquam in quodam substituto dictam essentiam vniuersalem, siue indeterminatam concipiunt. Ita intellectus rem aliquam non quantum intellecturus, seu concepturus, spectrum quoddam sensibile, atque adeo quantum sibi ponit ob oculos, in quo tanquam in quodam substituto rem ipsam concipit, & intelligit. Verba Aristotelis secundum versionem N. Leonicensi apud S. Th. quæ clarior est, ita se habent. *Quoniam autem de Phantasia dictum est prius in commentariis de Anima (locis nuper citatis) & quod sine phantasmate intelligere non licet. Eadem enim in intelligendo coniungit passio, quæ in describendo. Ibi enim ad nihil videntes determinata trianguli quantitate (id est, non de illā, sed de indeterminatā, & vniuersali tractantes) nihilominus per terminatam illum describimus quantitatem. Ita intelligens, licet non contempletur quantum; ante oculos tamen proponit quantum, contemplatur autem non ut est quantum. Quod si natura fuerit quantum quidem, verum indeterminatum, ante oculos certè quantum ponit terminatum: contemplatur autem, ut quantum est solum. Quid ad rem clariùs? nisi forsan, quod in eodem libello cap. 2. post medium, adducto ad eandem rem exemplo imaginis materialis, quo nos superius vti sumus, subiungit sic ipse Arist. secundum versionem antiquam. *Aut est, ut contingit, & accidit hoc. Vt enim in tabulā pictum animal, & animal est, & imago; & idem, & vnum ipsum est ambo: esse tamen non idem amborum, & est considerare, & sicut animal, & sicut imaginem. Sic, & quod in nobis phantasma oportet existimare, & ipsum aliquid secundum se esse, & alterius phantasma. Secundum quidem se ipsum specularum, & phantasma est, in quantum verò alterius ut imago, & memorabile. Mitto alia, quæ pro doctrina nostra ex Arist. adferri possent; nam per adducta satis superque apparet Philosophi mentem, & nostram in idem prorsus, quod ad rem attinet, conspirare.**

Veniamus modò ad S. Th. per omnia in re philosophicā Aristotelicū, quæ in eadem nostrā opinionione fuisse imprimis satis apertè videtur ostendere tota doctrina, quam ipse inducit 1. p. quæst. 84. art. 7. dum definit, & latè probat. *Quod impossibile est intellectum secundum præfentis vitæ statum, quo passibili corpori coniungitur, aliquid intelligere in actu, nisi conuertendo se ad phantasmata (nimirum, vt in ipsis intelligat tanquam in substitutis, quæcumque fatagit intelligere) subiungens in corpore articuli prout iam nos supra nam. 74. retulimus, vel ipsa experientia esse cunctis notissimum. Quod quando aliquis conatur*

aliquid intelligere, format sibi aliqua phantasmata per modum exemplorum, in quibus quasi inspicit, quod intelligere studet. Tandemque in responsione ad 3. concludens. *Quod incorporea, quorum non sunt phantasmata, cognoscuntur a nobis per comparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt phantasmata, &c.* & ideo cum de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuertere ad phantasmata corporum, licet ipsorum non sunt phantasmata. Clarius adhuc videtur expressisse doctrinam nostram verbis à nobis citatis supra disput. 1. quest. 3. ex libris de Memor. & reminisc. lect. 2. ubi ait. Non ergo propter hoc solum indiget intellectus possibilis humanus phantasmate, ut acquirat intelligibiles species, sed etiam ut eas quodammodo in phantasmatibus inspicat. Et hoc est, quod dicitur in 3. de Anim. species igitur in phantasmatibus intellectuum intelligit. Huius autem ratio est, quia operatio proportionatur virtuti & essentia: intellectuum autem hominis est in sensitivo, sicut dicitur in secundo de Anima, & ideo propria operatio eius est intelligere intelligibilia in phantasmatibus. Eatenus autem videtur S. Th. asserere, quodammodo species intelligibiles in phantasmatibus inspicere, quatenus in eis intelliguntur essentiae rerum per tales species representabiles, prout sentit haud dubie Arist. loco citato. Quemadmodum in phasi eiusdem S. Th. eatenus species intelligibiles dicuntur à phantasmatibus abstrahi, quatenus conceptus rerum vniuersalium talibus speciebus respondentes à conditionibus indiuiduantibus, quales phantasmata prae se ferunt, abstrahuntur. Ut videre est 1. p. q. 85. art. 1. in resp. ad 1. ubi disertis verbis Doctor Angelicus ita se explicuit. Similiter dico, quod ea, quae pertinent ad rationem speciei cuiuslibet rei materialis, puta lapidis, aut hominis, aut equi, possunt considerari sine principiis indiuidualibus, quae non sunt de ratione speciei. Et hoc est abstrahere vniuersale à particulari, vel speciem intelligibilem à phantasmatibus, considerare scilicet naturam speciei absque consideratione indiuidualium principiorum, quae per phantasmata representantur. Vnde, cum in quinto argumento obiecit sibi locum Philosophi ex lib. 3. de Anim. text. 33. commemoratum. *Quod intellectus intelligit species in phantasmatibus: non ergo eas abstrahendo.* Respondet. Ad 5. dicendum, quod intellectus noster & abstrahit species intelligibiles à phantasmatibus, in quantum considerat naturas rerum in vniuersali, & tamen intelligit eas in phantasmatibus; quia non potest intelligere ea, quorum species abstrahit, nisi conuertendo se ad phantasmata, ut supra dictum est. Vnde rursus doctrina nostra non parum confirmatur.

85 Quam insuper ipse S. Th. aut planè sensisse, aut certè experientià ductum subodorasse mihi videtur; quoties loquens de verbo mentali nostro, illud ex parte obiecti ponit, dicens verbum mentale esse conceptum illum obiectum ab intellectu nostro formatum, dum quidpiam intelligit, qui primò per intellectionem attingitur, primoque significatur per vocem, & medio quo res intellecta, & significata per eandem intellectionem intelligi, per eandemque similiter vocem significari dicitur. Hoc namque genus verbi mentalis apud me planè est phantasma obiectuum, in quo tanquam in substituto à nobis, ut credo, intelligitur quoduis obiectum insensatum. Quod quidem iure optimo vocari potest, prout supra quest. 1. sine notatum est.

Videamus vnum, aut alterum ex locis S. Th. istam doctrinam exhibentibus. Etenim in opusc. 53. quod est de intellectu, & intelligibili, sub initium, postquam excludit à ratione primò, & per se intellecti in intelligente existentis, tum rem; cuius notitia per intellectionem acquiritur, tum ipsam intellectionem, tum speciem intelligibilem, concludit. *Hoc est igitur primò, & per se intellectum, quod intellectus in se ipso concipit de re intellecta, sine illud sit definitio, sine aliqua enuntiatio (puta obiectiua) secundum quod ponuntur duae operationes intellectus, ut dicitur in 3. de Anima.* Hoc autem sic ab intellectu conceptum dicitur verbum interius. Hoc enim est, quod significatur per vocem. Non enim vox exterior significat ipsum intellectum, aut formam ipsius intelligibilem, aut ipsum intelligere; sed conceptum intellectus, quo mediante significat rem. Magis adhuc ad rem nostram videtur loqui S. Th. lib. 1. contra Gent. cap. 53. ubi agens de verbo nostro interno obiectiua, quod intentionem intellectam appellat, dicit, nisi intellectus noster huiusmodi intentionem formaret, fore vtique, ut nequaquam posset aliquid intelligere abstractum à conditionibus materialibus, siue indiuidualibus, sine quibus non est re ipsa. Quod nostrae doctrinae applicatum verissimum est. Nam intellectus nisi medijs phantasmatibus substitutis minimè valeret abstrahere vnam formalitatem ab alià, cum quā realiter est idem; ut ex dicendis apparebit. Deinde ait. *Per hoc enim, quod species intelligibilis, quae est forma intellectus, & intelligendi principium, est similitudo rei exteriori, sequitur, quod intellectus intentionem formet illi rei similem: quia quale est vnumquodque, talia operatur.* Et ex hoc, quod intentio intellecta est similis alicui rei; sequitur, quod intellectus formando huiusmodi intentionem rem illam intelligat. Quae quidem verba planè videntur prae se ferre rationem à priori, quam iam exhibeo, propositionis datae. Sit igitur

86 Tertium argumentum à ratione naturali desumptum pro doctrinā dictae propositionis. Omnes omnino intellectiones humanae obiectorum insensatorum in intellectu generantur virtute specierum sensatorum, quae intrantes per sensus externos ad intellectum ipsum perueniunt, prout supra disput. 1. quest. 2. explicatum est. Siquidem intellectus humanus nullas alias species habet ad intelligenda cuncta, quae intelligit, praeterquam eas, quas ab accidentibus sensibilibus per sensus hausit, ut tanquam dogma certum iam apud omnes statuimus disp. 1. quest. 1. sed per species accidentium sensibilibus, siue virtute earum nullum aliud obiectum, praeter accidentia ipsa, quorum species propriae sunt, potest per se, seu in se ipso immediatè representari. Igitur nulla intellectio humana representat aliquid aliud per se immediatè, praeterquam speciem illud, seu phantasma sensibile, à cuius speciebus ea nascitur, eatenusque subinde alterius obiecti insensati intellectio est, quatenus intellectus non pro phantasma; sed pro insensato obiecto intelligendo concipit illam, subrogando scilicet sibi phantasma pro obiecto insensato, atque ita intelligendo ipsum insensatum obiectum, non in ipso, sed in phantasmate substituto, prout satis supra explicatum est.

87 Quod autem virtute specierum propriarum accidentium sensibilibus, quas solas intellectus accipit, nullum aliud obiectum, praeterquam accidentia ipsa, sit immediatè

immediatè per se, & in se representabile, videtur manifestum. Primò, quia tales species talium duntaxat accidentium sunt propria species, propriæque semina, vt apud omnes est in confesso: nihil autem per se, & in se immediatè aliter, quàm per speciem sui propriam representari valet, vt etiam est notum: quia sola species vniuscuiusque obiecti propria vim habet representandi ipsum, sicuti est in se vt omnes fatentur. Secundò, quia incredibile est paucorum accidentium materialium, atque sensibilibus species virtutem habere ad representanda in se immediatè cuncta intelligibilia tam spiritualia, quàm materialia, qualia medijs illis aliquo modo valet intellectus noster concipere. Tertiò, quia si talem virtutem huiusmodi species haberent, species propriæ essent subinde cunctorum intelligibilia; tametsi ab illis non nascerentur. Quo fieret contra consensum omnium, vt nihil à nobis per speciem alienam, sed cuncta per species proprias cognoscerentur. Species quippè non eius duntaxat obiecti dicitur propria, à quo producit, sed eius etiam, quod per ipsam, vt est in se representatur, vt patet in speciebus infusis Angelicis, quæ propriæ species suorum obiectorum dicuntur, tametsi ab illis non nascantur. Quartò, quia species sensibilem, quas bruta capiunt per sensus, eiusdem citrà dubium naturæ, atque quas nos capimus, sunt. Sed ille citrà dubium etiam solum sunt representatiuæ immediatè ipsorum sensibilem, quia sola hæc bruta cognoscunt. Igitur tantumdem de nostris dicendum est. Quintò, quia si species sensibilem etiam cunctorum insensibilium per se representatiuæ essent, vt nequeunt semel excitatæ non representare ipsa sensibilia, prout experientia monstrat; ita nec possent pariter non representare nobis insensibilia cuncta. Quo fieret, vt sine discursu passim intelligibilia cuncta conciperemus, quod est manifestum absurdum. Nec dici potest egere eas determinatione intellectus, aliorumve principiorum, quibus ille determinatur, vt hæc potius, quàm alia obiecta representent: inde enim fieret, vt dum intellectus determinatur ad sola intelligenda obiecta insensata, prout determinatur plerumque, sola ipsa obiecta insensata representarent species; atque adeo plerumque, aut ferè semper absque vllâ conuersione ad phantasmata sensibilia, absque vllâ apprehensione ipsorum intelligeremus. Quod & euidenti experientiæ, & omnium consensui refragatur. Tum absurdum est asserere species impressas egere determinatione intellectus, vt hoc potius representent obiectum, quàm aliud, cum ipsæ contrà ad hoc potissimum munus institutæ sint à naturâ, vt intellectum aliàs ad cuncta intelligenda indifferentem determinent. Sextò, quia si species sensibilem valerent determinatè vtrumque obiecta insensibilia in se immediatè representare, quoties ad aliquid insensibile concipiendum determinatur intellectus conceptum obiectuum illius proprium semper sibi efformaret; haberet enim in intellectu obiectiuè obiectum insensibile idem omnino esse, quod re ipsa habet in se; atque adeo non aliter, sed sicut in se est, appareret: quo fieret, vt semper illud eodem modo conciperetur, quantumvis per species diuersas; quin imò omnes homines eiusdem obiecti insensibilis eundem conceptum obiectuum semper haberent; neque eandem rem diuersis modis per dissimilesque conceptus possent concipere: siquidem eadem res sibi ipsi dissimilis non est. Quod manifestè experientiæ aduersatur; aliaque subinfert absurda paulò post adiungenda. Septimò deni-

Pharus Scient. Tom. I.

que, quia nullum est fundamentum idoneum ad tribuendam speciebus accidentium sensibilibus virtutem representandi cuncta per se immediatè, vt ex dictis, & ex dicendis conspicuum fiet. Igitur illis talis virtus nequaquam est attribuenda. Quod cum ita sit, consequitur planè, per nullam nostrâ intellectiōnem virtute talium specierum ab intellectu nostro conceptam, quales omnes sunt, representari nobis aliquid insensatum immediatè per se, & in se, idque siue identificatū cum phantasmate sensato, siue distinctū ab ipso quauis ratione, iuxta quamlibet sententiam contrariam excogitabilem. Atque ita solum relinqui iuxta nostram, vt quidlibet insensatum, non per se, aut in se, sed per phantasma, aut in phantasmate ipso, tanquam in quodam substituto representetur, vt *suprà* declaratum est.

Sed dicet fortassè aliquis cum Petr. Hurt. *disp. 1. 2. de Anim. sec. 2. m. 19.* intellectiōnes obiectorum insensibilium per species sensibilibus immediatè non fieri; atque adeo tales species talium obiectorum per se representatiuas non esse. Intellectū enim solum determinari immediatè per speciem obiecti sensibilibus ad ipsum obiectū sensibile intelligendum. Deinde verò ex huius intellectiōne determinari per discursum ad intelligendum insensibile. Ita quidem, vt intellectū primariā obiecti insensibilis ab intellectiōne præuiā sensibilibus, non item ab aliqua specie impressa procedat effectiuè. Ex illa tamen semel habitā pro vltioribus eiusdem obiecti insensibilis intellectiōnibus species iam in memoriā relinquatur impressa; quæ talis obiecti propria erit; id est deseruiens ad ipsum vnicè intelligendum per se, & immediatè, tametsi non quidditatiuè, aut intuitiuè, sed obscure, siue confusè.

Cæterum contra hunc dicendi modum eodem robore, eadēque vi recurrit argumentum factum. Tum quia necūde potest intellectiō obiecti sensibilibus habere maiorem virtutem, quàm species eiusdem ad producendam intellectiōnem propriam, & immediatam obiecti insensibilis. Siquidem ab specie venit oriunda tota virtus representatiua obiecti, quam cognitio habet. Ob idque nulla cognitio relinquit ex se speciem impressam alijs representatiuam obiecti ab eo, cuius cognitio est, vt constat. Tum quia ex istā doctrinā eadem commemorata absurda manifestius adhuc sequuntur. Nimirum quamlibet intellectiōnem cuiusvis obiecti sensibilibus vim representatiuam habere omnium omnino entium à nobis intelligibilibus; idque per representationem eorum propriam, & immediatam. Eaque subinde cuncta à nobis non per alias, sed per proprias cognosci species. Atque adeo nos omnes, & singulos proprium semper, eundēque conceptum obiectiuum formare vniuscuiusque obiecti insensibilis. Et consequenter semel comparatis speciebus proprijs obiectorum insensibilium absque vllâ prorsus conuersione ad phantasmata sensibilia posse nos illa intelligere, per otiumque circa illa ratiocinari. Quæ omnia, & omnium communi consensui, & experientiæ exploratissimè manifestè aduersantur. Quibus adde primò, quod intellectus noster ne circa sensibilia quidem obiecta, à quibus accipit species, potest aliquid iudicare absque vsu alienarum specierum, & subrogatione phantasmatum, vt ex dicendis apparebit. Sine iudicio autem sensibilem non stat discursus ex illis ad concipienda insensibilia. Secundò, quod sine iuamine speciei impressæ non potest intellectus noster quidpiam

F 3 primò

primò apprehendere vndeumque determinatus, ut communis Philosophorum existimatio fert. Cognitio autem obiecti sensibilis solius obiecti, cuius cognitio est, ut dicebam, valet speciem intellectui imprimere: nam id omnium cognitionum est proprium manus; non item obiecti insensibilis, cuius nec semen est, nec foetus vlla ratione. Mitto autem, nam per dicenda amplius, & amplius dicta doctrina manebit confutata.

90 Quartum argumentum pro nostra propositione desumitur ex experientia. Nemo enim est, qui non experiatu satis aperte si animaduertat, dum rem aliquam insensatam intelligit, ita sibi aliquod spectrum sensibile, corporeumque representari, ut nihil aliud præter illud ipsum menti obuersetur: quin potius illud adeo esse sibi pro re, ad quâ intelligendam tendit, ut ipsummet perinde aspiciat, ac si res ipsa esset; si autem præter spectrum, seu phantasma sensibile, ad instar cuius rem insensatâ dicimus intelligere, res insuper ipsa in se immediatè intellectione tangeretur, tum quidem non solum spectrum sensibile; sed aliquid amplius per se immediatè opponeretur nobis ex parte obiecti, idque experientia nosceremus: quandoquidem per illam, quotiescumque aliquid mente concipimus, satis superque innotescit nobis nos illud conspicerè. Quod quidem euidentius fit, cum aliquid alias sensibile, à nobis tamen insensatum cognoscimus, e. g. Urbem Romanam, Pontificem, Turcam, Regnum Sinarum, & alia huiusmodi. Tunc enim loco Romæ, urbem quamdam nobis imaginatione compingimus talis, aut talis magnitudinis, situs, figura, dispositionis, qualis re ipsa vera Roma non est. Loco Pontificis, aut Turcæ Phantasma quoddam hominis usurpamus certi cuiusdam aspectus, habitus, quantitatis, positionis, coloris, qualis re verâ nec Pontifex, nec Turca est. Loco autem Regni Sinarum regionem etiam quamdam nobis formamus taliter extensam, taliterque habitatoribus, urbibus, oppidis, fluminibus, vallibus, montibusque distinctam, qualiter non se habet haud dubie, sed longè aliter regnum ipsum. Si enim in ijs, & similibus casibus præter phantasma illud, quod vnusquisque pro genij capitis, circumstantiarum, ac principiorum determinantium diuersitate diuersimode sibi efformat ad rem aliquam sensibilem cognoscendam, res insuper ipsa in se immediatè per cognitionem tangeretur, id quidem citrà dubium sub experientiam caderet. Cum ergo manifestè non cadat, quia nemo experitur, dum circa Romam, Pontificem, Turcam, Regnum Sinarum, aliaque huiusmodi sensibilia à se non insensata suâ intellectione versatur, quidpiam aliud à se apprehendi, aut sibi ex parte obiecti obuersari præter phantasmata à se efformata ad talia obiecta intelligenda, quæ ab ipsis obiectis re ipsâ distincta, sæpeque valde diuersa sunt, ut etiam experientia demonstrat, cum oculis postea cernimus id, quod longè aliter, quàm est, antea conceperamus. Tenendum procul dubio est, quotiescumque obiecta insensata ad instar sensatorum phantasmatum intelligimus, sola phantasmata ipsa per se, siue in se immediatè per intellectiōnem attingi, obiecta autem insensata non in se, sed in ipsismet phantasmatis, tanquam in substitutis intelligi.

91 Quintum argumentum ex communi omnium consensu, atque existimatione, seu tacita persuasionē accipio. Omnes namque fatentur, passimque prædicant quidquid à nobis insensatum cognoscitur, id quidem per speciem alienam, & aliter,

quàm est in se, ad instarque obiecti sensati, siue ad modum eius cognosci. Quæ tamen vera esse non possent, si res in ensata aliter, quàm in spectro sensato, tanquam in quodam substituto, prout nos censemus, cognosceretur. Si enim illa in se immediatè aliquo modo attingeretur per cognitionem, imprimis iam non per speciem alienam dicenda esset cognosci, sed per propriam, tametsi non ab ipsa, sed ab obiecto sensato oriundam, uti superius ponderabam. Deinde non aliter, quàm est in se, sed sicuti est in se, appareret: si quidem non per substitutum à se diuertum, sed per se ipsam appareret: atque ita illud ipsum esse, quod in se habet, haberet in mente cognoscentis: quod est esse illam in mente cognoscentis idem ipsum quod est in se; atque adeo non aliter, quàm est in se; sed sicuti est in se, cognosci. Non ita iuxta doctrinam nostram euenit; nam eo ipso, quod res insensata non in se ipsa, sed in phantasmate substituto cognoscitur, nequit non esse in mente eam cognoscentis aliud ab eo, quod est in se, aliterque subinde, quàm est in se, cum omni proprietate cognosci. Præterea, nisi ita cognosceretur, dici non posset ad instar, seu ad modum obiecti sensati cognosci. Quoniam cognosci vnum ad instar alterius, aliud esse non potest, quàm vel cognosci vnum per aliud, tanquam per substitutum; vel cognosci vnum per comparisonem cum alio, tanquam cum exemplari. Hoc autem secundo modo, palam est, rem insensatam non cognosci ad instar sensata, quandoquidem, ut experientia monstrat, non apparet nobis distincta ab illa, prout ad talem comparisonem requiritur; nec talem intellectio nostra facit comparisonem. Igitur priori modo dumtaxat res insensata ad instar, seu admodum sensata potest dici cognosci.

92 Sextum argumentum mihi quidem irrefragabile est si obiecta insensata in se immediatè per intellectum nostrum attingerentur, nullatenus possemus illa præscindere obiectiue, cognoscendo vnâ formalitatem, ignotâ aliâ realiter indistincta ab illa: quia inde fieret, ut idem ipsum cognosceretur simul, & non cognosceretur à nobis, quæ est manifesta contradictio, ut bene viderunt Recentiores, qui ob hoc argumentum communiter præcisiones abnegant obiectiue. Sed est certissimum præscindere nos obiectiue aliquo modo obiecta insensata, ita ut vnâ formalitate cognita, altera eiusdem obiecti realis penitus ignoretur, ut contra eosdem Recentiores inferius disp. 13. q. 9. manifestè monstrabo. Idque appositissimè, & absque vllâ repugnantia componitur, si dicamus nos insensata obiecta non in se ipsis intelligere; sed in spectris seu phantasmatis substitutis, ut ex dicendis q. citatâ, atque etiam in præsentī constabit. Igitur ita nos intelligere procul dubio dicendum est. Quod insuper confirmatur primò: quia nisi ita intelligeremus, nequaquam possemus per rationem obiecta in se indistincta distinguere, quia, quæ in se sunt vnum, si in se ipsis cognoscerentur, non possent non esse etiâ vnū obiectiue in mente: quia non possent non esse in mente idem ipsum, quod sunt in se; ac proinde nequaquam possent plura apparere, seu esse plura in mente, prout ad distinctionem rationis necessarium est. Confirmatur secundo; quia nisi modo dicto intelligeremus, conceptus vniuersales, nequaquam constare possent, quia, quæ plura sunt, necessarîo apparerent plura, quo prorsus cessaret omnis vniuersalitas; essent quippe in mente concipientis idem ipsum, quod sunt in se, in se autem sunt plura, ut ponimus. Tum conceptus vniuersales

uerſales præſertim genericos ab inferioribus non poſſemus abſtrahere, quia fundamentum abſtractionis, ſeu adunationis vniuerſalis vnicè eſt ſimilitudo inferiorum. Conſtat autem inferiora ſpecie diuerſa in ſe ipsis diſſimilia eſſe; ſunt tamen in mente noſtrâ ſimilia, quoad conceptum genericum ratione ſpectrorum ſimilium, per quæ concipiuntur. De quibus omnibus plura ſuis locis. Denique conſtituitur tertio, quia niſi per ſubſtituta aliena intelligeremus, plurimâ alia huiusmodi ſequerentur abſurda contra connaturalem notiſſimumque operandi modum, quem noſter intellectus habet, prout in decurſu huius operis planè oſtendimus. Symmetria quippè totius doctrine in eò tradenda aperitè oſtendet benè animaduertenti, quàm vera officio ſit, quàm modò ſuadere conamur.

93 primum argumentum. Niſi per ſubſtituta aliena cognosceremus, neutiquam poſſemus habere apprehenſionem ſimplicem de obiecto vago, ſiue indeterminato; vti reuerà paſſim habemus. ſc. quoties ſub his particulis *aliqui, quidam, nonnullus*, & ſimiles conceptum noſtrum obiectum ſignificamus, ſæpeque alias, vt conſtat ex inferius dicendis. Quoniam obiectum vagum, indeterminatumve in ſe ipſo, nihil eſt aliud, quàm hoc, vel illud, vel aliud, &c. ſub diſiunctione: repugnat autem, vt per apprehenſionem ſimplicem tangatur ab intellectu noſtro in ſe ipſo obiectum hoc, vel illud, vel aliud, ſub diſiunctione, nullo eorum tacto determinatè, vt bene aduertit Arriaga, & ex terminis eſt notiſſimum: quia ſicut manifeſtè repugnat exiſtere in ſe rem hanc, vel illam, vel aliam, & nullam earum exiſtere determinatè, ita repugnat manifeſtè repræſentari in ſe per cognitionem hanc, vel illam, vel aliam, & nullam earum repræſentari determinatè. Quin etiam niſi per ſubſtituta aliena cognosceremus, ne iudicia quidem vaga, ſeu diſiunctiua formaliter poſſemus concipere, ſicut etiam citra omne dubium paſſim concipimus; quia, vt ego ſimiliſſimè teneo, æquè repugnat attingi vnum, vel alterum, & neutrum determinatè per iudicium, atque attingi vnum, vel alterum, & neutrum determinatè per ſimplicem apprehenſionem. Vtrumque autem penitus repugnat, ſi obiecta in ſe immediata attingantur, ſeu per apprehenſionem ſimplicem, ſeu per iudicium ex dicendis *diſp. 10.* conſtat. Quocirca ibi etiam oſtendam eos, qui per ſpecies proprias cognoscent, nullam omnino intellectionem formaliter diſiunctiuam habere poſſe, tamenſi æquiualentè diſiunctiuam poſſint habere: quale eſt iudicium cõditionatum de vtrovis extremorum diſiuncti ſub conditione negationis alterius. De quo ibi multa. At nos per ſpecies alienas modo prædicto cognoscentes, nil vetat intellectiones formaliter diſiunctiuas habere, quales citra omne dubium paſſim habemus, tangentes videlicet abſolutè in phantaſmate ſubſtituto determinato obiectum diſiunctiuum, ſeu vagum nequaquam in ſe ipſo tangibile, hoc eſt tangentes in tali phantaſmate vnum, vel alterum ex extremis obiecti diſiunctiui, quin vllum eorum tangatur determinatè, qualiter illa in ſe ipsis neutiquam tangibilia ſunt. Quemadmodum enim, quæ in ſe ſunt plura, vnum apparere poſſunt in ſubſtituto; ſecus in ſe. Itaque in ſe ſunt determinata, diſiuncta, ſeu diſiunctiue, vel vagè poſſunt in ſubſtituto apparere; ſecus in ſe, vt amplius explicabitur paulò inferius.

94 Octauum argumentum præcedenti ſimile ſit. Quia niſi per ſubſtituta aliena intelligeremus, nequaquam poſſemus concipere, vti citra omne du-

bium ſæpe concipimus eas chymeras impoſſibiles; quæ ex rebus inter ſe diſtinctis per identitatem fictam, aut ex conceptibus identificatis per fictam diſtinctionem compingi ſolent; aliasque huiusce generis; eo quod, quæ in ſe ſunt aut identificata, aut diſtincta, aut æqualia, aut ſimilia &c. cognita in ſe aliter ac ſunt apparere nequeunt, vt pluribus eſt comprobandum *infra diſp. 11. & 12.* Qualiter apparere poſſunt cognita in ſubſtitutis alienis, vti cognoscuntur à nobis, aut poſſunt cognosci. Similiter, quia negationes rerum adeo ſunt mere nihil, vt à cognoscentibus intuitiue nullatenus poſſint cognoscibiles, vt *infra diſp. 9.* monſtrabimus: ne à nobis quidem poſitiue cognosci poſſent, vti ſapientiſſimè cognoscuntur, niſi per ſubſtituta aliena cognosceremus. Vniuerſaliter enim ex hoc, quem habemus intelligendi, modo naſcitur, vt multa obiecta aliàs in ſe nullo modo cognoscibilia, à nobis in ſubſtitutis alienis cognoscibilia ſint; vt ex dicendis locis citatis ſatis, ſuperque notum fiet.

Nonum argumentum poteſt deſumi ex mirâ, 95 quam habet Phantaſia noſtra promptitudine componendi phantaſmata, eaque infinitis prope modis variandi: eo enim ſine videtur illi hæc virtus collata, vt in illis eſſormandis intellectui ſubſeruiat, quo ipſe abundè habeat ad manus ſpectra diuerſa pro tam diuerſis rebus, rerumque formalitatibus obiectiuis, quas paſſim concipit, ſubroganda. Oportuit enim ne alia cum alijs confunderet, tam diuerſimode illa poſſe concipere. Cum tamen Phantaſia ratione ſui ad nihil tanta phantaſmatũ, ſpectrorumve varietate videatur indigere. Accedit, quod niſi intellectui in phantaſmatibus ope Phantaſiæ formatiſ, tanquam in ſubſtitutis cuncta cognosceret, necunde tam arcto neceſſitudinis vinculo in ordine ad operandum neceſſeretur cum illâ, vt neceſſitur; ſicut *ſupra diſp. 1. q. 3.* monſtratum eſt.

Decimum argumentum inde deſumitur, quod 96 appetitus ſenſitiuus ſenſibiliter afficitur ſæpe ſæpius ad obiecta inſenſata, imò ad ſpiritualia, & diuina, quæ meditatur intellectus, cum tamen ille per ſola phantaſmata ſenſibilia poſſit ad ſuos affectus moueri. Quod non leuè præbet indicium, huiusmodi ſenſibilia phantaſmata loco obiectorum inſenſatorum, ſpiritualiumque etiam, & diuinorum toti noſtræ animæ eſſe etiam comparatione intellectus, qui dum pro dictis obiectis talia phantaſmata ſubſtituit, quodammodo partem ſenſitiuam trahit ſecum, vt eadem, quæ ipſe, obiecta ſuo modo capiat, & guſtet.

Vndecimum argumentum præbet id, quod intel- 97 lectus noſter habet ingenium cuncta facilius percipiendi per exempla propoſita, tanquam per quædam ſubſtituta rerum percipiendarum. Ob id enim Chriſtus Dominus, Propheta, & Apoſtoli per parabolas, vt in plurimum, perque ænigmata loquebantur. Ob id penè omnes euentus, qui in veteri teſtamento narrantur figuræ, ac veluti ænigmata extiterunt eueniendorum poſt Chriſti aduentum tempore legis gratiæ. Ob id in re oratoriâ potiſſimum ad perſuadendum argumentum eſt, quod à ſimili, ſeu ab exemplo capitur. Ob id analogia rerum tam grata nobis, vt ferme in illâ conſiſtat totum momentum eorum, quæ, quâvis ratione intellectui noſtro arrident in poematibus, in panegyricis, in facetijs, ac demum in vniuerſo humano ſermone, vt reflectenti ad cuncta perſpicuum fiet. Vniuerſa quippe metaphora in rerum analogiâ niſitur, in ſubrogandæque re vnâ pro aliâ adſimili conſiſtit. Quæ omnia claro indicio ſunt connatura-

lissimum esse nostro intellectui, cuncta, quæ intelligit, per substituta aliena intelligere.

- 98 Quæ quidem intellectus nostri naturâ in usu etiam adorationis imaginum cerni videtur: semel enim aliquâ imagine pro prototypo subrogata; ita in illa tanquam in substituto solemus adorare prototypum, ut tota nostra attentio, & affectio per se immediate in solam imaginem, ac si ipsa esset prototypus referatur; tamen non pro ipsâ, sed pro prototypo, cuius loco ea nobis est, ut experientia manifestat, & nos suo loco monstrabimus. Qui quidem ipsissimus est modus, quem intellectus noster servat in cognoscendo per substituta.
- 99 Duodecimū argumentum sit. Quoniam substantias materiales per ipsarum sensibilia accidentia, tanquam per substituta cognoscimus, ut satis, superque experientia videtur demonstrare. Quis enim unquam expertus est, dum tractat de lignis, de lapidibus, de metallis, de monetis, &c. se quidquam aliud per se immediate mente concipere præter sensibilia accidentia harum rerum, colorem, magnitudinem, figuram, numerum, &c. Huiusmodi igitur accidentia communiter loco integrarum rerum esse videntur. Si quando autem ex industria aliquid aliud sub talibus accidentibus latens conamur introspicere, aliquod aliud accedens pro illo solemus subrogare; ut etiam constabit experientiâ bene animadvertenti.
- 100 Decimum tertium argumentum inde accipi potest; quod intellectio nostra ex una parte supra se ipsam perfecte reflexiva non est, esto imperfectâ quâdam, & experimentalis notitia se se infinetur intelligenti iuxta doctrinam traditam *supra disp. 1. q. 2. hypoth. 28*. Ex aliâ verò parte certum est eam sub conceptu universalissimo intellectiois perfecto quodam modo, valdeque ab experimentalis diverso se se intelligere. Quæ duo coherere non possent, nisi per substitutum alienum conceptum illum universalis intellectiois formaremus.
- 101 Decimum quartum argumentum præbent nobis Animæ separatæ. Quæ ut fert communis Theologorum sententia apud Salas 1. 2. *Tract. 2. disp. 6. sec. 8*. speciebus sensibilibus rerum in hac vitâ acquisitis utuntur ad cognoscendâ etiam res insensibiles, spiritualesque alterius vitæ; atque ita illas in phantasmatis sensibilibus experientiâ monstrante intelligunt, ut bene animadvertit Lugo *tom. de Incarn. disp. 20. sect. 2. n. 4. & disp. 21. sect. 1. n. 7*. siquidem quæcumque ad corpus redierunt, narrant se vidisse flumina, flores, præta, gemmas, aurum, ignem, iuvenes pulcherrimos, & alia huiusmodi, ad quorum instar conceperunt, quæ ipsis in aliâ vitâ monstrata sunt; cum tamen ea in eo statu intellectus solus sine consortio Phantasie corporeæ conceperit. Quod argumento claro est eiusmodi sensibilia phantasmata non solius Phantasie, à quâ suam ducunt originem, sed intellectus etiam nostri in statu quoque præsentis esse obiecta immediata; in quibus ipse cetera quæque obiecta insensata, ut in substitutis intelligit, prout explicuimus. Hæc satis pro primâ propositione datâ. Nam ex ijs, quæ restant dicenda, amplius, & amplius confirmabitur.

Proposio 2.

- 102 Intellectus noster pro hoc statu sine usu speciei alienæ, atque adeo sine phantasmate substituto nihil omnino iudicare valet. Ad iudicandum autem quæcumque iudicat, proindeque ad substituendum pro illis phantasmata sensibilia, in quibus iudicat,

tum à vi iudicatiâ, quam habet, tum etiam ab alijs principijs movetur, siue determinatur.

Pro plenâ huius propositionis intelligentiâ suppono primò ex dicendis ex professo *q. seq.* intellectum nostrum pro hoc statu nihil omnino iudicare posse absque duobus saltem conceptibus obiectivis; alterum, quod significetur per verbum, atque adeo cum tempore, quocirca actus appellatur, quia ad instar exercitij actualis concipitur alterius conceptus, qui verbi supposito, ut vocant Grammatici correspondet, quod subiectum dicitur talis actus; præter quos tertius etiam conceptus datur, plerumque circa quædam dictus actus, ut circa terminum aliquâ ratione versatur; ut cum dicimus *Petrus legis scripta*, &c. id autem, in quod tanquam in proprium obiectum tendit iudicium, prædictus actus est subiectum verò, & terminus talis actus per simplices apprehensiones necessario comitantes ipsum iudicium concipiuntur. De quibus omnibus plura in dictâ quæstione.

Suppono secundo intellectum humanum nequaquam posse in rerum notitiam induci primario, & vnicè per principia artificialia, seu doctrinalia absque prævio, atque etiam comitante principiorum naturalium iuvamine; quia cum principia artificialia, seu doctrinalia sint quædam signa ad placitum, ut notabamus supra, ut noster intellectus per illa ad intelligendum induci possit, imprimis necessarium est, quod conceptuum significatorum per ipsa prænotationem aliquam habeamus. Deinde etiam ut ipsamet medijs sensationibus externis, atque etiam internis, quæ naturalia quædam principia sunt, apprehendamus.

Suppono tertio naturalium intelligendi principiorum prima, & fontalia, à quibus omnis humana intellectio suam trahit originem sensationes externas, internasque esse obiectorum, quæ sensus capiunt, procreatas medijs speciebus oriundis ab eisdem obiectis. Ob id enim ait Arist. lib. 3. de Anim. text. 39. *Qui non sentit aliquid, nihil vitæ addiscit, neque intelligit*. Ob idque etiam intellectus noster pro hoc statu cuncta, quæ intelligit, per species proprias dictorum obiectorum sensibilibus intelligit, uti *disp. 1. q. 1. sæpeque aliis in superioribus statutum est*.

Ex his fit primò, primaria intellectus nostri iudicia, ut plurimum circa obiecta sensibilia, quæ per sensus intrant versari. Statim enim atque ministerio sensuum in illa incidimus, connaturaliter solemus de illis iudicare saltem, quod sunt antequam progrediamur ulterius ad quidpiam aliud insensatum ex illis iudicandum. Crediderim tamen fieri posse nonnunquam, ut ex apprehensione tantum simplici obiecti sensati, & connexionis eius cum insensato determinetur intellectus ad apprehendendum quoque insensatum per usum speciei alienæ; de eoque sic apprehensio nullo præeunte iudicio de obiecto sensato, primario iudicet aliquid quoad quid est, tamen nequeat, quoad an est iuxta dicenda post modum de hisce duobus modis iudicandi de obiectis apprehensis.

Secundo fit; semel apprehensio ab intellectu obiecto sensato virtute speciei derivata: ad illum ex sensatione externâ huius, eadem principia, quæ determinant ad aliquid iudicandum de tali obiecto, attribuyendo scilicet ei per iudicium aliquem actum significabilem per verbum, determinare quoque ad utendum specie alienâ pro conceptione talis actus; atque adeo ad substituendum phantasma pro fundamento eius (neque enim per speciem propriam

priam concipitur à nobis quidpiam per modum actus significabilis per verbum, siquidem à parte rei nihil est tale à nobis sensibile, quod possit talem speciem immittere, vt notum est.) E. g. cum video lucem, principia, quæ me determinant ad iudicandum illam existere, determinant pariter ad concipiendam ipsius existentiam per modum actus, atque adeo per speciem alienam, & in phantasmate sensibili conceptui actus accommodato, subrogatoque vel pro ipsa luce si ea est integrum fundamentum sui actus existendi, vel vt ego autumo, pro ipsa luce, & alio quopiam, ad quod illam comparo, cum iudicio illam existere, concipiendo scilicet existentiam illius ad modum cuiusdam correspondentie ad aliquod tempus, aut ad alias res existentes. Ita enim solemus nos pro hoc statu concipere existentiam, & durationem rerum, vt dicendum alibi. Tantumdemque censendum est pariter de principiis determinantibus videntem lucem ad iudicandum de illa identificari secum, distinguui ab alijs rebus, assimilari quibusdam, quibusdam verò dissimilari, habere talem figuram, tantam quantitatem, ceteraque huiusmodi prædicata.

107 Et quoniam præter prædicata identificata cum luce, quæ, visa illa, sunt à nobis ex terminis citra omnem discursum iudicabilia; alia sunt plura, ad quæ iudicanda discursu egemus; alia, quæ, ne per discursum quidē assequi possimus. Ex ijs autem, quæ vel ex terminis, vel adhibito discursu possumus iudicare nunc vnum, nunc aliud reliquorum immemores iudicamus; raroque, aut nunquam vno iudicio cuncta complectimur: imo neque complecti possumus, si ea distincte, & non confuse sunt iudicanda, vt est notissimum. Conficitur planè ne de obiectis quidem sensatis posse nos quidquam iudicare absque præcisione obiectiua prædicatorum facta (vt semper fit à nobis iuxta doctrinam fuisse tradendam *disp.* 13, q. 9.) in phantasmatibus substitutis pro re iudicanda. Itaque quoties obiectum sensatum per speciem propriam mente apprehendimus, de ipsoque ita apprehenso varia prædicata iudicamus, quæ realiter inter se distincta non sunt, tamen ex parte subiecti nulla interueniunt obiectiua præcisio, sed totum, quod re ipsa est, obiectum apprehendatur, quemadmodum per sensum externum apprehensum est: eo quod cognitio habita per propriam speciem nullâ ratione potest obiectiue præscindere, vt loco citato videbimus. At verò ex parte prædicatorum tot præcisiones obiectiue interueniunt, quot prædicata ipsa diuersa sunt: hæc namque bene possunt obiectiue præscindi tum inter se, tum à subiecto cui attribuantur, eo ipso, quod concipiuntur per species alienas, & in alijs substitutis, ubi præcisio obiectiua fit, prout fuso calamo exponemus in q. citata.

108 Sed dubitari hincire potest. Si apprehensio obiecti sensati oriunda ab externâ eius sensatione (quam *suprà* q. 2. m. 40. suauitatem virtualiter dicebamus, propter vim, quam habet mouendi intellectum ad iudicandum de obiecto ipso) nullatenus præcisua est, aequaliterque subinde proponit quicquid obiectum est re ipsa. Vnde nascitur, quod tali suppositâ apprehensione, aliqua solum prædicata ex terminis, & citrà discursum valeat iudicare intellectus de tali obiecto; alia non item: & ex ijs, quæ valent ex terminis iudicare, vnum, aut alterum dumtaxat, & hoc potius, quam aliud iudicet; reliqua verò secus. Quæ quidem difficultas tam respuentibus, quam admittentibus præcisiones obiectiue communis est. Si quidem independenter ab omni opinione, expe-

rientia ipsa demonstrat hominem videntem lucem e. g. ex vi talis visionis citrà discursum iudicare posse euidenter lucem existere, tum eam esse idem secum, tum esse similem alteri luci, eidemque esse inæqualem. Tum esse dissimilem colori, & ipso pulchriorem, &c. Cum tamen iudicare pariter nequeat, an lux sit accidens, vel substantia: an eius intensio resultet ex additione gradus ad gradum, vel sit indiuisibilis qualitas, an gradus eius, si quos habet, sint similes, & æquales secundum perfectionem, vel contra; an sit productiua specierum intentionalium distinctarum à lumine, an aliquos alios effectus valeat producere, & quâ ratione, &c.

Respondeo, quod intellectus noster aliqua prædicta obiecti sensati ex terminis iudicare queat; alia verò non item: id quidem tum ex naturâ ipsius intellectus, tum ex ipsorum prædicatorum fundamentaliter diuersitate nasci. Vniuersaliter enim, quo prædicata sunt vniuersalia, in pluribus rebus reperiuntur, eo intellectui nostro notiora sunt, quo autem minus vniuersalia, minus ipsi innotescunt, donec defectu vniuersalitatis ipsum penitus latent. Quo fit, vt prædicata rei sensata, quæ magis sunt vniuersalia fundamentaliter, ex terminis ab intellectu iudicabilia sint; quæ verò minus sunt vniuersalia fundamentaliter non item. Dico *fundamentaliter*: quia in re indiuidua, qualis est, quæ sentitur, nihil est vniuersale formaliter, quemadmodum nec est diuersitas formalis prædicatorum à parte rei, quandoquidem omnia talis rei prædicata, de quibus agimus, vnum quid sunt re ipsa. Verum quia in hoc, quod est eam suapte naturâ præbere intellectui nostro fundamentum, vt tale, vel tale prædicatum de ipsa iudicet cum pluribus, aut cum paucioribus rebus conspirare potest, efficitur vt & prædicata fundamentaliter diuersa, & prædicata alia alijs fundamentaliter vniuersalia habere dicatur. Etenim, quia nullum est obiectum sensatum, quod semel ab intellectu nostro apprehensum, non præbeat illi fundamentum sufficiens, vt iudicet de ipso esse ipsummet, esse existens, atque adeo & potens existere, esse ab obiectis alijs distinctum, esse illis simile, vel dissimile, æquale, vel inæquale, &c.) idcirco eiusmodi prædicata in singulis obiectis sensatis dicuntur vniuersalia fundamentaliter, diuersaque fundamentaliter etiam ab alijs minus communibus, quæ singula eorum insuper habent, & ad quæ iudicanda intellectui nostro, vel non ita euidenter propterea, vel nullum fundamentum præbent. Sæpè etiam contingit, vt propter imperfectionem, obscuritatemve sensationis, & consequenter apprehensionis internæ prouenientis ab illâ nequeat iudicare intellectus aliquod prædicamentum de obiecto sensato, quod alias posset, si sensatio eius, & apprehensio clariore, perfectioreque essent. Vt patet, quando videntes aliquid eminens, nescimus cuius illud coloris, qualis figuræ, aut quantæ magnitudinis sit, donec accedentes prope, crescenteque subinde in claritate, & perfectione sensatione exteriori, & interiore apprehensione talis obiecti, ea cuncta diiudicabimus. Ea etiam prædicata sensibilia obiectorum alijs ab intellectu ex terminis iudicabilia, quæ suscipiant magis, & minus, vt similitudo, & dissimilitudo, æqualitas, & inæqualitas, &c. certam magnitudinem, siue quantitatem exposcunt, vt queant ab intellectu discerni. Ob id enim, quæ parum sunt dissimilia, vel inæqualia, similia omnino, vel æqualia decepti iudicare solemus, &c. Ex quibus liquet, cur ex vi sensationis exter-

terna,

ternæ, & apprehensionis internæ ei respondentis citra discursum aliqua prædicata obiecti sensati præ alijs identificatis cum illis possit iudicare intellectus noster.

110 Cur autem ex ijs, quæ iudicare valet, modò vnum, modò aliud præ alijs iudicet, dicendum superest. Dico id nasci, quia cum intellectus ob suam limitatam virtutem non possit simul iudicare distinctè omnia prædicata obiecti sensati, quorum ex se suasiua est illius apprehensio oriunda ab externâ sensatione: eo quòd ad iudicanda illa distinctè indiget totidem iudicijs distinctis, iuxta doctrinam tradendam *infra* *Consect.* 2. consequens est, vt positâ dictâ apprehensione, adhuc indigeat alio determinatiuo, quo determinetur ad iudicandum hoc, vel illud prædicatum præ reliquis: huiusmodi autem determinatiuum saepe erit actus voluntatis; sæpius verò alia circumstantia excitatiua intellectus, vel physicè per sui sympathiâ, vel intentionaliter per sui conceptionem. Quemadmodum enim innumera sunt excitamenta diuersa, quibus suscitantur species in memoriâ sopite, ad concipiendū modò hoc obiectū, modò illud. Ita quando intellectus ex vi præsentis apprehensionum cōpos, & indifferens est ad iudicandum multa, & diuersa prædicata de obiectis apprehensis, credendum procul dubio est multa quocumque posse ei occurrere excitamenta diuersa, quibus excitetur, vltimoque determinetur ad iudicandum hic & nunc de subiecto proposito modò hoc, modò illud prædicatum præ alijs. Vnde aggregatum ex intellectu, ex talibus terminorum apprehensionibus, ex talique determinatiuo ad iudicandum, erit in casu, quem versamus, aggregatum principiorum proximè notificantium ex se hoc prædicatum præ reliquis subiecti propositi; atque adeo efficiens, vt per iudicium, quod progignunt, præscindatur obiectiue illud ab alijs in phantasmate substituto pro re iudicandâ, iuxta doctrinam paulò *infra* tradendam.

111 Venio iam ad alia iudicia, quibus de obiectis insensatis iudicat intellectus. Quæ imprimis in duplici sunt differentiâ. Per alia enim iudicamus de obiecto, quid illud sit, quidve ei conueniat à parte rei prout existenti, seu prout in statu existenti, vt cum dicimus *homo existit, loquitur, currit, &c.* Per alia verò iudicamus de obiecto, quid illud sit, quidve ei conueniat secundum se, siue ex conceptu suo obiectiuo, siue prout consideratur in statu quidditatiuo præscindente ab existentia. Vt cum dicimus. *Homo est Rationalis, Admiratus, Risibilis, &c.* Ex quo duplici iudicandi modo potissima differentia desumitur scientiarum humanarum prout tetigimus præfatione ad lectorem, & fusius suo loco explicabimus. Tum ei respondet duplex illud genus notitiæ, quoad an est, & quoad quid est correspondens pari illi celebratissimo questionū. *An sit, quid sit:* Omne quippe iudicium de obiecto prout existente notitia est eius propriè loquendo, quoad an est. Quemadmodum omne iudicium de obiecto præcisè prout in statu quidditatiuo notitia est eius, quoad quid est. Ob id enim talis status quidditatiuus appellatur. De quibus statibus rerum plura ex professo dicenda sunt *disp.* 10.

112 Modò tamen, quæ ex illis nascuntur discrimina, quod ad rem præsentem attinet, breuiter oportet notare. Primum est, quod de obiecto prout in statu quidditatiuo, seu obiectiuo dumtaxat iudicanda veniunt prædicata ei necessaria, quo fit, vt omnis propositio vera ad eiusmodi statum pertinet in materiâ necessariâ sit, & æternæ veritatis dicatur.

De obiecto vero prout in statu existenti accidentalia etiam prædicata iudicanda veniunt. Quin imò, si obiectum sit quid contingens in sua existentia, omne prædicatum ipsi attributum in sensu existenti absolute, siue prout absolute existens aq̃e est ei accidentale ac existentia ipsa. Tamen alijs eadem spectato secundum se, cum præcisè ab absolute existentia sit essentialē, & necessarium. Secundum discrimen ex primo oriundum est, quod de obiecto, prout in statu obiectiuo, siue quidditatiuo, ea dumtaxat prædicata possumus iudicare, cum quibus nobis obiectum ipsum connexum necessariò apparet. Quæ quidem ex terminis citra discursum iudicabilia erunt, si connexio sit immediata; si verò sit remota discursu adhibito. De obiecto verò prout in statu reali absolute, absque eiusmodi connexionē possunt plurima iudicari, tum ex terminis, tum etiam interueniente discursu. Vnde tertium discrimen nascitur, quod de obiecto contingente insensato nihil omnino possumus iudicare, prout in statu existenti absolute ex solâ apprehensione terminorū citra discursum; cum tamen de obiecto sensato multa prout in tali statu ex terminis iudicare possumus. Quoniam de obiectis, quæ non intrant per sensus, dumtaxat possumus iudicare ex terminis ipsis citra discursum ea, cum quibus illa suo præceptu deprehenduntur necessariò connexas; constat autem obiecta contingentia cum suâ existentia absolute connexa necessariò non esse. At verò obiecta, quæ per sensus intrant citra omnem huiusmodi connexionem vi sensationis, quâ capiuntur, notescunt nobis absque discursu, quoad absolutam existentiam, vt experimur. Cum quo stat obiecta absolute necessaria, qualis est Deus, cum omnibus suis intrinsicis perfectionibus, & negationes chymerarum ex terminis, quantum ex se est, esse iudicabilia quoad absolutam existentiam, vt pote suo præceptu connexa cum illa, dummodò talis connexio immediata sit. Tamen de facto nonnulla eorum nequeant à nobis sic iudicari; eo quòd talis connexio occulta nobis est. De quo alibi. Itaque de obiecto sensato tam prout in statu existenti absolute, quam prout in statu quidditatiuo, tum ex terminis, tum per discursum multa possumus iudicare. De obiecto tamen insensato præsertim contingente, prout in statu existenti absolute, dumtaxat possumus iudicare medio discursu, quæ ei conueniunt; ex terminis verò non item: prout in statu verò quidditatiuo tum medio discursu, tum ex terminis. De quibus omnibus in sequentibus plura dicenda sunt.

Modò illis vtcumque suppositis. Dico ad rem nostram, quoniam de obiecto insensato apprehenso aliqua sunt prædicata iudicabilia à nobis ex terminis, prout in statu quidditatiuo, siue obiectiuo, aliqua verò minimè etiam eorum, cum quibus tale obiectum immediatè connexum est: ex ijs autem, quæ sunt iudicabilia, modò vnum, modò aliud de facto iudicamus præ reliquis, vt experientia monstrat. proportionaliter ad iam dicta circa obiectum sensatum de his philosophandum esse: asserendo videlicet primum eorum inde nasci, quod alia dictorum prædicatorum, connexioque, quam cum illis habet obiectum apprehensum ob suam maiorem vniuersalitatem præ alijs sunt nobis notiora, atque ita præ illis se se nobis produunt ex terminis. Secundum verò inde, quod post terminos apprehensos adhuc eget intellectus aliquo alio determinatiuo, quo determinetur vltimò ad iudicandum de obiecto proposito hoc, vel illud prædicatum præ alijs.

Vnde

Disp. II. De natura. intell. &c. Quæst. III. 71

Vnde pariter est concludendum ex apprehensionibus terminorum, ex virtute, quam intellectus habet, & ex tali ultimo determinatio coalescere adequatum principium notificatum ex se huius prædicati præ reliquis, atque adeo præcisiuum eius ex parte obiecti medio iudicio in phantasmate substituto, iuxta doctrinam post tradendam.

114 Iam verò siue obiecta sint sensata, siue insensata, siue prout in statu existentiæ, siue prout in statu quidditatiuæ considerentur, quoties intellectus noster ex vno facto iudicio medio discursu peregit ad aliud, principium potissimum notificatum obiecti secundi iudicii primum iudicium est, & eius obiectum, ut constat: quidem in omni discursu antecedens tum formale, tum obiectiuum potissima causa est iudicii consequentis, potissimumque subinde principium notificans consequens obiectiuum. Dico potissimum, quia posito iudicio de antecedente (vno, vel pluribus iuxta antecedentis naturam) ipse etiã intellectus cum sua intellectuã virtute, sepeque insuper determinatiua alia concurrunt ad iudicandum consequens, quoad illam scilicet formalitatem ipsius consequentis in phantasmate pro ipso substituto à reliquis obiectiue præcisam, ad quam dumtaxat notificandam tendunt, quatenus est ex se omnia principia, quæ in eiusdem consequentis iudicium proximè influunt, iuxta inferius dicenda.

Per quæ omnia satis explicata modò manet, atque probata propositio secunda, quæ nihilominus amplius, & amplius explicabitur, ac confirmabitur ex sequentibus. Nunc diluamus oportet argumenta, quæ contra doctrinam stabilitam tum in primâ, tum in secundâ propositione possunt opponi.

Diluuntur argumenta contraria.

115 Primò enim contra statutam doctrinam sic potest argui. Si res insensata nullomodo in se ipsa à nobis attingeretur cognitione, sed tantum in phantasmate substituto, nullo modo à nobis cognoscitur, quia attingi rem in phantasmate, reuerà non est attingi rem, sed tantum phantasma loco rei. Hoc autem ipsum est non rem ipsam, sed solum Phantasma cognosci. Retorqueo primum argumentum in eos, qui dicunt per nostram cognitionem attingi rem identificatam cum phantasmate, quia hoc non est attingi, atque adeo neque cognosci rem, sed chymæram. Deinde retorqueo in omnes vno ore asserentes rem insensatam per speciem alienam cognosci aliter quàm est in se: nequit enim illa secundum suam substantiam præcisè (prout de illa citra dubium duce experientiã loquuntur omnes) cognosci aliter, quàm est in se, nisi aliud appareat cognoscenti, aliudque proinde sit obiectiue in mente eius ab eo, quod est in se. Hoc autem ipsum est attingi per cognitionem aliquid aliud loco rei, non verò ipsam rem. Si quid ergo per argumentum factum probatur, contra omnes probatur rem insensatam per speciem alienam nullatenus à nobis cognosci.

116 Quare respondeo ad illud pro omnibus, & si res insensata non in se ipsa, sed in phantasmate substituto per nostram cognitionem tangatur, simpliciter nihilominus, & absolutè, cum omni proprietate dici eam cognosci à nobis, & reuerà cognosci, eo modo, quem cognoscendi habemus per species alias. Quinimo res ipsa est, non phantasma, quod per talem cognitionem loquendo absolute, cognoscitur; eo quod tali cognitione phantasma non pro se, sed pro ipsa se representatur, &

substituitur intellectui. Quemadmodum enim in alijs materijs, ita in præsentì, quod exercetur per substitutum non ipsi substituto, sed principali, cuius illud vicem gerit, venit attribuendum. Etenim intellectus noster eam rem solum dicitur intelligere, verèque intelligit, ad quam intelligendam inducitur per principia illam sibi notificantia, quidquid sit quod pro illa intelligenda subrogat sibi loco eius, necessitatus ad talem subrogationem facientem penuria propriarum specierum. Ad quem ferè modum (tameñ exemplum in omni non teneat) cum alijs per simile aliquod propositum rem aliquam notificare conamur, non tam ipsum simile, quàm rem ipsam dicimur illis notificare, & ipsi dicuntur intelligere absolute, & simpliciter. Ex quo patet quomodo nihil omnino iudicantes de phantasmatibus, in quibus, tanquam in substitutis res insensata apparent nobis, de rebus ipsis iudicare possumus quidquid eis conuenit. Id, quod experientia ipsa satis ostendit, quando de Româ, de Turcâ, de Rege Anglorum, de alijsque huiusmodi obiectis à nobis insensatis, ea, quæ illis verè conueniunt iudicamus, nihil omnino iudicantes de conceptibus obiectiuis, quos per phantasmata substituta de eis formamus, quique planè alieni ab eisdem, siue distincti sunt.

Secundò contra doctrinam istam potest opponi. 117 Si in phantasmatibus dumtaxat, non verò in se ipsis intelligerentur à nobis res insensata, sequeretur primò, quamlibet intellectionem nostram naturâ suâ, non potius huius, quàm alterius rei insensatæ intellectionem esse: siquidem phantasma, cuius illa est naturalis representatio, indifferens est, ut pro hac, vel pro alterâ subrogetur; spectatumque secundum suam naturam, non magis huius, quàm alterius est substitutum. Vnde sequeretur secundò, per nullam nos intellectionem intelligere aliquam rem insensatam determinatè, atque adeo quoduis iudicium nostrum indifferens esse, ut huius, vel alterius obiecti iudicium sit. Quo rursus fieret, ut nihil fixè, determinatèque sciremus; subindeque, ut absolute nihil sciremus. Tertiò sequeretur intellectionem nostram per meram denominationem extrinsecam, non verò suâ naturâ esse intellectionem rei insensatæ, nosque proinde per extrinsecas tantum denominationes redderemur intelligentes. Quæ omnia absurda videntur aliena ab omnium mente. Respondeo, etsi intellectus noster intelligat per phantasmata substituta, intellectiones nihilominus eius in quantum huiusmodi intrinsecè, suâque naturâ, & essentia euadere intellectiones suorum obiectorum. Quo cessat totum argumentum.

Quod, ut perspicuum fiat, suppono primò, quamlibet intellectionem nostram naturâ suâ respectuque intrinsecò respicere principia, quæ ad illam eliciendam determinant, siue intellectum prout talibus principijs determinatum. Ob id enim dicam *inferius q. 5.* iudicium consequentis respectu intrinsecò respicere antecedens, per quod causatur. Sicut iudicium hypotheticum intrinsecè respicit hypothetis, sine quâ nequit esse. Cuius ratio vniuersalis est, quia intellectio nostra ex suo intrinsecò conceptu est intellectus actus; quo titulo nequit non respicere intrinsecè ipsum intellectum, ut constat. Quoniam verò saltem de facto non intellectus nudè sumpti actus est, sed intellectus, prout determinati hic, & nunc ad intelligendum per illam, consequens est, ut etiam respiciat intrinsecè principia cætera, quæ proximè ad eam eliciendam intellectum ipsum determinant. Et quoniam quoduis aggregatum

gregatum principiorum ad quamvis intellectiōem producendam determinantium alicuius obiecti præ alijs est ex se notificatiuum, iuxta superius dicta circa secundam propositionem, consequens etiam est, vt intellectiō quævis eius obiecti, quantumvis intensi sit intellectiō suapte natura, & intrinsecè, cuius principia, à quibus illa nascitur, ex se sunt notificatiua.

119 Suppono secundò ad tria capita, quod ad rem attinet, reduci possè omnes conceptus simplices obiectiuos, quos medio phantasmate substituto de rebus intelligendis formamus. Alius enim est conceptus simpliciter vniuersalis; alius simpliciter singularis; alius vagus, seu disunctiuus, qui veluti mixtus ex utroque vocari potest. Conceptus simpliciter vniuersalis est, qui plures res sub se quodammodo comprehendit determinatè, illisque omnibus, & singulis distributiue sumptis conuenit aut essentialiter, si sit eis essentialis, vt sunt *homo, animal, viuens* respectu singulorum hominum, animalium, & viuentium, aut accidentaliter, si accidentalis, vt *album, legens, currens*, respectu singulorum subiectorum arborum, legentium, & currentium. Conceptus simpliciter singularis est, qui vni dumtaxat rei singulari, atque determinatè conuenit, idque aut essentialiter, aut accidentaliter, vt sunt, qui significantur his vocibus, *hic homo, hoc animal, hoc album, hoc legens*, alijsque huiusmodi. Conceptus denique vagus, seu disunctiuus est, qui cum sit ex suo genere vniuersalis, ita vni dumtaxat ex inferioribus, quos sub se continet, applicatur, indeterminatè, seu vagè, vt per omnia illa quodammodo vagari dicatur. Vt cum dicimus: *aliquis homo, quoddam animal, aliquod album, quoddam legens, &c.* Quorum conceptuum diuersitas ex diuersitate principiorum enascitur, quibus ad res intelligendas, seu concipiendas determinatur intellectus.

120 Igitur quando talia principia iuxta doctrinam supra traditam, & infra consèct. 4. tradendam ex se sunt notificatiua alicuius rationis, formalitatiue, prout conuenientis omnibus, & singulis rebus, in quibus illa aut verè inest, aut etiam excogitabilis est; talibusque principijs determinatur intellectus ad subrogandum pro dictis rebus vnicum phantasma sensibile referens sibi talem rationem cunctis communem, tunc conceptus obiectiuus vniuersalis efformatur, cuius intellectiō vt pote intrinsecè respiciens talia principia, ita illius rationis cunctis prædictis rebus communis intrinsecè, & naturà suà euadit intellectiō in phantasmate substituto, vt nullius alterius obiecti pauerit, aut vnquam possit esse intellectiō; quanquam enim dictam rationem, dictasve res, quantum ad illam non in se ipsis, sed in phantasmate repræsentet, phantasmaque ipsum sit ex se indifferens, vt pro quolibet alio obiecto intelligendo subrogetur. At eo ipso, quod ex principijs illa nascitur, illius dumtaxat rationis, seu rerum illarum, quoad solam ipsam notificatiuis ex se, non potest non talis euadere, vt suapte essentià, & naturà dictæ solius rationis communis in tali phantasmate, non verò alterius obiecti sit intellectiō.

121 Similiter, quando principia determinatiua intellectus ex se sunt notificatiua alicuius rationis, formalitatiue obiectiuæ, prout conuenientis vni dumtaxat rei singulari determinatè, talibusque principijs determinatur intellectus ad subrogandum pro tali re phantasma sensibile referens sibi talem rationem determinatam, & singularem, tunc conceptus obiectiuus singularis formatur. Cuius intellectiō vt pote intrinsecè respiciens talia principia in-

trinsecè euadit intellectiō talis rei, siue rationis singularis, tamen etiam non in ipsa, sed in phantasmate substituto alias indifferente attingat.

Denique, quando principia determinatiua intellectus ex se sunt notificatiua alicuius rei ex pluribus vagè sumptæ, alicuiusve rationis, formalitatiue obiectiuæ prout conuenientis vagè, seu indeterminatè alicui rei ex aliqua multitudine, hoc est, huic, vel alij, vel alij, vel alij, totius multitudinis sub distinctione: eo quod talia principia, in quantum notificatiua talis rei, aut rationis dumtaxat exigunt hanc rem, vel aliam, vel aliam sub disunctione: aut, quod talis ratio inest in vnâ, vel aliâ, vel aliâ re totius multitudinis, nullum eiusmodi extremorum exigendo determinatè. Per eiusmodique principia determinatur intellectus ad subrogandum pro re illâ vagè determinatum phantasma, id est, ad concipiendum in phantasmate determinatò vagè, seu disunctiue rem, aut rationem illam, quo pacto ea per dicta principia notificatur. Tum quidem conceptus obiectiuus, vagus, seu disunctiuus formatur. Cuius intellectiō vt pote intrinsecè respiciens talia principia intrinsecè euadit intellectiō talis rei indeterminatè, talisve rationis, prout vagè, seu disunctiue repetitæ in aliquâ re talis multitudinis; etsi illam in phantasmate substituto tangat; non in ipsa immediate: quo pacto illam vagè, seu disunctiue neuiquam possit attingere, vt latè ostendam *disput. 10. supraque tetigi n. 93.* vbi multa ad rem scripta reperies, quibus illustrior tibi erit tota doctrina in præfenti tacta de cognitione obiecti vagi, seu disunctiui?

Quod autem diximus de intellectiōe conceptus simplicis, vniuersalis, singularis, & vagi, pariter venit intelligendum proportionè seruata de intellectiōe conceptus complexi, vniuersalis, singularis, & vagi, siue disunctiui coalescentisve ex pluribus, aut vniuersalibus, aut singularibus, aut vagis, siue disunctiuis distinctè conceptis. Et consequenter de omni intellectiōe humanâ sub his capitibus contenta.

Per hæc, quæ ex *infra consèct. 4.* dicendis amplius constabunt, probatum manet quasi à priori, quomodo intellectiōes humanæ, vt tales intrinsecè, suæque naturæ, & essentiæ euadant intellectiōes suorum obiectorum. Modò veluti à posteriori, siue ab absurdo id ipsum probatur: quia nihil est excogitabile extrinsecum, per quod intellectiō humana in esse talis compleri possit. Ergo adæquatè intrinsecè est talis. Probo antecedens; quia si quid esset, maxime obiectum per illam cognitum in phantasmate substituto. Sed hoc nequit esse, quia sequeretur nullam humanam intellectiōem posse esse falsam, siquidem deficiente tali obiecto re ipsa quoque intellectiō per illud in esse cognitionis, seu repræsentationis eius constituenda deficeret, nihilque subinde, deficiente obiecto, ipsum repræsentans maneret prout requiritur ad falsitatem. Dici enim nequit repræsentationem obiecti constitui in esse talis per ipsum obiectum, quando adest, per eius autem carentiam, quando deest: tum quia eadem denominatio è contradictorijs fundamentis nasci nequit, vt satis ex se est notum: tum quia ex se etiam videtur impossibile, quod repræsentatio obiecti constituatur in esse talis per carentiam ipsius obiecti: tum quia iam non esset contingens, prout argumentum oppositum prætendebat, sed necessarium intellectiōi semel elicitæ hoc, quod est esse intellectiōem talis obiecti: si quidem necessarium est existere vel non existere obiectum eius; semel autem statum,

intellectio talis obiecti (quod ad institutū nostrū, ad solutionēque argumenti latesset) perperā, & absque fidamēto diceretur id illā non habere ab intrinseco.

125 Venio iam ad argumentum tertium, quod contra doctrinam nostram in superioribus statutam, potest in hanc modum opponi. Negari nullo modo potest bonitatem diuinā, atque adeo ipsam substantiā Dei per se immediate attingi à voluntate nostrā pro statu præsenti, per actum supernaturalem charitatis, cum certum sit nos per talem actum amare Deum ipsum in se, non verò aliud loco Dei. Id autē fieri non posset, si Deus ab intellectu nostro non in se ipso, sed in phantasmate substituto cognosceretur: quandoquidem voluntas id duntaxat potest amare, quod ei proponitur per intellectum; eaque ratione, & non aliā ab ea, quā propositum est. Igitur Deus in se immediate, non verò solum in phantasmate substituto cognoscitur ab intellectu nostro pro statu præsenti. Tantumdemque subinde est dicendum de alijs obiectis insensatis. Et cōfirmari potest primò, quia actus charitatis, quo Deū diligimus, intrinsecē, & quoad substantiam est supernaturalis, ut exploratum est, in Theologia videlicet potissimum, quod intrinsecē, & essentialiter respicit bonitatē Dei supernaturalem. Igitur talis bonitas per talē actum non in alieno substituto, sed in se ipsa tangitur: aliā per illum non intrinsecē, sed ex extrinseco quodā modo respiceretur: & consequenter ea non in alieno substituto, sed in se ipsa cognoscitur, proponiturque voluntati amanda. Secundo, quia, si Deus non in se ipso, sed in phantasmate substituto voluntati per intellectionē propositus pariter nō in se ipso, sed in tali substituto phantasmate per actum charitatis attingeretur, non quidē Deus re verā, sed potius phantasma loco Dei amaretur per talē actum. Quod sine ingēti absurdo dici non potest. Tertio potest confirmari: quia actus fidei diuinæ idcirco est supernaturalis quoad substantiam, intrinsecēque, & essentialiter infallibilis, quia intrinsecē, atque adeo immediate nititur testimonio diuino, intrinsecēque etiā subinde cū obiecto reuelato connexus est. Hæc autē constare non potest, si tam testimonium Dei per iudicium præuium ad actum fidei, quā obiectum reuelatum per actum ipsum non in se ipsis, sed in substitutis alienis attingerentur. Ergo.

126 Hoc argumentū in primis vrgentiū premit Recentiores suprà citatos, qui censent obiectū intellectiois nostræ abstractiue figmentum quoddam esse impossibile ex re insensatā, & ex phantasmate sensibili (ad cuius instar ea concipitur) inter se identificatis coalescens. Hæc enim doctrinā suppositā, voluntas nostrā nō Deum verum, sed chimeram quamdā ex Deo, & phantasmate sensibili per identitatē cōpactā, dicēda erit per actū charitatis amare, secundum argumentū factū. Quod tamē multo absurdius videtur.

127 Respondeo ergo primò; me nullum cernere inconueniens in eo, quod dicatur Deus à nobis pro hoc statu eodem pacto amari, ac cognoscitur; atque ita non in se ipso, sed in phantasmate substituto tangi per actū charitatis. Quandoquidem cū hoc bene fiat Deum per talē actū propriissimē à nobis amari, ut per actū intellectus eodē modo tangentē ipsū propriissimē à nobis intelligitur: imo Deū solum amari per talē actū, phantasma verò substitutū nequaquā: quæadmodū, nullatenus iudicato substituto phantasmate, in ipso iudicatur à nobis Deus, & quoduis aliud insensatū obiectū, prout superius statutū est. Stat etiā predictū actū charitatis (quemadmodū de actū intellectus circa præcedēs argumentū philosophati sumus) intrinsecē, & essentialiter esse actum amoris Dei, eūque supernaturale, quoad substantiā: quia intrinsecē, & essentialiter respicit principia supernaturalia, à quibus enascitur, quæque suapte naturā sunt

Pharus Scient. Tom. I.

determinatiua voluntatis ad actū, qui intrinsecē sit supernaturalis, & amor solius Dei. Tamen Deus per illū nō in se immediate, sed in phantasmate substituto tangitur: eo quod tangitur prout per intellectū voluntati propositus est: est autē propositus pro hoc statu nō sicuti, sed multò aliter, quā re vera est in se. Nec aliud amplius præter hæc desiderari potest ad verū, perfectūque actū amoris Dei, siue charitatis Theologicæ propriæ viatorum. Quin imò Theologi, qui probabilissimē censent actus charitatis Theologicæ diuersos specie esse in viā, ac in patria; eo quod à viatoribus cognoscitur Deus obscure, & aliter, quā est in se, à Beatis verò clarē, & sicuti est in se, non possunt nō pro modo isto dicēdi stare (vti haud dubiē stat noster Lugo disp. 20. de Inc. sect. 1. n. 19. & seqq.) siquidē parū interit ea cognitionū diuersitas, nisi etiam per actus ipsos charitatis tangeretur Deus à viatoribus quidem aliter, quam est in se, hoc est, in substituto alieno; à Beatis verò, ut est in se. Porro actū charitatis viatoris diuersæ rationis esse ab actū charitatis Beati; quod primus sequitur fidē, secundus visionē; sententia est S. Th. 2. 2. q. 24. art. 7. ad 3. & Dionys. Carth. in 1. disp. 17. q. 8. Nec non Almain. Capreol. Caiet. Ferrar. & Pelant. quos refert, & sequitur noster Coninc. 2. 2. disp. 23. dub. 3. tenentque Lugo suprà, & alij. Iam verò de ipso actū fidei diuinæ pariter consentaneū ad prædicta venit dicendum posse eum optimē ex determinatione principiorum, à quibus nascitur, euadere supernaturalem intrinsecē, connexūque per suam essentiam, tam cū obiecto reuelato, quā cū diuinā reuelatione. Tamen neque obiectum reuelatum, neque reuelatio per ipsum tangantur in se se, sed in phantasmatibus substitutis. Quo cessant omnia incommoda, quæ prætendebat argumentum cum suis confirmationibus.

Ad quod nihilominus respondeo aliter pro iis, qui solutioni isti nō acquiescunt, vltro, & de plano cedendo per actum charitatis Theologicæ, immediate, & in se se tangi bonitatem diuinā, aut etiā totam substantiam Dei (quo penitus argumentum ipsum cū suis confirmationibus enervatur.) Tamen bonitas diuinā, & substantia Dei non in se ipsa, sed in phantasmate substituto per intellectionē præuiam, prærequisitamque tangatur: quia adhuc ut homo per actus voluntatis attingat obiecta amanda immediate in se ipsis, amplius necessarium non est, quam quod per actus intellectus talia obiecta verē, & propriē cognoscat siue mediātē, siue immediātē. Constat autem ex doctrinā traditā in totā præsentē questione intellectum humanum verissime, propriissimēque cognoscere, quæcumque medio phantasmate sensibili, tanquam substituto cognoscit. Et enī quemadmodum etiā intellectus noster factō discursu per suos actus ex vno obiecto tanquā medio intellecto pergat ad intelligendum aliud, quod proponit amandum, non est necesse, quod voluntas factō pariter per suos actus discursu ex primo obiecto tanquā medio amato pergat ad amandum secundum; sed immediātē non tacto primo, potest circa secundum versari, circa quod tamen intellectus nisi medio discursu ex primo versari nequit, ut apud omnes est certissimum. Ita similiter etiā intellectus nequeat pro hoc statu quodpiam insensatum intelligere, atque voluntati amandum proponere, nisi in phantasmate sensibili, tanquam in substituto, voluntas ipsa nihilominus circa illud semel sic intellectum, & sibi propositum immediātē, non tacto phantasmate, poterit abs dubio versari. Quo posito, pariter dicendum erit per actum etiam fidē diuinā attingi immediātē testimoniu Dei, cui tanquā proprio, & supernaturali motiuo nititur, tamen hoc per cognitionem præuiā, nō in se ipso, sed in substituto phantasmate proponatur. Quo plenē satisfactū est

G argu

argumento proposito, atque eius confirmationibus.

129 Ceteris autem, quae forsitan poterunt opponi ex doctrinā traditā, tradendāque in totā hāc quāstione, facillē quicquē satisfaciet. Restat modō, ut ex traditā hactenus coniectaria quaedam scitu digna colligamus. Quibus, & doctrina ipsa, & tota reolutio nostra magis, ac magis confirmata manebit.

Coniectaria praecedentis doctrinae.

Coniectarium 1.

130 Quicquid ab intellectu humano pro praesenti statu concipitur, id sub aliqua quantitate, figurā, situ, vocatione, unitate, vel multitudine, motu, vel quiete, aut alijs etiam, si quae sunt insuper, communibus sensibilibus concipitur, necesse est.

Doctrina est expressē supposita ab Arist. *lib. de mem. & remin. cap. 1.* post medium. Eaque satis, superque animadvertentibus nota per experientiam ipsam. Quis enim perspicue non cernit, si attendat, quidquid a se intelligitur, id sub vno, aut pluribus spectris sensibilibus sibi apparere, tantā, vel tantā magnitudinis, cum tali, vel tali figurā, situ, vocatione, distantia, motu, vel quiete, &c. Certē nullus. Ratio autem à priori tradita à S. Th. *ad eum locum Arist. lec. 2.* ex dictis depromenda venit. Quia nimirum quicquid ab intellectu humano pro praesenti statu intelligitur, aut est obiectum per se sensibile, aut in phantasmate sensibili concipitur necesse est, eo quod per species duntaxat obiectorum sensibilem, quae per sensus intrant, est necessariō concipiendum. Nec fieri potest, ut sensibilia propria, quae tales procreant species, sine praedictis communibus concipiantur, prout ex doctrina latē tradita *disp. 1. tota quāst. 2.* liquidum est, ubi de naturā sensibilibus propriorum, & communium, eorumque tum sensitiuā, tum intell. & uali notitia abunde satis actum est.

Coniectarium 2.

131 Intellectus noster pro hoc statu non potest plura ut plura concipere vnica intellectione: Nam quidquid per vnā intellectionem concipit, vnum appareat illi necesse est.

Sententia est expressa Sancti Thomae & omnium Thomistarum ipsam sequentium *1. p. q. 1. 2. art. 10. & q. 58. art. 2. & q. 85. art. 4. contra Pp. Conimb. lib. 3. de Anim. cap. 8. q. 6. art. 2. Petr. Hurt. disp. 5. de Anim. sec. 7. Arriag. disp. 8. sec. 10. Onied. contr. 5. pnn. 3. §. 1. Franc. Alf. disp. 12. sec. 7. & alios Recentiores tenentes oppositam. In eademque videtur esse Arist. *lib. 3. de Anim. capite 6. text. 21.* dum indiuisibilia appellat obiecta simplicium apprehensionum nostrarum, quae praecedunt iudicium, sentiens haud dubie vniuscuiusque earum obiectum, prout menti per ipsam apparet, multiplex, siue diuisum in multa esse non posse, sed vnum, & indiuisum esse debere. Id quod etiam experientia videtur comprobari; quandoquidem quaecumque nobis plura obiectiue apparent, eodem modo apparent, eodemque subinde modo à nobis videntur intelligi, cum intelligimus ea simul, atque cum successiue. Et certum est, cum successiue intelligimus, nos illa non per vnum, sed per plures intellectionis actus concipere. Quod pluribus etiam vocibus significatur, ut semper significantur à nobis omnia, quae distincte, & ut plura nobis representantur, argumento est, nunquam illa vnica sed pluribus semper representari intellectionibus. Quippe distinctae voces haud dubie distinctis conceptibus correspondent, non solum ob-*

iectiuis, quos significant, sed etiam formalibus, pro quibus subrogantur. Alioquin si plures conceptus obiectiui indifferenter à nobis vel per plures, vel per vnā intellectionem conciperentur, indifferenter pariter vel per plures vel per vnā vocem significandi venirent, fieretque ut vnā tantum voce audita, plura saepe significata conciperemus. Quod non ita euenit, cum sit manifestum, qualiter solum vnica audita voce, vnicum solum conceptum obiectiui per ipsam significatū nos apprehendere.

Ceterum ut hoc doctrinae in superioribus traditae coniectarium efficacius ex doctrinā ipsā ostendamus, supponendum est omnem humanam intellectionem in ea parte cerebri elaborari, ubi sensus internus residet, ipsiusque pariter sensatio interna elaboratur. Est certum: quia, quā certitudine experimur in nobis cognitionem rei insensibilis solo intellectu cognoscibilis, quae eo ipso intellectio est, eadem experimur illam non in pede, vel manu, vel alio corporis membro; sed in ea cerebri parte peragi, ubi peragitur sensatio interna, siue actus phantasiae, qui & ipsam comitatur intellectionem, & ad phantasma sensibile terminatur, ad cuius instar intelligitur res insensibilis. Id quod etiam ratione quasi à priori firmari potest. Nam cum intellectus noster pro hoc statu nihil sine ope phantasiae possit concipere, ut *disp. 1. quāst. 3.* statuimus, consentaneum certē videtur, ut in eadem corporis parte vtriusque functiones fiant. Sic enim intellectus per phantasiā facilius, commodius, connaturaliusque iunabitur. Phantasiā autem in cerebro locum habere *disp. 1. quāst. 2. hypoth. 25.* monstratum est. Accedit quod, ut in eadem q. ostendimus *2. 201.* actus phantasiae effectiue concurrat ad producendam speciem intelligibilem, à qua omnis intellectio ducit originem: ibi ergo talis species, ubi talis actus residet, produetur, & consequenter ibidem ob eandem rationem virtute ipsius speciei intellectio fiet tum primaria, tum etiam reliqua, quae ex primaria procedunt. Dici enim non potest actum Phantasiae alibi, quā, ubi ipse residet, causare dictam speciem, illam scilicet diffundendo per medium (agentia quippe non possunt agere in distans, quin agant in propinquū) quoniam inde sequebatur intellectionem per ipsum itidem mediū virtute talis speciei extensam produci: cūque nulla sit maior ratio, cur species hac potius via, quā illa, ad hūcque locum, potius quā ad illū fundatur, fieret ut intellectio in toto omnino corpore, in omnibusque partibus eius celebraretur. Quod est absurdū contra euidētem experientiam.

Stat igitur omnem intellectionem intra spatium organo sensus interni correspondens locum habere, ibidemque proinde esse omnes species intelligibiles tam primarias, quae causantur immediatē per actus phantasiae, quā memoratias, quae ex intellectionibus proueniunt, & in memoriā referantur, quia de omnibus eadem ratio est. Quaequam enim huiusmodi intellectiones, & species vt potē spirituales in sola animā spiritali, indiuisibilique recipiantur, quae tota in toto corpore, & tota in singulis eius partibus inest, totique subinde spatio corporis, omnibusque partibus eius indiuisibiliter praesens est: illa tamen in aliquā tantum parte corporis, in aliquāque subinde parte talis spatij, atque etiam diuisibiliter possunt esse praesentes. Quemadmodū licet diuina substantia indiuisibiliter sit per suam immensitatem vbique, humanitas nihilominus Christi Domini illi intimē vnita in loco determinato, atque diuisibiliter est.

Ita tamen omnes intellectiones nostrae, omnesque species intelligibiles intra spatium organo sensus

sensus interni correspondens clauduntur, ut non quævis earum totum id repleat; sed summum aliquæ, cæterarum verò vnaquæque certè euidam ipsius portioni correspondeat pro ratione phantasmatis, quod per quamlibet immediatè in se ipso tangitur secundum doctrinam statutam in præsent. q. Etenim quilibet intellectus eidem spatio sensiterij interioris debet correspondere iuxta doctrinam nuper traditam, cui correspondet sensatio interna eius obiecti, siue phantasmatis sensibilis, ad quod immediatè ipsa intellectio terminatur ob proportionem, quoad locum, quam nostra intellectio pro statu præsentis cum sensationibus internis ipsis correspondentibus seruant. Constat autem ex doctrinâ superius datâ disp. 1. q. 2. hypot. 30. non quamlibet sensationem internam cuiusvis obiecti, siue phantasmatis sensibilis occupare totum spatium sensiterij interioris, sed unicuique iuxta suam quantitatem extensiuam certam talis spatij quantitatem correspondere; quin imo penes huiusmodi sensiterij, spatijue eius quantitates, quibus quantitates extensivæ, siue extensiones sensationum proportionem respondent, determinari sensibilia communia, sub quibus earumdem sensationum obiecta phantasmata repræsentantur sensui interno, prout latè ibidem explicatum, atque probatum est. Vnde consequenter efficitur penes eandem sensiterij, spatijue eius quantitates tum extensionem veluti subiectiuam, tum multitudinem nostrarum intellectio-
135

Quæ cum ita sint, iam liquido apparet veritas coniectarij propositi. Si enim obiecta sensata nentiam possunt sensui nostro interno (quemadmodum neque externo) plura apparere; nisi in distinctis locis, siue sub distinctis præsentibus, atque adeo per sensationes distinctas distinctis sensiterij partibus respondentes appareant; ut experientia demonstrat, & ex doctrinâ latè traditâ disp. 1. tota q. 2. compertum est, conficitur planè iuxta dicta neque intellectui nostro pro statu præsentis posse quæcumque obiecta plura apparere nisi in distinctis locis, per distinctasque intellectiones distinctis internis sensationibus, distinctisque partibus sensiterij interni correspondentes appareat, quandoquidem quæcumque pro statu præsentis intellectui nostro repræsentantur, & apparent, aut sunt ipsa internarum sensationum obiecta sensata, aut in ipsis eisdem tanquam in substitutis repræsentantur, & apparent. Quo rursus fit, ut quicquid per unicam tantum intellectio-
136

Pharus Scient. Tom. I.

immediatè terminatur, tum etiam sensationis internæ ac sensiterij corporei, cui correspondet. Quamquam enim subiectum immediatum intellectio-
137

Oportet tamen hoc adnotare, quotiescunque obiectum sensibile, vnum cum sit re ipsa; multiplicatum apparere videtur sensui externo, vel interno; eo quod in diuersis locis repræsentatur. Tum quidem re vera non plura obiecta appà-
138

Confectarium 3.

Relatio in quantum huiusmodi, & terminus eius non per eandem, sed per distinctas cognitiones taguntur ab intellectu nostro pro præsentatu.

Ut luculentius id ostendam, suppono tanquam apud omnes certissimum, relationem ut talem nullatenus, non cognito termino, cognosci posse. Nam cum ex proprio conceptu ad aliud sit, repugnat eam expresse concipi ut relatio est, & non concipi ad aliud: fieri autem non potest, ut cognoscatur expresse ad aliud, quin concipiatur aliud, ut patet. Quis enim non videat esse impossibile, ut cognoscatur cognitio, vel amor, vel productio terminata immediatè ad Petrum, nullatenus cognito Petro? Est tamen controuersium inter Auctores, an sit necesse, ut per eandem cognitionem, quâ relatio cognoscitur, tangatur etiam indirectè terminus eius? Affirmant communiter Recentiores, ut Petr. Hurt. disp. 7. de Anim. sec. 2. Arriag. disp. 6. sec. 4. & alij. Idem supponit Ruiz disp. 13. de scient. sec. 1. n. 9. & 10. Estque sententia Soar. lib. 2. de Angel. cap. 19. & Arrub. 166. cap. 2. Alij tamen ex aduerso opinantur, bene posse relationem cognosci non cognito termino eius per eandem cognitionem, dummodo cognoscatur per aliam, cum quâ prior connexa sit. Ita Molina 1. p. q. 56. art. 3. §. sententiam hanc, & q. 58. art. 3. censens Angelum non per eandem cognitionem, quâ se ipsum cognoscit ut relatū ad Deū attingere ipsū Deū, sed per distinctam. Cui consentit Tur. de Ang. q. 56. art. 3.

G 2 disp.

disp. 44. dub. 2. §. Secundo mihi. Eiusdem sententia est Alarc. *tract. 2. disp. 2. cap. 2.* eamque probabilem reputat Soar. *rom. 1. in 3. p. disp. 28. sec. 2. §. sed obijci potest.* Imo *disp. 27. sec. 5. §. secundus modus* eandem sententiam supponere videtur dum ait, relationem non esse medium cognoscendi terminum, sed potius supponere cognitionem eius, ut ipse cognoscatur.

138 Igitur confectionarium nostrum in ista secunda sententia, quam veram arbitramur, procedit. Probatur autem primò, & potissimum: quia plura ut plura non possunt nobis pro statu presenti per eandem cognitionem representari, ut *precedente confectionario* statuimus: competum est autem relationem quatenus talem, & terminum eius ut plura representari, siue cognosci, cum sit de conceptu relationis ad aliud à se distinctum se habere, ut notum est. Secundò probatur: quia voces distinctæ sicut distinctis conceptibus obiectiuis, ita & distinctis cognitionibus correspondere solent. Relatio autem, & terminus distinctis semper vocibus significantur. Tertiò quia res distinctæ non adunantur à nobis sub vna cognitione, nisi quando adeo sunt inter se similes, ut possit abstrahi ab illis conceptus communis. Sed relatio, & terminus ex proprijs conceptibus res sunt inter se distinctæ, & valde dissimiles: ergo sub vna cognitione non possunt à nobis adunari; sed distinctis sunt concipiendæ. Quartò; quia vel experientia ipsa videtur constare, dum iudicamus de subiecto actum respectuum ad ipsum, qualis omnis actus est ex suo conceptu iuxta dicenda latè *q. seq.* distinctis nos cognitionibus attingere subiectum, & actum, sicut & distinctis vocibus significamus, quandoquidem sæpe præcedit tempore apprehensio simplex subiecti, eademque subleuit postmodum accedenti iudicio, tendentique in actum talis subiecti, quin opus sit ut subiectum ipsum per tale iudicium tangatur, prout apparebit ex dicendis *in dicta seq. q.* Quinto species impressa, qua utimur ad concipiendam relationem longè diuersæ naturæ est ab ea, qua utimur ad concipiendum terminum, siquidem relationis, & termini diuersos conceptus obiectiuos, siue dissimiles formamus, ut est notissimum. Nec possunt nobis conceptus obiectiui dissimiles per similes species, aut per eandem representari, ut satis liquet ex dictis *in rotâ hac questione.* Ergo non eadem, sed distinctæ, dissimilesque cognitiones sunt, quæ à talibus speciebus promanant circa relationem, & terminum. Sextò denique non minus repugnat amari mediū, ut medium non amato fine, quam cognosci relationem non cognito termino; & tamen in sententia satis communi distinctis actibus amantur saltem ut plurimum à nobis medium & finis. Ergo &c. Hæc satis modò.

139 Ex quibus obiter inferitur contra Doctores primæ sententiæ relatæ *n. 137.* possibile vniuersaliter esse, ut cognoscatur relatio per cognitionem distinctam à cognitione termini connexam tamen necessariò cum illa, eo quod absolute relatio sine termino cognosci nequit. Imo apud nos hunc modum cognoscendi necessarium omnino esse pro statu presenti. Tamen apud videntes intuitiue vtrumque videatur possibile, nempe, & quod per distinctas cognitiones cognoscantur relatio & terminus, & quod cognoscantur per eandem quantumvis expresse, & distincte. De quo plura dicenda sunt in *tract. de scientia Dei.* ubi, quæ contra possunt opponi affatim diluemus. Id satis sit scire modo, per illa dumtaxat probari relationem sine

termino cognosci non posse, quod fatemur omnes, non tamen per eandem cognitionem debere cognosci, quod nos negamus. Id obiter adnotare libet, quod loco citato fusius est explicandum, adhuc ut iudicatiue à nobis cognoscatur quævis relatio in quantum huiusmodi, non opus esse quod iudicatiue etiam cognoscatur terminus eius, sed sufficere quod apprehendatur simpliciter. Tamen quando relatio est connexionis iudicata valeat de terminare intellectum ad iudicandum terminum. De quo etiam ibi multo plura dicenda sunt.

Confectionarium 4.

Quod intellectus humanus, quæ distincta sunt, 140 sic adunet, ut conceptum vnicum obiectiuum communem pluribus, atque adeo vniuersalem efformet: Et quæ identificata sunt, sic distinguat, ut plures eiusdem entis formalitates obiectiue præcise faciat. Modòque vnam, modò aliam, cæteris ignotis, percipiat. Quod etiam quæ in se sunt entia determinata, vagè concipiat, id sanè inde omnino nascitur; quod per phantasmata substituta prout explicauimus, intelligit. Cæterò quoniam si cuncta ab illo in se immediatè (ut cognoscantur ab intuentibus) non verò in dictis substitutis, quantumvis obscure cognoscerentur, nullum apud nos vniuersale, nulla formalitatum distinctio, nullus conceptus vagus daretur: isque subinde, quem experimur in scientijs humanis successiuus progressus penitus pessum iret; longèque aliter, quam modò per solos singulares adæquatos ac determinatos rerum conceptus, uti euenit intuentibus, cognosceremus.

Etenim si cuncta in se ipsi immediatè per intellectiones nostras attingerentur, idem quod sunt in se re ipsa, essent in mente nostra obiectiue. Atque adeo, quæ in se re ipsa plura sunt, in mente quoque plura essent, neque vnum apparere possent: quo omnis conceptus obiectiuorum vniuersalitas qualis modò datur, cessaret. Et quæ realiter sunt vnum, vnum quoque essent in mente, nec plura possent apparere: quo distinctio formalitatum eiusdem entis, qualis etiam modò datur, cessaret itidem, nec vnam talium formalitatum (ut nunc euenit) cognoscere vilo pacto possemus, ignotis reliquis. Tum quæ in se sunt entia determinata, determinata quoque in mente representarentur, nec ut sæpe numero euenit vaga possent, prout fusius in *sequentibus* ostendemus.

Itaque tunc intellectus noster format vniuersale 141 quando pro pluribus inter se similibus vnum & idem phantasma sensibile subrogat, eadè in vno, & eodem phantasmate tanquam in substituto cognoscit: tunc enim illa cuncta eo ipso apparent vnum nostro intellectui, sub vnoque conceptu obiectiuo cunctis communi cognoscuntur. Quod est conceptum vniuersalem ipsorum à nostro intellectu formari similiter (vice tamen versa) tunc intellectus noster distinguit in eodem ente plures diuersas formalitates, quando pro illo plura diuersa phantasmata sensibilia subrogat, illudve in pluribus diuersis phantasmatis tanquam in substitutis cognoscit. Tunc enim tale ens eo ipso plura intellectui nostro apparet, sub pluribusque conceptibus obiectiuis inter se diuersis cognoscitur. Tunc denique format conceptum vagum, quando pro vna, vel aliâ re alicuius multitudinis subrogat phantasma determinatum, prout *supra n. 93.* dicebamus, modòque explicauimus amplius.

Et

Et primum quia non semper ex subrogatione plurium phantasmatum pro eodem ente ab intellectu nostro oriunda resultat formalitatem obiectiua præcisio, & si aliquis resisteret, semper obiectiua eiusdem entis multiplicatio, scire opus est multiplicationem obiectiua, quam idem ens in mente nostra à pluribus phantasmatis pro ipso subrogatis sortitur, duplicem esse posse, alteram præcisivam, quæ tale ens veluti in plures partes diuiditur; alteram non præcisivam, quæ tale ens veluti in plura entia adequata multiplicatur. Ex quibus per primam fit formalitatem præcisio. Per secundam non item. Nascitur autem earum discriminè ex diuersitate principiorum, quibus intellectus determinatur ad subrogationem phantasmatum efficiendam. Quando enim principia substitutiva vnius phantasmatis idem ipsum ex se notificant in re intelligenda, atque notificant principia substitutiva alterius, tunc distinctio obiectiua nascens præcisiva non est, sed multiplicatiua adequati obiecti. Quando verò principia substitutiva vnum phantasma pro re intelligenda alicuius dumtaxat partis, formalitatisve talis rei sunt quatenus ex se notificatiua; principia verò phantasma alterum pro eadem re substituentia alterius partis, formalitatisve ipsius rei ex se notificatiua sunt; tunc distinctio, quæ ex parte obiecti, siue conceptuum obiectiuorum resultat, præcisiva est talis rei in diuersas sui formalitates, seu partes. Tunc autem principia determinatiua intellectus ad substituendum phantasma pro re intelligenda, vnius dumtaxat formalitatis rei sunt, quatenus ex se notificatiua, quando talis natura sunt, vt eodem omnino modo talem rem intellectui notificarent, etsi ea non esset amplius re verà, quam talis formalitas, eo quod potentia proximè intellectiua per talia principia constituta in vi potentie intellectiue dumtaxat postulat ex se vnicam talem formalitatem notificare in phantasmate substituto, fit, aut non fit illa re ipsa identificata cum alijs, de quo talis potentia proxima, taliæque principia ipsam constituentia non curant. Quo fit, vt licet subrogatio phantasmatis pro totà re, prout iacet, fiat, vnica illa nihilominus eius formalitas per talem intellectiorem intelligatur, eo quod tota res vi talium principiorum in tali phantasmate intellecta amplius non est apud cognoscentem, quam illa formalitas, quidquid sit amplius in se. Vnde rursum efficitur, vt possit intellectus noster hoc, quem habet intelligendi, modo paulatim, & per partes quamuis rem intelligere cognoscendo modo vnicam eius formalitatem, alijs ignotis, & postmodum cognoscendo aliam, ceterasque deinceps. Tum etiam rem eandem quasi compositam ex pluribus formalitatibus, seu partibus præcisio obiectiue concipere. Prout pluribus explicandum est *infra dicta disp. 13. q. 9.*

143 Sed demus interim nihilominus pro maiori intelligentiâ doctrinæ nonnulla exempla. Determinatur quis quibusdam principijs, aut etiam pro arbitratu ad concipiendam rem eandem secundum idem distinctis in locis, & sub distinctis phantasmatis, aut dissimilibus, aut similibus. Tum quidem multiplicatio conceptuum obiectiuorum, quæ apparet penes phantasmatum multitudinem pro tali re subrogatorum nullatenus præcisiva est: quia cuncta principia pro tali re substituentia talia phantasmata idè ipsum in ipsa re notificare, quatenus est ex se, prætendunt. Aliter res succedit, cum videt quis lucem, & per apprehensionem oriundam à tali visione, per aliæque insuper diuersa de-

Pharus Scient. Tom. I.

terminatiua iuxta doctrinam *suprà* traditam à *h. m.* 108. determinatur ad iudicandum de tali luce, modo quod existit, modo quod existere potest, modo quod est productiua luminis, modo aliud quidpiam, subrogatis pro luce ipsa diuersis phantasmatis diuersis hinc iudicijs correspondentibus. Tunc enim multiplicatio eiusmodi prædicatorum lucis, in quæ tendunt talia iudicia, præcisiva est: quia talia prædicata penes diuersitatem phantasmatum substitutorum pro luce diuersæ sunt eiusdem lucis formalitates cognitæ diuini, seorsimque per talia iudicia, eo quod principia determinatiua intellectum ad primum ipsorum iudiciorum dumtaxat sunt notificatiua existentie lucis; quæ autem determinant ad secundum, tantum notificant ex se potentiam, quam lux habet ad existendum; quæ verò ad tertium potentiam, quam lux habet ad producendum lumen: pariterque dicendum de ceteris. Simili modo; Cernit quis, eminens ens quoddam progressive se mouens, indeque induitur per discursum ad iudicandum esse illud animal, subrogato pro ente illo phantasmate quodam animalis, neque ex vi talium principiorum aliquid amplius de tali ente iudicare valet: eo quod talia principia ex se amplius non sunt notificatiua. Pergit deinde, & experitur illud ens loqui. Hincque rursum per discursum induitur ad iudicandum in alio subrogato phantasmate esse illud rationale, seu esse hominem: eo quod principia, quæ accesserunt, iam sunt rationalitatis illius, humanitatisve notificatiua. Progreditur tandem ulterius, & per alia accidentia, quæ experitur talis entis propria in alio substituto phantasmate iudicat illud esse Petrum; Sicque penes huiusmodi diuersa iudicia, phantasmataque subrogata diuersæ resultant in tali ente formalitates obiectiue præcisæ, pariterque per iudicia ipsa cognitæ diuini. Tantumdemque euenit quoties de qualibet re proposita, vt de subiecto, aut ex terminis aut per discursum diuini iudicat intellectus plura, & diuersa prædicata, quæ totidem sint eiusdem rei formalitates obiectiue præcisæ ratione totidem diuersorum phantasmatum pro tali re substitutorum modo explicato; idque, siue huiusmodi prædicata iudicentur rei conuenire, prout in statu existenti, siue prout in statu quidditatiuo iuxta doctrinam commemoraram 111. Vnde obiter deprehendes præcisionem obiectiua formalitatum, non tam ex parte subiectorum, quam ex parte prædicatorum, in quæ iudicia nostra tendunt, se habere: prædicata enim sunt potissimum, quæ tum inter se, tum à subiecto, de quo prædicantur, obiectiue præcise induntur ab intellectu nostro, vt amplius constabit ex dicendis *quæst. seq.* atque etiam *disp. illa. 13. q. 9. sæpè citata.* Vbi ad rem plura.

Iam verò circa constructionem vniuersalis 144 vnice oriundam, vt dicebamus ex modo, quem habemus intelligendi per phantasmata substituta. Tuncque ab intellectu nostro exequatur, quando ille idoneis ad id principijs determinatus vnum, & idem phantasma sensibile subrogat pro omnibus omnino excogitabilibus rebus, quæ in aliquâ formalitate, rationeue obiectiua, siue essentiali, siue accidentali consistant iuxta doctrinam *suprà* traditam; Modo adnotandum superest primò; eas res dumtaxat ab intellectu nostro sub conceptu vniuersali adunari, quæ omnino inter se similes sunt quoad eam formalitatem, siue rationem obiectiua, secundum quam adunantur. Quæ quidem similitudo plerumque non rerum ipsarum quam

G 3

quam raro habent, sed phantasmatum est, sub quibus ea formaliter, seu ratio in singulis ipsis rebus concipitur. Tunc solum similitudo ipsarum rerum ad concipiendum vniuersale conferre potest immediate, quando res ipsae sensibiles sunt per propriaeque species apprehense, ut sicque sub vno conceptu adunantur, ut quando plures albedines sub conceptu communi albedinis comprehendimus subrogato pro omnibus vno phantasmate albedinis simili singulis. Vnde rursus efficitur, ut quando conceptus vniuersalis ad inferiora contrahitur, quibus conuenit; contractio non aliter fiat, quam subrogando pro singulis seu determinatè, seu vagè phantasma, quod erat subrogatum pro omnibus. Quo tandem fit, ut ille ipse conceptus, qui erat communis, in singulis inferioribus reperiatur formaliter. Propriissimèque subinde verificetur, vniuersale esse vnum aptum ad essendum in multis, iuxta definitionem Aristotelicam receptam ab omnibus, ut paulo explicatius dicam postmodum. *Consect. 6.*

145 Secundò est adnotandum inter conceptum vniuersalem, & particularem, seu vagum solere à quibusdam recenserì conceptum indefinitum, qualis videtur efformari, quando rationem aliquam, formalitatemve obiectiuam concipimus veluti præscindendo ab eo, quod ea in vno, vel in pluribus reperiatur. Perperam tamen ponitur conceptus indefinitus, ut distinctus ab vniuersali, & singulari, & vago. Quoniam quaecumque concipimus, ad ea tria capita reuocentur, necesse est: quandoquidem non possunt non esse illa, aut plura determinatè, qualia cadunt sub conceptum vniuersalem, aut vnum determinatè, quale cadit sub singularem, aut hoc, vel aliud ex extremis disiuncti, quale est, quod cadit sub vagum. Cæterum quia conceptus vagus, aut inter extrema singularia, aut inter extrema vniuersalia, aut inter extrema ex vtrisque mixta vagari potest. Hinc est, quod formalitatem aliquam siue rationem obiectiuam possimus concipere veluti præscindentes ab eo, quod ea in vno, vel in pluribus reperiatur. Hoc tamen aliud non est, quam eam concipere, ut conuenientem vni, vel pluribus vagè, seu disiunctiue. Vnde etiam efficitur ut sæpè videatur vniuersalis conceptus, qui re verà est vagus, quemadmodum conceptus verè vagus sæpè determinatus esse videtur.

146 Tertiò enim est adnotandum, quando conceptus vniuersalis per differentiam singularis contrahitur, etsi per illam determinari penitus videatur; tamen ut plurimum saltem non ita fieri? sed solum de vniuersali in vagum transire; quia id sibi exposcunt principia, quae determinant ad contractionem faciendam. Quotiescumque enim conceptum vniuersalem sub ista forma prædicamus de singulari, uti plerumque fit. *Petrus est homo. Ioannes est albus. Paulus sedet, &c.* sensus haud dubiè ex parte prædicati fit vagus, perinde ac si diceremus. *Petrus est aliquis homo. Ioannes est aliquod album, aut aliquà albedine est albus. Paulus aliquà sessione sedet, &c.* Quod probò primò, quia huiusmodi propositiones æquè essent veræ citra dubium: esto Petrus esset alius homo, aut alia humanitate esset homo, & Ioannes esset aliud album, aut alià albedine esset albus, & Paulus alià sessione federet. Secundò, quia diuersum sensum præ se ferunt illæ, atque hæc de prædicato determinato. *Petrus est hic homo. Ioannes est hoc album, aut hæc albedine est albus. Paulus sessione istà sedet.* Tertiò: quia istæ propositiones: *hic homo est homo: hoc animal est animal: hac rationalitas est rationalitas,* & similes non constant terminis

synonimis, ut est notissimum; constarent autem si prædicatum perinde, ac subiectum determinatum esset. Quartò: quia scienti euidenter, Petrum sedere, aut esse album, ignotum adhuc manere potest, quà determinatà sessione sedeat, & quà determinatà albedine albus existat. Quæ omnia argumento sunt omnes eiusmodi propositiones sub formâ supradictâ conceptus de prædicato vago esse. Tantundemque subinde dicendum erit de iudicijs ipsis correspondentibus, nisi aliquando aliunde constet oppositum.

Denique circa conceptum vagum, quem medio phantasmate determinato formare solet intellectus noster inductus siue determinatus per principia, quæ ex se damtaxat sunt notificatiua alicuius rei ex pluribus vagè sumptæ, alicuiusve formalitatis, siue rationis obiectiue, prout conuenientis disiunctiue vni rei, vel alij, vel alij alicuius integræ multitudinis, quà ratione *suprà* explicauimus *nu. 122.* Id solum restat modò notandum, talem conceptum aut incomplexum esse posse, aut complexum. Incomplexum euadit quando pro re, vel ratione obiectiua vagâ vnicum subrogatur phantasma, ut cum dicimus *aliquis homo currit*: complexum autem, quando plura, ut cum dicimus: *hic homo, vel hic homo currit.* Quod rursus aut ex extremis similibus potest constare, ut in exemplo posito, aut ex dissimilibus. Ut si dicamus. *Homo, vel equus currit. Homo legit, vel ambulat. Petrus legit, vel leorugit, &c.* sub quibus omnibus diuersis formis idem semper continetur sensus saltem æquiualeuter; atque adeo idem semper est modus subrogandi pro re, vel ratione indeterminata, seu vaga, aut vnum, aut plura phantasmata determinata in quibus illa siue per vnâ, siue per plures cognitiones vagè seu disiunctiue cognoscitur. Possè autem in quolibet propositionum genere aliquos terminos esse vagos, & aliquos determinatos indubitatum est.

Aduerto tandem etsi conceptus seu terminus disiunctiue à conceptu, seu termino disiuncto absolute discriminetur à Logicis afferentibus primum determinatè; secundum confusè supponere, siue supponi; re tamen verà eos ex parte sui, aut intellectuum, quas terminant, hoc est ex parte formæ nequaquam differre, sed tantum ex parte materiæ, ut ex dicendis *disp. 10. q. 2.* constabit.

Consectarium 5.

Ex eodem, quem habemus, intelligendi, modo nascitur, ut multifariam sub vnicò, & eodem conceptu obiectiuo plura possimus, atque soleamus complecti, intelligendo scilicet illa sub tali conceptu confusè.

Quia nimirum multis, & varijs modis vnum, & idem phantasma pro pluribus obiectis intelligendis subrogare possumus, & solemus. Primò enim subrogari à nobis potest vnū phantasma pro pluribus intelligendis distributiue sumptis, quo calu ita subrogatur pro omnibus ut etià subrogetur pro singulis. Imò idè est subrogari pro omnibus distributiue, seu diuisiue sumptis, ac pro singulis subrogari totius multitudinis. Quo quidem subrogationis genere utimur, quando facimus vniuersale. Ex eoque nascitur, ut conceptus sub tali phantasmate plurium formatus ad singula aliquo modo contrahi possit, atque ita de singulis verè, & formaliter prædicari, ut idem semper nobis appareat tam cum abstractus ab ipsis pluribus, quam cum contractus in eisdem representatur,

repræsentatur, vt *supra* n. 144. dicebam.

¹⁵⁰ Secundo subrogari à nobis potest vnum phantasma pro pluribus obiectis intelligendis collectiue sumptis, vt quando vnico conceptu quoduis totum, aut quoduis aggregatum plurium collectiue concipimus. Idque vel conceptis aut omnibus, aut aliquibus partibus talis aggregati distincte penes distinctionem partium extensionis, quas ipsum phantasma secum fert, vel conceptis omnibus confuse, & quasi contextis ipso phantasmate. Quibus in casibus totum ipsum phantasma pro singulis ipsis partibus diuise sumptis non subrogatur. Vnde conceptus obiectiuus, quem de toto, vel aggregato sub tali phantasmate formamus, non magis de partibus singulis est prædicabilis, quam ipsum totum, vel aggregatum de singulis ipsis partibus prædicabile est.

¹⁵¹ Tertiò subrogari à nobis potest vnum phantasma pro pluribus obiectis intelligendis vagè, seu distinctiue acceptis, seu potius pro aliquo obiecto alicuius multitudinis vagè, seu indeterminate sumpto, prout *supra* n. 122. rursusque *Conf.* 4. explicauimus. Quo casu conceptus obiectiuus vagus ex tali subrogatione resultans de singulis eius multitudinis est prædicabilis vere, & formaliter, vt cum conceptum vagum hominis de singulis hominibus prædicamus dicentes. *Petrus est aliquis homo. Ioannes est aliquis homo*, &c. Dicuntur autem distinctionis gratia huiusmodi adunationes plurium sub vno conceptu obiectiuo. Prima quidem adunatio vniuersalitatis. Secunda adunatio collectionis. Tertia adunatio distinctionis.

¹⁵² Porro quæuis prædictarum trium subrogationum vnus phantasmatis pro pluribus obiectis intelligendis, aut potest fieri pro pluribus realiter inter se distinctis, vt quando sub vnico conceptu vniuersali hominis concipimus omnes homines; & sub vnico conceptu collectiuo Petri concipimus omnes partes phylicas eius, vel essentielles, vel etiã integrales; & sub vnico conceptu distinctiuo, seu vago animalis vagè concipimus omnia animalia modis iam explicatis. Aut fieri potest pro pluribus alijs per solam rationem distinctis inter se, vt quando sub vnico conceptu vniuersali entis, aut attributi concipimus omnia attributa Dei realiter identificata; & sub vnico conceptu collectiuo hominis concipimus animal, & rationale realiter etiam identificata inuicem, & cum ipso; Et sub vnico conceptu vago attributi Dei vagè concipimus omnia ipsius attributa.

¹⁵³ Hæc cum ita sint, nonnulla adhuc circa illa obseruanda restant. Sit primum, conceptum vniuersalem comparatione eorum, quæ comprehendit, totum logicum solere nuncupari; conceptum verò collectiuum ab obiecto, quod comprehendit, dici posse aut totum physicum, si partes collectiue conceptæ physicè inter se distinguantur, aut totum metaphysicum, si metaphysicè duntaxat, seu per rationem nostram sint illæ distinctæ.

¹⁵⁴ Secundo obseruandum est, conceptum vniuersalem, aut etiam vagum eodem modo solere semper dicere omnia inferiora sub se contenta; cum tamen conceptus collectiuus interdum dicat omnes partes, quas sub se continet directè; interdum verò aliquam earum, aut aliquas tantum directè, & aliquam, aliquasue oblique. Tum aliquando omnes dicit determinatè; aliquando verò nonnullam, nonnullasue determinatè; residuam autem, siue residuas vagè. Quo casu conceptus euadit veluti mixtus ex collectiuo, & vago. Solet præterea con-

ceptus collectiuus, siue cum vago mixtus nonnunquam dicere omnes suas partes æquè explicite, vel implicite; quandoque verò aliquam explicite, & reliquas implicite dicit. Quod tenet quando ex phantasmate proprio partis explicite, siue ex materia eius phantasma compingitur subrogandum pro cunctis partibus. Quemadmodum agendo de concretis *q. 4. Confess.* 3. explicabimus.

¹⁵⁵ Tertio obseruandum est, dum plura sub vnico conceptu aut vniuersali, aut collectiuo adunamus, plerumque præscindere nos obiectiue à differentijs indiuidualibus singulorum includentibus prædicatum distinctionis realis, quæ inuicem inter se distinguuntur: quia plerumque principia determinantia ad talem adunationem faciendam non sunt ex se notificatiua talis prædicati: quia tamen interdum ipsum ex se notificant, præsertim quando cognitio eius explicita, seu distincta præcessit; interdum dum plura adunamus à prædicato pluralitatis, seu distinctionis realis, quam illa habent, non præscindimus; sed illud cum alijs cognoscimus tametì implicite, seu confuse, hoc est, non medijs pluribus phantasmatis proportionatis, & appropriatis ad concipienda plura vt plura, sed medio vnico phantasmate proportionato, & appropriato ad concipiendum vnum, seu plura vt vnum. Itaque aliud est quoties plura sub vnico conceptu adunamus, non apparere illa nobis vt plura pluralitate rationis supposititia; quia non per plura, sed per vnum tantum phantasma substitutum nobis apparent; aliud non apparere nobis pluralitatem realem, quam ipsa habent in se se. Primum semper est verum, vbi eiusmodi adunatio interuenit. Secundum, etsi plerumque etiam sit verum, quia præscinditur à dictâ pluralitate reali; interdum tamen est falsum, quia non præscinditur. Nec mirum sit, quod pluralitas vera interdum per conceptum magis proprium vnitatis repræsentatur; siquidem vera vnitatis, seu identitas plerumque per conceptum repræsentatur magis proprium pluralitatis, quoties nimirum pluribus interuenientibus conceptibus obiectiuis iuxta dicenda *q. 4.* indicamus aliquid esse vnum, seu idem cum altero vel secum. De quo iterum redibit sermo *Disp.* 13. *q. 9.*

¹⁵⁶ Quartò obseruandum est, dum plura sub vnico conceptu, aut vniuersali, aut collectiuo adunamus, etsi nonnunquam à nullo prædicato reali singulorum fiat præcisio; eo quod principia determinantia ad faciendam adunationem illa cuncta notificant quoad totum, quod sunt in se reipsa; plerumque tamen præscindere nos obiectiue non tantum à singularitatibus, sed etiam ab alijs prædicatis eorum, adunantes scilicet illa quoad aliquod solum, aut quoad aliqua præcisio reliquis. Sic quoties adunamus plura sub conceptu vniuersali generico quoad illam tantum formalitatem à reliquis præcisam, ea adunamus per quam constituitur tale genus; vt cernere est quando adunamus omnia animalia sub conceptu præciso animalis; omnia viuientia sub conceptu præciso viuientis; omnes substantias sub præciso conceptu substantiæ & sic etiã dum adunamus plura sub vnico conceptu collectiuo concreti, seu adiectiui, seu substantiui, sæpe ex singulis talis concreti partibus, præsertimque ex illa, vel illis, quæ implicite significantur, & concipiuntur, vnam aliquam formalitatem adunamus cum alijs à reliquis earundem partium obiectiue præcisam. Tametì interdum partes ipsas quoad totum, quod sunt, reipsa adunemus. Quod cernere

est in his concretis *homo*, *album*. Primum enim Theologicè & substantiue sumptum explicatè dicit humanitatem præcisè quoad conceptum humanitatis ex se specificum; implicite autem substantiam, seu perionalitatem præcisè quoad conceptum substantiæ, seu perionalitatis ex se genericum. Secundum verò adiectiue sumptum explicite dicit albedinem secundum conceptum ex se specificum albedinis; implicite autem substantiam albedinis secundum conceptum genericum, & valde commune subiecti albedinis. Tantundem est de alijs concretis tum substantiuis, tum adiectiuis iuxta communem, & ordinariū modum, quem illa concipiendi, atque significandi habemus. Hoc tamen non vetat quominus quis possit interdum concretum substantiuū coalescens ex hac determinatā humanitate, & ex hac determinatā substantiā quoad totum, quod iunt, re ipsa concipere. Tum adiectiuum ex hac albedine, & hoc subiecto quoad totum, quod re ipsa sunt. Quæ pariter aut per prædicta, aut per alia nomina pro arbitrio significare poterit.

157. Et quoniam ex modo, quem habemus connaturalem concipiendi vnam formalitatem præcisam obiectiue ab alijs, cum quibus est idem à parte rei, nascitur ut eam communiter, & ut plurimum cum quādam indifferentiā, atque adeo conceptu vago concipiamus, eo quod principia ex se notificatiua eius præ ceteris plerumque non hanc determinatē, sed aliquam talem formalitatem notificare postulant, conceptusque de illa formatus indifferens communiter est ad illam, vel aliam, vel quamlibet eiusdem rationis. Consequitur ut quando pars aliqua concreti, siue conceptus collectiuū formalitas est obiectiue præcisā ab alijs, cum quibus realiter est idem, ea communiter, & ut plurimum non determinatè concipiatur; sed vage: pariterque per nomen concreti significetur. Quocirca dicunt Theologi communiter, concreta substantia non determinatè, sed vage dicere. Quam partem sui, quam dicunt implicite. Tantundemque de adiectiuis, de partibusque eorum implicitis non singularizatis dicendum est, ut videbimus *quæst. 4. Consect. 3.* ubi ad rem plura.

Consectarium 6.

158. Nonnulla etiam quæ varijs in locis Arist. pronunciauit de obiectis vniuersalibus, & singularibus, aptissime iuxta doctrinam nostram veniunt intelligenda.

Imprimis enim definiens vniuersale *lib. 7. Metaph. text. 45.* dixit Philosoph. *Hoc enim dicitur vniuersale, quod pluribus inesse natum est.* Et *lib. 1. Perihem. cap. 5.* *Dico autem vniuersale, quod de pluribus natum est predicari.* Et *lib. 1. Post. cap. 8.* loquens de vniuersali ait. *Esse igitur vnum quid oportet, idemque de pluribus non solum communi nomine predicandum.* Et *lib. 2. Post. cap. ult.* *Quod est vnum præter multa, quodque in omnibus illis vnum inest.* Quæquidem definitiones ineptæ essent, nisi vniuersale ita sit vnus conceptus obiectiuus abstractus à multis, & eis communis, ut ipsemet sumptus formaliter, prout nobis obiectiue apparet, integer reperiat in singulis, & de eis prædicetur; prout verè iuxta experientiam indubiam à nostro intellectu reperitur & prædicatur. Quod tamen impossibile esset, nisi vniuersale formaliter per vnum phantasma sensibile constitueretur ita substitutum pro multis in statu abstractionis, ut idemmet in

statu contractionis veniat substituendus pro singulis, ut pluribus *disput. 17.* explicandum à nobis est.

Deinde Arist. *lib. 1. Physic. text. 49.* ait. *Vniuersale quidem enim secundum rationem nouum est. Singulare autem secundum sensum. Ratio quidem enim ipsius vniuersalis est, sensus autem particularis.* Quam doctrinam non semel ab Arist. expressam, suppositamve alijs in locis vbique sequitur S. Th. atque ita *1. p. q. 86. art. 1.* rem tractans ex professo concludit. *Vnde intellectus noster directe non est cognoscitivus nisi vniuersalium; indirecte autem, & quasi per quādam reflexionem potest cognoscere singularia.* Quam sententiam sequuntur Thomistæ communiter. Etsi pro opposita stent Comimb. *lib. 1. Physic. cap. 1. q. 4. art. 2.* Rub. *lib. 3. de Anim. cap. 4. q. 3.* Petr. Hurt. *disput. 5. de Anim. sec. 6.* Franc. Alf. *disput. 12. de Anim. sec. 5. n. 75.* & communiter Recentiores. Qui tamen omnes non difficile videntur conciliari posse iuxta doctrinam traditam. Certum enim est primo intellectum nostrum per simplicem apprehensionem attingere eadem ipsa singularia obiecta, quæ attingunt sensus, quorumque propriæ species eorundem sensuum ministerio ad intellectum deriuantur, ut ex doctrinā stabilita *disput. 1. q. 1. & 2.* liquidum est. Secundò est certum dum intellectus noster aliquid iudicat de aliquo obiecto singulari, ut de Platone, Socrate, &c. non posse non eum tale obiectum simpliciter saltem apprehendere. Tertio certum est omnem conceptum obiectiuum significabilem per verbum ex genere suo conceptum vniuersalem esse, atque adeo multis communem, si abstractum ab omnibus concipiatur, ut sæpè fit. Ob id namque nulla sunt verba propria, quemadmodum sunt nomina propria, nimirum rerum singularium. Et quoniam obiectum, in quod iudicium nostrum tendit, vnicè est obiectiuus conceptus significabilis per verbum per modum actus, ut asserim ostendimus *quæst. seq.* conficitur obiectum proprium nostri iudicii non posse non esse conceptum ex suo genere vniuersalem. Etenim ea est conditio nostri intellectus pro hoc statu satis nota bene obseruanti, ut nihil iudicare possit adhuc de rebus singularibus, quod non sit à singularitate abstrahibile, atque adeo ex suo genere vniuersale, ut cernere est in omni conceptu significabili per verbum, quale necessario esse debet obiectum iudicii nostri, ut dicebam. Quarto denique certum est quoties cōceptus vniuersalis de singulari iudicatur, seu prædicatur, per ipsius singularitatem aliquo modo contrahi ad esse singulare; singularēque subinde dicta euadere, prout in statu contractionis, tamen semper dicatur ex se vniuersalis; eo quod à singularitate, per quam contrahitur iterum abstrahibilis est.

Ex his sequitur primo intellectum nostrum per iudicium (quo solum absolute, & simpliciter dicitur intelligere) dumtaxat attingere obiecta ex se vniuersalia, quod solum voluisse censendi sunt Arist. & S. Th. *locis citatis.* Et quia iudicium nostri intellectus, dum directe tendit in actum significabilem per verbum, ut in obiectum proprium, non potest non connotare, siue supponere apprehensum subiectum talis actus, quod sæpè est aliquid singulare, ideo fortasse S. Th. dixit ab intellectu nostro directe quidem solum vniuersalia, indirecte verò singularia cognosci. Secundò constat nequitiam negari ab Arist. & S. Th. concipi ab intellectu nostro per se, & directe per simplicem apprehensionem.

nam res singulares: nam simplex apprehensio (quæ obiectum potius proponitur intellectui intelligendum, quam intelligitur, loquendo absolute, & simpliciter) non cadit sub intellectionem, seu cognitionem singularium simpliciter dictam, quam ipsi negant. Tertio constat læpissime ab intellectu nostro iudicari, atque adeo prædicari de subiectis singularibus prædicata ex se vniuersalia, quæ prout in statu prædicationis, seu contractionis modo dicto sunt singularia. Quo sensu bene potest dici intellectus noster directè intelligere singularia absolute, & iudicari. Quod solum censendi sunt velle, Authores secundæ sententiæ. Si autem hoc dumtaxat volunt, Authoribus primæ non contradicunt, vt ex dictis liquidum est.

161 Præterea Arist. cum dixisset *lib. 1. Post cap. 2.* Notiora esse nobis proxima sensui, nimirum singularia: simpliciter verò, & secundum naturam esse notiora, quæ à sensu longius distant; videlicet vniuersalia. Oppositum videtur tradere *lib. 1. Physic. cap. 1.* dicens confusa & vniuersalia notiora esse nobis: secundum naturam verò esse notiora elementa, principiaque, in quæ solent diuidi illa; & ideo in scientijs ex vniuersalibus ad singularia oportere procedere. Siquidem ea infusa naturâ nobis est via, vt à notioribus nobis ad notiora secundum naturam procedamus. Quæ duo loca concilians S. Th. *ibidem* ait in primo comparare Arist. vniuersalia ad singularia simpliciter; ex quibus singularia, quæ per sensum intrant, notiora sunt nobis; cum tamen vniuersalia sint notiora secundum se; in secundo verò comparare magis vniuersalia, vt genera ad minus vniuersalia, vt species, hasque appellare singularia; ex quibus genera sunt notiora nobis: species verò vt potè perfectiores notiores suâ naturâ sunt.

162 Alij alijs modis conantur dicta Philosophi conciliare; quibus omittis; quia semper huiusmodi conciliatio difficultatibus obnoxia manere videtur; veniendo ad rem cum eodem S. Th. *1. p. q. 85. art. 3.* consentaneè ad eius doctrinam, & ad superius dicta, Assero primò prædicata ex se vniuersalia semper esse naturâ suâ notiora rebus singularibus relatè ad intellectum nostrum; eoque notiora, quo sunt vniuersalia: quia quo aliquid in pluribus reperitur, eo fit nobis magis obuium, eoque promptius se se insinuat notificatque nostro intellectui. Dico autem relatè ad intellectum nostrum, quia relatè ad intellectum cognoscentem res intuitiue, nullum est obiectum vniuersale, sed cuncta sunt singularia, prout sunt à parte rei: inter entia autem singularia ea solum videntur dici posse notiora alijs secundum naturam, quæ eisdem secundum naturam sunt perfectiora.

163 Verum enim verò quia prædicata ex se vniuersalia & possunt considerari in statu abstractionis, & in statu contractionis iuxta nuper dicta. Tum bifariam sunt cognoscibilia iuxta doctrinam tactam. *n. 111.* tradendamque fusiùs in *sequentibus*, nempe quoad an est, siue prout sunt in statu existenciali; & quoad quid est, siue prout concipiuntur secundum se in statu quidditatiuo, seu obiectiuo. Assero secundo loquendo de notitia quoad an est, prædicata ex se vniuersalia prius esse cognoscibilia, atque adeo notiora nobis prout in statu contractionis, quam prout in statu abstractionis. Quod in re est dicere quoad tale genus notitiæ prius cognoscibilia, notioraque esse nobis singularia, quàm vniuersalia: siquidem singularia per intellectionem simpliciter, & absolute ta lem, qualis solum est iudicatiua, dumtaxat sunt cognoscibilia per se, & di-

rectè ab intellectu nostro quoad prædicata ex se vniuersalia in ipsis contracta; non itidem quoad singularitates, per quas contrahuntur, atque adeo singularizantur, vt paulò antè explicatum est. Ratio autem huius assertionis in promptu est: quia eiusmodi genus notitiæ ad intellectum nostrum intrat per sensum, & sensus singularium sunt; quo fit vt per tale notitiæ genus intellectus noster prius & notius de singularibus, quàm de vniuersalibus iudicet.

Loquendo verò de notitia quoad quid est, asse- 164 ro tertio prædicata ex se vniuersalia prius esse cognoscibilia, notioraque nobis prout in statu abstractionis, quàm prout in statu contractionis, hoc est, prius sunt cognoscibilia, notioraque nobis quoad tale genus notitiæ vniuersalia, quàm singularia. Quia tale genus notitiæ non intrat ad intellectum per sensum; sed in ipso intellectuali lumine habet suam originem, à quo quidem, quod ad ipsum præcisè attinet, prius, & notius deprehenduntur conceptus communes, quam singulares in eis contenti, vt experientia docet. Quæ omnia ex dicendis etiam in *sequentibus* magis conspicua fient. Modo sat fuerit illa vtumque indicasse.

Ex quibus patet quomodo loquendo vniuersæ 165 prædicata ex se vniuersalia respectiue ad intellectum nostrum non solum naturâ suâ; sed etiam quoad nos sint notiora, quàm res singulares, quatenus hæ præter ipsa vniuersalia, suas singularitates inuoluunt non cognoscibiles à nobis per se, & directè iudicatiue; sed tantum apprehensiue. Crediderim autem etiam vniuersalia ipsa comparata inter se quoad diuersos status, diuersosque cognoscendi modos, quâ ratione sunt notiora, aut minus nota quoad nos iuxta dicta, eadem dicenda esse notiora, aut minus nota naturâ suâ. Quia in ijs, quæ solum abstractiue, seu per species alienas, prout nos cognoscimus, cognoscibilia sunt, qualia sunt nostra vniuersalia prout talia. Idem videtur esse, notiora, vel minus nota esse quoad nos, ac esse notiora, vel minus nota naturâ suâ, & vice versâ. Quidquid sit de alijs, quæ in esse cognoscibilem non ad nostrum solum; sed ad plures diuersosque natura intellectus comparabilia sunt.

Confectarium 7.

Ex vi præcisè cognoscendi per species alienas 166 non facit intellectus noster entia rationis ficta, qualia à cognoscentibus etiam per proprias species sunt factibilia. Facit tamen entia rationis supposititia, quæ ab illis longè diuersa sunt: nullatenusque effici possunt à cognoscentibus per proprias species.

Prior pars huius Confectarij contra Franc. Alf. citatum *n. 71.* aliòsque Recentiores est, qui putant quoties quilibet insensatum concipimus ad instar alicuius phantasmatis sensibilis, vt Angelum ad instar iuuenis, ex vtroque per identitatem fictitiuam tertium quoddam ex suo conceptu chimericum ab intellectu nostro compingi; atque ita ens rationis fictum ab ipso fieri. Quàm verò falsa sit hæc doctrina ex nostrâ satis stabilita in *praesenti quæst.* constat. Per quam etiam eadem prior pars confectarij probanda & explicanda venit. Etenim quando concipimus Angelum ad instar iuuenis, aliud non facit intellectus, quàm subrogare sibi iuuenem loco Augeli, in ipsoque subinde iuene, tanquam in substituto, Angelum ipsum intelligere; in quâ subrogatione, siue substitutione nullum figmentum interuenit ab intellectu factum. Nam Angelus, qui absolute

absolute intelligitur, quid verum est reuera existens, ut supponimus, phantasma autem iuenis, in quo intelligitur, obiectum quoddam est sensibile factibile à Deo, atque adeo quid etiam verum quoad essentiam possibilem; neque est, quod vetet esse etiam verum quoad existentiam. Aliud autem præter hæc duo non interuenit, quod cum sit obiectiue in mente, re ipsa non sit, prout ad ens rationis fictum requiritur. Quod si huiusmodi sensibilia phantasmata, dum pro alijs rebus intelligendis subrogantur, plerumque finguntur quoad existentiam tum ab intellectu, tum à phantasia, eo quod, cum non sint reuera, apprehenduntur, ac si essent; quo iure entia rationis quoad existentiam ficta vocari possunt. Id tamen casuale, accidentariumque est in ordine ad talem subrogationem: nam & subrogatio eodem modo fieret quantumvis phantasmata subrogata essent vera quoad existentiam, vti nonnunquam fortasse de facto sunt, & eodem modo ipsa phantasmata essent ficta quoad existentiam, quantumvis non subrogarentur pro rebus alijs intelligendis. Ob id in coniectario dico ex vi præcisè cognoscendi per species alienas, atque adeo subrogandi, iuxta sententiam meam, pro rebus cognoscendis phantasmata, non fieri ab intellectu nostro entia rationis ficta. Tum quia quando id, quod per speciem alienam, per dictamque subrogationem cognoscitur, verum non est, ab intellectu fingitur ens rationis, non quia tali modo cognoscit; sed quia re vera non datur id, quod cognoscit.

167 Iam verò secunda coniectarij pars ex eadem nostra doctrinā probanda venit. Cum enim, iuxta *superius* dicta, ea, quæ à nobis cognoscantur per phantasmata substituta, veluti per quamdam extrinsecam denominationem induant in mente nostra obiectiue conditiones talium phantasmatum, quatenus apparent plura, & distincta, si phantasmata sunt plura & distincta; vnum autem si phantasmata sunt respectiua; absoluta quando absoluta &c. Confitetur ut illa non quidem per identitatem; sed per substitutionem talia sint in mente nostra obiectiue suppositio quodam modo, qualia phantasmata ipsa sunt. Quo iure illud *esse*, seu modum essendi obiectiui, quem in phantasmatibus, in quibus cognoscuntur, habent, & verè non habent in se, ens rationis supposititium quodammodo ab intellectu factum; non tamen fictum appellamus. Hoc pacto dum intellectus noster cognoscit per plura substituta phantasmata id, quod realiter est vnum, distinctionem quamdam rationis supposititiam facit, eamque vel præcisam, vel non præcisam iuxta dicta *Consec. 4.* Dum autem quæ in se sunt plura, in vnicō phantasmate cognoscit, prout explicauimus *ibidem*, vnitatem facit rationis supposititiam. Similiter quando per modum actus in quodam phantasmate respectiui cognoscit id, quod re ipsa non est tale, iuxta doctrinam tradendam *q. seg.* respectum quemdam rationis supposititium facit. Tantumdemque euenit quoties per modum relationis cuiuslibet generis concipit id, quod re ipsa relatio non est, &c. Quæ omnia magis conspicua fiunt ex dicendis *disp. 12.* vbi de entibus rationis productior sermo habendus est.

168 Dico phantasma respectiui id, quod intellectus noster accommodat ad concipiendum quemuis respectum, seu relationem, & vniuersim quicquid per modum respectus, seu relationis concipit, quale est phantasma alicuius fontis, riuli, aut radij cuiusvis materie se se fundentis versus aliud; phantasma alicuius funis, vel viæ, vel demum cu-

iუსlibet quantitatis versus aliud quidpiam extensum, ad illudve tanquam ad terminum terminata. Phantasma quippe respectiui semper est aliquid sensibile verius aliud extensum, ad illudve terminatum ex suo conceptu. Plerumque autem ut quid medium inter duo extrema concipitur, quorum alterum vicem habet subiecti, alterum vicem termini: quia plerumque vtimur phantasmate respectiui ad cognoscendum actum significabilem per verbum. Qui quidem ex conceptu suo exercitium quoddam alicuius subiecti circa aliquem terminum est, ut a fatim explicabo *q. seg.* Iam verò phantasma absolutum appello omne aliud, quod non est respectiuium, quodque subinde solitariè cōceptibile, & subrogabile est pro re cognoscendā; cum tamen respectiuium ut tale absque comite, ad quem terminetur, nec est conceptibile, nec subrogabile pro re cognoscendā, ut constat ex dictis.

QVÆSTIO IV.

In quo consistat indicium humanum; Qualis-que sit natura eius; & quale obiectum?

DE quidditate apprehensionis simplicis nihil 169 speciale opus est addere ijs, quæ *q. 2.* diximus, præterea quæ mox tangemus. De quidditate verò iudicij, atque discursus nostri, deque proprietatibus eorum multa scitu dignissima restant in sequentibus aperienda. Agam in hac *quest.* primum de iudicio categorico. Deinde de hypothetico, & reliquis.

P. Val. 1. *p. disp. 223. cap. 3.* opinatus est iudicium nostrum categoricum cum in duplici apprehensione consistere, quarum vna subiectum, altera prædicatum attingat, non quidem absolute; sed ita relatè, ut vnum alteri conueniens, aut disconueniens representetur; eo enim ipso quod talis respectus conuenientia, aut disconuenientia concipitur, non posse non eiusmodi conceptionem esse iudicium affirmatiuum, aut negatiuum; vnde inferri non posse mere simpliciter apprehendi vnum alteri conuenire, aut non conuenire. At Petr. Hurt. *disp. 7. de Anim. sec. 2.* Arriag. *disp. 6. de Anim. sec. 4.* Franc. Alf. *disp. 14. de Anim. sec. 3.* Ruiz tom. *de scientia Dei disp. 13. sec. 1. n. 9. & 10.* & plures alij Recentiores existimant iudicium nostrum simplicem qualitatem esse, siue simplicem actum, per quem indiuisibiliter attinguntur subiectum, & prædicatum eorumque conuenientia, & disconuenientia. Gasp. Hurt. verò *disp. 4. de fide assic. 3.* tres intellectiones distinctas adstruit, aliā circa subiectū, aliā circa prædicatū, aliā circa conuenientia, siue disconuenientiam eorum; ex quibus omnibus dicit coalescere iudicium. Quam sententiam sequitur Gran. 1. *p. contr. Tract. 7. disp. 4.* Pro eademque refertur Molin. 1. *p. q. 1. art. 3. concl. 3.* Verum Molina ibi tamen doceat tres conceptus nos efformare, dum iudicamus hominem esse animal, quorum vnus subiecto, alius prædicato, alius copulæ correspondet; asserit tamen iudicium in solo conceptu copulæ ponendum esse; non verò in aggregato, siue composito ex his tribus, uti arbitrantur Gran. & Gasp. Hurtado.

Supponere autem videntur omnes isti Doctores 171 per iudicium negatiuum eodem modo fieri intellectum nostrum in disconuenientiam, seu negationem conuenientia

conuenientia subiecti, & prædicati, ac fertur per affirmatiuum in conuenientiam ipsam. Ita quidem ut qui negat Petrum esse iustum, non aliter attribuat Petro carentiam, seu negationem iustitiae; ac qui affirmat Petrum esse iustum, attribuet iustitiam. Neque in alio iudicium negatiuum ab affirmatiuo discriminatur nisi quod primus in obiectum negatiuum, secundus in obiectum positium eodem tamen modo ferantur. Sunt tamen plures, & docti Recentiores, qui censent iudicium negatiuum, & affirmatiuum non ex obiecto; sed ex modo tendendi in ipsum discriminari: versari enim utrumque circa idem omnino obiectum; negatiuum quidem per modum cuiusdam fugæ, recessus, seu dissensus; affirmatiuum autem per modum cuiusdam prosecutionis, adhesionis, seu assensus; quemadmodum in sententia communi odium voluntatis per modum fugæ, seu recessus respicit obiectum, quod per modum prosecutionis, seu accessus respicit amor. Cuius sententia est noster Cardinalis Lugo tom. de penit. disp. 1. sec. 2. n. 13. & seqq. ubi eodem pacto, quod ad rem attinet, philosophandum censet de intellectu, ac de voluntate, hoc solum interueniente discrimine, quod dum voluntas per odium fugit ab obiecto malo, quia in alium, ab ipsa etiam malitia, imo potiori iure fugit, intellectus verò dum per iudicium negatiuum fugit ab obiecto falso, quia falsum, falsitatem eius, seu negationem veritatis non fugit; sed potius eam approbat, siue ei assentit. Vnde concludit n. 18. sine; quamuis non repugnet actus voluntatis, qui non sit prosecutio formalis obiecti directi, vel indirecti; & quamuis possit etiam dari iudicium intellectuale, quod non sit assensus formalis, sed mera fuga obiecti directi: non tamen videtur possibile iudicium, quod non sit assensus formalis obiecti indirecti: propter quod negat obiectum directum.

172 Pro exactiori totius quæstionis præsentis, aliarumque difficultatum resolutione operæ pretium erit haud dubie hypotheses sequentes præmittere.

Hypothesis 1.

173 Non solum subiectum, & prædicatum; sed etiam eorum conuenientia, aut disconuenientia; & vniuersum quoduis iudicii obiectum per simplicem apprehensionem potest attingi.

Est contra Vas. citatum n. 170. Eam tamen tenent Petrus Hurt. disp. 7. de Anim. sec. 1. Arriag. disp. 6. sec. 4. & alij RR. communiter, quin imo ceteri omnes Philosophi, Theologique videntur citra dubium supponere. Probatur clarè primò. Nam qui alterius errorem dignoscit, fugillatue, non potest non simpliciter apprehendere integrum obiectum iudicii, siue propositionis erroneæ. Qui enim fieret ut Arium erroris postularemus dicentem verbum diuinum esse creaturam, nisi totum illud complexum simpliciter apprehenderemus, verbum scilicet, creaturam, identitatemque constitutam? Igitur non solum subiectum, & prædicatum sed identitas vtriusque, seu conuenientia simpliciter apprehendi potest, & solet. Secundò nam quoties aliquis dubitat, quæritque an prædicatum aliquod alicui subiecto conueniat, aut non conueniat non solum prædicatum & subiectum apprehendit simpliciter, sed etiam eorum conuenientiam, atque disconuenientiam; cuncta enim hæc constituant adæquatum obiectum talis quæstionis, ut per se est notum. Tertiò: quia iudicans aliquid condi-

tionatè, non potest non apprehendere simpliciter ex parte hypothesis integram obiectum propositionem, quæ alias adæquatum obiectum iudicii, propositionis vocalis absolute esse possit, ut perpendenti conspicuum fiet. Quartò: quia quoties negatio conuenientia alicuius prædicati alicui subiecto per iudicium tribuitur, prorsus est necessarium, ut conuenientia ipsa, quæ ipsissimum iudicii oppositi obiectum est, simpliciter apprehendatur. Neque enim fieri potest, ut intellectus negationi conuenientia per iudicium adhæreat, ignota omnino conuenientia, ad quam refertur ex suo conceptu negatio ipsa. Ex quibus patet apprehensiones simplices, & iudicia non ex parte obiectorum; sed ex diuersis modis tendendi in eadem obiecta differre, ut superius etiam tetigimus.

Verum contra hanc doctrinam obijci potest 174 Arist. lib. 3. de Anim. cap. 6. text. 21. Vbi simplicem apprehensionem indiuisibilem intellectionem appellat, cum tamen ubi adest iudicium, compositionem dicat conceptum fieri. Sentit ergo apprehensionem simplicem in obiectum complexum, quale est obiectum iudicii, fieri non posse; alioquin non minus per illam, quam per iudicium fieri compositionem doceret. Respondeo Arist. in eo loco propterea simplicem apprehensionem vocare indiuisibilem intellectionem, quia hæc dum vnica est, vnicum tantum obiectum indiuisum potest nobis repræsentare, prout supra q. præced. n. 131. ex ipso Arist. ostendimus. Per iudicium autem id circo dixit compositionem conceptum fieri, quia ob peculiarem modum tendendi, quem habet suauum, & determinatum suo veluti nixu, seu impetu prædicatum subiecto adiungit, quando est affirmatiuum, aut ab eo separat, quando est negatiuum; quod tamen simplex apprehensio præstare non valet; etiam si circa idem omnino obiectum iudicii versetur, quia versatur circa illud simpliciter quodam, lenique aspectu, & ad vtrumvis prorsus indifferente. Quocirca, cum quis interrogat, utrum Petrus sit sapiens, tametsi apprehendat simpliciter Petrum, sapientiam, & conuenientiam vtriusque, non dicitur attribuere Petro sapientiam; quemadmodum quando affirmat Petrus est sapiens: cum tamen per hanc affirmationem nihil aliud ex parte obiecti, quam per illam quæstionem tangat. Verum de his statim plura.

Hypothesis 2.

Ea est mira intellectus nostri proprietas pro hoc statu, ut nihil omnino iudicare possit absque duobus saltem terminis, siue conceptibus obiectiuis, quorum alter verbo, alter nomini, siue verbi supposito, ut vocant Grammatici, correspondeat. 175

Certissima est hæc hypothesis, frequentèque omnium experimento bene aduertenti exploratissima. Ut tamen luculentius appareat notandum est cuiuslibet omnino verbi significatum actum vocari apud Philosophos præsertim antiquiores, eo quod non potest non à nobis concipi instar cuiusdam exercitij actualis suppositi; siue subiecti, cui tale significatum per nostrum iudicium, aut attribuitur affirmando, aut negando derahitur. Vnde actus per verbum significatus è genere relationum, siue respectuum est ex conceptu suo. Respicit enim & subiectum, cuius est actus, & terminum, circa quem per talem actum ipsum subiectum exercetur. Exemplo sit actus, quo visus noster dicitur videre parietem; ille enim & significatur per verbum

verbum *video* & est exercitium, quo visus sese exercet circa patientem, & ex suo conceptu respicitur visum, cuius actus est, tum patientem, circa quem est; idemque reperitur in omni actu, qui per quodvis verbum significatur, ex proprio conceptu. Nam omnes similem sibi vendicant conceptum obiectuum in mente nostra: cum omnes eodem modo concipiantur: sicut eodem significantur, atque coniungatur per verba.

176 Porro cuiusmodi actus ipsissimum est obiectum iudicij nostri. Intellectus quippe noster neutiquam ferri potest pro hoc statu, qualiter ad iudicandum oportet, in id quod non obicitur per modum actus & exercitij alicuius subiecti. Quod cunctis satis compertum, & exploratum erit, si aduertant. Inde enim provenit, ut absque verbo neutiquam possimus aliquid affirmare, aut negare, ut constat; & consequenter neque absque supposito verbi. Etenim nullum est excogitabile verbum, sine supposito aut expresso, aut subintellecto, ut dogma solenne Grammaticorum est: quia nimirum nullus est excogitabilis actus, qualem omnia verba significant, qui non sit actus alicuius subiecti se se per ipsum exercentis, quale significat suppositum. Grammaticis quippe est suppositum, quod logicis subiectum. Atque ita æque repugnat apud illos esse verbum sine supposito; ac apud hos esse prædicatum sine subiecto. Propriissimum enim prædicatum id est, quod significat verbum, ut postmodum exponam.

177 Et quoniam nullus est cæterorum verborum actus, qui non præsupponat, & inferat actum significatum per verbum *possum*. Semper enim valet: *Currat; ergo potest currere. Videt; ergo potest videre. Vnitur; ergo potest uniri. Est; ergo potest esse* &c. Idcirco actus verbi *possum*, qui in abstracto significatus potentia dicitur; actus primus respectu cæterorum iure optimo appellatus est, & cæteri respectu eius actus secundi. Ut hinc perspicias unde provenit, quod potentia in vniuersum actus primus vocetur, reliqui autem omnes actus, actus secundi. Est autem actus verbi *possum* prior reliquis actibus, eoque iure primus respectu eorum: quia omnis actus secundus essentialiter cum sua potentia connexus est non mutua connexione posterioris: quæ proinde, quam illa suapte natura iuxta dicenda de ordinibus prioris, & posterioris *inferius dist.* 15. Unde rursus efficitur, ut ab actu ad potentiam semper sit bona consequentia; sed non e converso. Quæ omnia satis conspicua sunt bene aduertenti, & obseruanti.

178 Cæterum quia habere illa probe perspecta eximij sane momenti est, ut ex decursu huius operis compertum fiet. Quo ea luculentius adhuc appareant, & firmius consent; notandum ulterius est, idcirco ab Arist. à totaque Antiquitate dici nos iudicare componendo & diuidendo, affirmatiuumque iudicium compositionis, negatiuum verò iudicium diuisionis vocari: quia non possunt non ex parte obiecti; dum iudicamus, duo saltem nobis conceptus obiectiui obuersari; quorum alterum vel cum altero componimus, siue coniungimus per iudicium affirmatiuum; vel ab eodem diuidimus, siue disiungimus per negatiuum. Itaque huiusmodi iudiciorum nostrorum compositio, & diuisio non se habent ex parte actus; cum certum sit affirmatiuum, & negatiuum æque esse in se actus aut compositi, aut simplices; sed ex parte obiecti, ut est notissimum, traditumque ab Arist. lib. 3. de Ani. cap. 6. text. 21. à S. Th. PP. Conimb. P. Tolet.

& alijs expositoribus ibi. Textus Philosophi ita habet. *At in quibus iam falsitas, & veritas inest, in hisce compositio quadam iam est conceptuum.* Puta obiectiuorum. Subdit enim exemplum. *Sic & hæc comparata componi solent, ut incommensurabile, & diameter.* Constat autem incommensurabile, & diameter, quæ componi dicuntur ab Arist. esse conceptus obiectiuos. Incommensurabilitas enim proprietas est diametri, & costæ Quadrati, ut demonstrat Euclid. lib. 10. *Elementorum propositione ultima.* Atque adeo verè de tali diametro affirmatur esse incommensurabilem, componendo hoc prædicatum cum illo subiecto. Accinit S. Th. lib. 1. *Periherm. lec. 1.* Sic incipiens. *Sicut dicit Philosophus in 3. de Anima, duplex est operatio intellectus; una quidem, quæ dicitur indivisibilem intelligentiam. &c. Alia est operatio intellectus, scilicet componentis, & diuidentis.* Et mox *Harum autem operationum prima ordinatur ad secundam, quia non potest esse compositio, & diuisio nisi simplicium apprehensionum.*

Itaque quemadmodum causa efficiens physica 179 per eam actum dicitur componere hominem effectiue, per quem inter materiam, & animam ponit vnionem. Per eam autem actum dicitur hominem effectiue diuidere, per quem dictam vnionem amouet, siue corrumpit. Ita intellectus per eam actum dicitur componere obiectum, puta quasi effectiue, per quem vnionem obiectiuam ponit; per eam autem diuidere, per quem talem vnionem remouet. Dicitur autem illam ponere, cum affirmat: remouere autem, cum negat, sumptâ analogiâ à causis physicis ponentibus, aut amouentibus vnionem physicam. Cæterum sicut causa physica bifariam vnum cum alio solet componere. Primò mediâ vnione ab utroque extremo distinctâ; ut dum componitur homo ex corpore, & animâ mediâ vnione interiectâ. Secundo line vnione distinctâ ab utroque extremo; ut cum componitur aliquod totum ex modo, & re, cuius est modus, ut est notum (modus quippe se ipso, & line vnione mediâ affigitur, vniturque rei, cuius est modus, ut est notum) Sic etiam intellectus quandoque vnum alteri coniungit intentionaliter mediâ vnione, seu copulâ intermediâ. Ut cum affirmat hominem esse animal. Per tale enim iudicium animal veluti copulatur homini mediâ identitate. Seu actu essendi substantiuo significato per verbum est. Interdum vnum alteri coniungit absque intermediâ vnione; ut cum affirmat hominem currere. Currus enim cum concipitur ut quidam actus, & exercitium hominis absque vnione à se distinctâ iungitur, & affigitur homini intentionaliter per id iudicium. Pariterque philosophandum proportionem seruât de diuisione oriundâ à iudicio negatiuo.

Hypothesis 3.

Ex dictis circa præcedentem hypothesin nonnulla scitu dignissima colligenda veniunt. 180

Primò enim colligitur ad iudicium nostrum compositionis, aut diuisionis necessariam omnino esse pluralitatem conceptuum obiectiuorum, ut statutum est, Philosophusque, & eius interpretes cum totâ Antiquitate supponunt. Nam sicut impossibilis est compositio physica vnius cum alio, & diuisio physica vnius ab alio, si non sunt physice vnum & aliud; ita etiam est impossibilis compositio intentionalis vnius conceptus obiectiui cum alio, & diuisio intentionalis vnius ab alio, si non sunt vnus

Omnia sunt plurima folia